

T.C

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

**“MUADDEL LATİN HÛRUFİYLE ELİFBÂ-YI TÛRKÎ PROJESİ” ADLI
ESERİN TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif GÜNAL

Tez Danışmanı

Prof. Dr. İlhami YURDAKUL

Bilecik, 2019
10230548

T.C

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

“MUADDEL LATİN HÛRUFİYLE ELİFBÂ-YI TÛRKÎ PROJESİ” ADLI
ESERİN TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif GÜNAL

Tez Danışmanı

Prof. Dr. İlhami YURDAKUL

Bilecik, 2019

10230548

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI
JÜRİ ONAY FORMU

BŞEÜ-KAYSİS Belge No	DFR-172
İlk Yayın Tarihi/Sayısı	03.01.2017 / 28
Revizyon Tarihi	
Revizyon No'su	00
Toplam Sayfa	1

Öğrencinin Adı Soyadı: Çift Künel
Anabilim Dalı: TARİH
Programı: Yüksek Lisans
Tez Danışmanı: Prof. Dr. İlhami Yurdakul
Tezin Özgün Adı: "Muaddele Latin Harufiye Edifka-yı Türki projesi"
Adh Eserin Transkripsiyeleri ve Değerlendirilmesi
Tezin İngilizce Adı: The transcription and assessment of the book entitled
"The project of the Turkish alphabet with modified letters"

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 23 / 08 / 2019

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışması ilgili EYK kararıyla oluşturulan jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY
~~COKLUĞU~~ ileAnabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

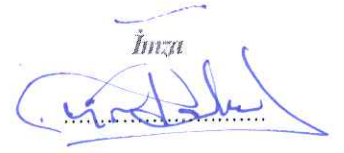
Jüri Üyeleri
Tez Danışmanı: Prof. Dr. İlhami Yurdakul

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Enal

Üye: Doç. Dr. Ali Satın

Üye:

Üye:

İmza

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / 20..... tarih ve
...../..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BEYAN

“Muaddel Latin Hûrufiyle Elifbâ-yı Türkî Projesi” Adlı Eserin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi, adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlak kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmını Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir Üniversitedeki bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Elif GÜNAL

TARİH

İMZA

ÖNSÖZ

İslamiyet'in kabulünden sonra Arap alfabesi Türkler arasında yaygınlaşarak 1 Kasım 1928 tarihinde Latin alfabesinin kabulüne kadar kullanılmıştı. Arap alfabesi, zamanla ortaya çıkan eksikliklerinden ve mevcut bazı sesleri karşılayamamasından dolayı tartışmalara neden oldu. İstepan Karayan da bu tartışmaların hararetle bir biçimde cereyan ettiği bir ortamda *Muaddel Latin Hurufiyle Elifba-yı Türki Projesi* adlı eserini kaleme almıştır. Karayan, Latin harflerine neden geçilmesi gerektiğini örnek tablolar da hazırlayarak somut bir şekilde izah etmiştir.

Tezimize konu olan eser, Atatürk Kitaplığı'na kayıtlı olup Serumçin Matbaasında 1927 yılında matbu harflerle basılmıştır. Bu çalışma, İstepan Karayan'ın yazmış olduğu kitabın tam transkripsiyon ve değerlendirmesinden oluşmaktadır. Karayan'ın eserinde Arap elifbasındaki harflerin yazımı ile ilgili yaşanan sorunların nedenlerini görmek mümkündür. Bu çalışmada incelenen *Muaddel Latin Hurufiyle Elifba-yı Türki Projesi* eserinin transkripsiyon ve değerlendirmesiyle harf devrimi araştırmalarına katkı sunulması hedeflenmektedir.

Çalışmamız bir giriş ile üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Osmanlı son döneminde sıklıkla gündeme gelen dil ve harf tartışmalarına yer verilmiştir. Bunun bir devamı niteliğinde olan II. Meşrutiyet dönemindeki tartışmalar birinci bölümde ele alınmıştır. Tezimize konu olan eserin yazarı İstephan Karayan hakkındaki bilgiler ise ikinci bölümde yer almaktadır. Yine bu bölümde eserin değerlendirmesi de yapılmıştır. Üçüncü ve son bölümde Karayan'ın Latin harflerine geçişle ilgili kaleme aldığı ve bir anlamda harf inkılabının nasıl yapılabileceğine yönelik bir teklif sunan eseri transkript edildi.

Transkripsiyon yapılırken yazarın imlâ hatalarını düzeltmek dışında metne herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Ancak yazar, eserinin mukaddime kısmının dışındaki her bir paragrafa -kendisi- sırasıyla numara vermiş ve bu numaralara zaman zaman atıfta bulunmuş olduğundan, bu durum göz önünde bulundurularak yazarın paragraf numaralarına sadık kalınmıştır. Ayrıca müellifin yeri geldikçe farklı alfabelerden örnekler aldığı veya harf değişimine misal olacak şekilde bazı tekliflerde bulunduğu durumlarda, kullandığı işaretler transkript edilmemiş ve metinde aynen gösterilmiştir. Transkript metin hazırlanırken bugünkü Türkçe’de kullanılmayan Arabça ve Farsça asıllı kelimeler için Ferit Develioğlu’nun hazırladığı *Osmanlıca Türkçe Sözlük* ile İlhan Ayverdi’nin *Kubbealtı Lügati*’ne müracaat edilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında birçok kurumun ve kişinin desteğini gördüm. Başta İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi (İSAM) ve Atatürk Kitaplığı çalışanlarına minnettarım. Ayrıca, tez öğrencisi olmaktan gurur duyduğum, benden her daim desteğini esirgemeyen, engin bilgisi ve hoşgörüsüyle beni yönlendiren sayın hocam Prof. Dr. İlhami Yurdakul’a içten teşekkür ederim. Tanımaktan gurur duyduğum ve her daim benden desteğini esirgemeyip sabırla bana yardım eden Ali Okumuş hocama da bilhassa şükranlarımı sunarım. Turan M. Türkmenoğlu hocamın ve değerli arkadaşım Elif Aymergen’in çeviri kontrolünde yardımcı olmasından dolayı kendilerine müteşekkirim. Değerli yorumlarıyla tezime destek veren Doç. Dr. Ali Satan ve Prof. Dr. Ali Birinci hocama da teşekkür ediyorum.

Elif GÜNAL

Üsküdar – Ağustos 2019

ÖZET

Bu çalışmada Arap alfabesinden Latin alfabesine geçilmesi gerekliliği hakkında İstepan Karayan tarafından kaleme alınan *Mu'addel Latin hurufiyle Elifba-yı Türkî Projesi* adlı Osmanlıca metnin transkripsiyon ve incelemesi yapılmıştır. Karayan'ın kaleme aldığı ve çalışmamıza konu olan kitapta, yeni Türk alfabesinin en sade ve öğrenmenin en kolay alfabe olduğu çeşitli gerekçelerle açıklanmaktadır. Bu kitabın transkripsiyonu ışığında; milli bir alfabe projesinin nasıl geliştirildiği ele alınarak detaylı bir araştırma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alfabe, İstephan Karayan, Harf İnkılabı

ABSTRACT

In this study, transcription and examination of the Ottoman text *Mu'addel Latin hurûfiyle Elifba-yı Türkî Projesi* [Turkish Alphabet Project with Modified Latin letters] written by İstevan Karayan was made about the necessity of switching from Arabic to Latin alphabet. In the book written by Karayan, which is the subject of our study, the new Turkish alphabet is explained on various grounds that it is the simplest and easiest Alphabet to learn. In the light of the transcription of this book, a detailed research has been carried out on how to develop a national Alphabet project.

Key Words: Alphabet İstevan Karayan, Letter Revolution.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

II. MEŞRUTİYET DEVRİNDEN SONRA ALFABE TARTIŞMALARI

1.1. İslah-ı Huruf Encümeni ve Latin Alfabesine İlk Adımlar	6
1.2. Hazırlık ayları	10
1.3. Dil İnkılabına Karşı Çıkanlar.....	12
1.4. Harf Devrimi Öncesi Olumlu Teklifler	13
1.5. Harf İnkılâbının Gerçekleşmesi	13

İKİNCİ BÖLÜM

YAZARIN HAYATI VE ESERİNİN DEĞERLENDİRMESİ

2.1. İstepan Karayan'ın Hayatı	15
2.2. İstepan Karayan'ın Harf Devrimiyle ilgili Eserinin Değerlendirmesi.....	17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MU'ADDEL LATİN HURUFİYLE ELİFBAYI TÜRKİ PROJESİ ADLI ESERİN TRANSKRİPSİYON METNİ	22
---	----

SONUÇ	64
BİBLİYOGRAFYA.....	66

GİRİŞ

Alfabe harflerinin MÖ 1700’lerde Batı Samileri’nden Kenaniler tarafından keşfedildiği bilinmektedir. Her ses için bir şekil karşılığı oluşturularak ortaya çıkartılan alfabe, göçler vasıtasıyla yayılma ve gelişme imkânı bularak günümüzdeki alfabelerinin temeli atıldı. Her millet konuştuğu dile özel harfler ekleyerek kendi alfabesini şekillendirdi (Durmuş, 1997:158). Fenike alfabesine kadar uzanan Arap harfleri de esas itibarıyla Osmanlı elifbasının temelini oluşturmaktadır (TDK, 1979:1).

Alfabenin değişmesine etki eden sebeplerin ilki sosyal gelişmelerdir. Başka bir milletin boyunduruğu altına giren bir millet onun kullandığı yazı çeşidini kullanır. İkinci olarak din değiştiren milletler yeni bir dil öğrenmek zorunda kaldılar. Türklerin farklı alfabe kullanmasının nedenlerinden biri de din değiştirmedir. Üçüncü olarak ise maddi ve manevi olarak kültürlerinden uzaklaşan milletler yazı çeşitlerini de değiştirdiler (Ertem, 1991;26-28). Doğu uluslarının dillerine Latin alfabesinin uygulanması fikrini Avrupa’da ilk kez ortaya atan kişi de Fransız filozof, tarihçi, şarkiyatçı ve politikacı Comte de Volney (1757-.1820) idi. (Berkes, 1974:233).

Osmanlı Devleti zamanla ortaya çıkan alfabe sorununa ihtiyaç duydukça gerekli değişiklikler yaparak çözüm üretmeye çalıştı. Tanzimat döneminde özellikle üzerinde durulan konu yazı dilinin sadeleştirilmesiydi. Bunun için de dilin Türkçeleştirilmesi gerekmekteydi. Bu yüzden Reşid Paşa’nın “anlaşılır dil” görüşünü açıkça savunan Ahmet Cevdet Paşa dil konusuna önem vererek bu meseleyi hep ön planda tuttu (Korkmaz, 1974:26). Osmanlılarda dil sorununu ilk defa ele alıp tartışan kişi ise Münif Paşa, (1868-1910) idi. Münif Paşa, 1862’de Arap yazısının okuryazarlığın gelişmesini köstekleyen ve cahilliğin yaygın oluşuna yol açan bir araç olduğu fikrini de ilk kez ortaya attı (Berkes, 1974:233).

Münif Paşa, üyesi olduğu Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye’de 11 Mayıs 1862’de bir nutuk verdi. Münif Paşa, nutukta bazı kelimelerin kolay okunmasının mümkün olmasına rağmen anlamlarının bilinmediği vurgusunu yapmaktadır. Ona göre özellikle büyük harflerinin olmaması kelimeleri diğerlerinden ayırtırlmaz hâle getirmektedir. Öte yandan Avrupalılar okuma yazmayı çabuk öğrenirken bizim güçlkle öğrenmemiz eğitimimizi zorlaştırmaktadır (Tansel, 1953:224-225). Münif Paşa, Arap harflerinin zorluğundan kurtulmak için bazı önerilerde bulundu. Öncelikle “harekeli” olarak yazılan Arap harflerinin “üstün, esre ve ötre” olarak ek işaretler kullanılarak sözcüklerin okunmasını yavaşlatmaktadır. Arap alfabesinde bulunan 33 harf yazılışlarına göre başta, ortada ve sonda bulunmaktaydı. Dolayısıyla üç ayrı biçimde yazılan harflerin sayısı da üç kat artıyordu. Harekeli yazılması yarar sağlamaktan ziyade zararlıydı. Diğer önerisi ise, Arap harflerinin Latin alfabesinde olduğu gibi ayrık yazılmasıydı. Hurûf-ı munfasıla ile yani ayrık harflerle alfabe ve sesli harflerin basılmasını sonra da okullarda denenmesini başarılı olursa da yaygınlaşmasını öneriyordu (Şimşir, 1992:20). Münif Paşa 1862’de vermiş olduğu konferansta Arap harflerine yeni şekil vermekle ve harflerin ıslahıyla yazılışının ve okunuşunun kolaylaşacağını düşünüyordu (Ülkütaşır, 1973:17).

İki yıl sonra Azerbeycanlı Ahundzâde (1811- 1875) de yazı reformu üzerine bir proje sundu. Ahundzâde, Rusya Türkleri arasında Arap alfabesinin düzeltilmesi ve değiştirilmesi düşüncesinin öncüsü ve 1857 yılında bu fikrin savunucusu oldu (Şimşir, 1992:21) Bu reform projesinin başlıca fikirleri şunlardı: a) Cahilliğin nedeni Arap yazısıdır, b) Arap yazısını kullanma bir din işi değildir, yeni bir yazı alınmasına karşı din açısından bir sakınca yoktur, c) Yeni bir yazı sistemine geçiş süresince eski yazı yeninin yanında devam edebilir. Ahundzâde’nin projesinde, Arap yazısında sesli heceler için sözcüklerin üst ve altında bulunan harekeler yerine bitişik harfler arasına konacak yeni sesli harf işaretleri teklif ediliyordu. Böylece Arap harfleriyle yazılmakla birlikte, Türk yazısı fonetik bir yazı olacağını iddia ediyordu (Berkes, 1974:234).

Ahundzâde, “*Harflerin ıslahı*” adlı raporunu Sadrazam Fuat Paşa’ya sundu. Rapor, Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye’de incelendi ve iki defa toplantı düzenlendi. Toplantıda yeni harflerin Arap alfabesini unutturacağı ve uygulanmasının zor olacağı ileri sürüldü. Ahundzâde’nin tasarısı kabul edilmese dahi çalışmalarından dolayı Mecidiye nişanı verilerek piyesleri ve öykülerinin Türkiye Türkçesiyle Cemiyet-i İlmiye-Osmaniye tarafından basılmasına karar verildi (Şimşir, 1991:22).

Ahundzâde'nin önerisinin reddinden sonra alfabe konusundaki tartışmalar farklı bir boyut kazandı. Arap harflerinin ıslahı sorunu artık yeterli olmayacağı gibi tamamen değişmesine dair fikirler ortaya atıldı. Osmanlı Arnavut halkı üç farklı alfabe kullanıyordu. Müslüman Arnavutlar Arap alfabesini, Ortodokslar Grek alfabesini, Katolik Arnavutlar ise Latin alfabesini kullanmaktaydı (Şimşir, 1992:39-41).

Ahmet Vefik Paşa (1823- 1891) 1876 yılında yayımladığı *Lehçe-i Osmanî* adlı sözlüğünde Türkçe sözcüklerle Arapça ve Farsça kelimeler arasında ayırım yapmaktaydı (Turan, 1981;11). Türk dilinin sağlam temeller üzerinde olmasını ve sadeleştirilmesi gerektiğine dair düşüncesindedir (Öksüz, 1995:26). Şemsettin Sami (1850-1904), Türk dilinin üstünlüğüne inanarak sözlük çalışmaları yaptı. Ona göre, Türkçesi olan Arapça ve Farsça sözcükler kullanılmamalı, Arapça ve Farsça dil kuralları ise atılmalıydı. Bunu yapabilmek için de Türk dilinin yapı kurallarını ortaya koymak, imlâ işini temellendirmek, okuma ve yazmanın gelişmesi için alfabe düzeltilmeliydi (Salihoğlu, 1966:55). Arap yazısının ıslahı için, Tanzimat döneminden itibaren teklifler gelmeye başladı. Daha köklü bir fikir olarak, Arap harflerini terk etmek ve yerine Türkiye'de Latin alfabesinin kullanılması için 1923 ve 1924 yıllarında teklif edildi fakat kabul edilmedi (Lewis, 1970:276).

Tanzimat döneminin ünlü aydınlarından Şinasi (1826-1871), Namık Kemal (1840-1888), Ziya Paşa (1825-1880) ve Ali Suavi (1838-1878)'de alfabe sorununa değindi. Şinasi, matbaada harflerin dizilişinde, kasalara dağılışında ve dökümünde karşılaşılan güçlükleri azaltmaya çalıştı. Türkiye'de basım alanında kullanılan Arap harflerinin sayısı 400 iken bunu 112'ye düşürdü (Şimşir,1991:23). Kullanmış olduğu alfabeyi sadeleştirerek Arapça ve Farsça tamlamalardan kurtararak halkın anlayabileceği hâle getirmek istedi (Sadoğlu,2001:80). Ali Suavi' de çıkarmış olduğu *Ulûm* gazetesinde *Lisan-ı ve Hatt-ı Türkî* başlıklı yazısında alfabe sorununa değinerek Arap harflerinin noksanlarından, düzeltilmesi ve değiştirilmesi gerektiğinden bahsetti (Şimşir,1992:23). Ali Suavi yine aynı gazetede Arap yazısının noksanlarının olduğu ve ıslah edilmesinin gerektiği belirtilerek Arap harflerinin değiştirilmesinden yana olmadığını söyledi (Ülkütaşır, 1973:21). *Ulûm* gazetesinde yazmış olduğu makalelerinde Türklerin bilim ve medeniyete yaptığı katkılarından bahsederek filoloji ve tarih çalışmalarının da ilk örneklerini vermiş oldu (Sadoğlu, 2003:80).

Namık Kemal, alfabe sorununa değinerek Latin harflerinin diğer alfabelere göre üstün olduğunu düşünmekteydi (Şimşir,1992:23). Namık Kemal, *Lisan-ı Osmani'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazâtı Şâmilidir* adlı makalesinde görüşlerini bildirerek Türkçenin üç ayrı dilden oluştuğunu ve hepsinin öğrenilip yazılmasının zorluğundan bahsetmektedir (Öksüz, 1995:21). 1303'te (1885) Melkon Han'ın Londra'da yayımlanan yazısında bütün ünlü harflerin yazılmasını sağlayıp Türkçede bulunmayan sesler yazıdan atılmalı ve “ğ” gibi özel bir harfi bulunmayan sesler için de imler koymalı şeklinde öneriler bulunmaktadır (Yazı Devrimi, 1979:25).

Tanzimat'tan sonra gazeteciliğin başlamasıyla birlikte alfabe sorunu günün meselesi haline geldi. Tanzimat döneminin aydınlarının ilk karşılaştıkları sorun alfabe oldu (Tanpınar, 1959:345). 1920 yılında S.M. Ganizade, H. Şahtahtlı, V. Tomaşevski ve ünlü şair Hüseyin Cavid'in olduğu komisyon kurularak yeni alfabe için hazırlıklar başladı. Azerbaycan Maarif Komiserliği (Eğitim Bakanlığı) 5 Ocak 1921'de Latin alfabesi için hazırlıklar ve çalışmalar yapıldı. 16 Mart 1925 yılında Azerbaycan'da okullarda Latin alfabesine geçildi.

1923- 1928 yılları arasında da devam eden fikrî tartışmalara Tahsin Ömer *İlmî ve tarihî esaslara nazaran harflerimiz Latin harflerinin aynıdır* (1923), İsmail Şükrü *Latin ve Arap alfabelerinden daha iyisini bulalım* (1926) ve Avram Galanti (1873-1961) *Arabî Harfleri Terakkimize Mâni Değildir* başlıklı risaleleriyle görüşlerini beyan ettiler (Çelik, 2018:20). Tahsin Ömer,1923 yılında *İlmî ve tarihî esaslara nazaran harflerimiz Latin harflerinin aynıdır* adlı eseriyle Latin esaslı Türk alfabesinin kullanılması gerektiğini söyledi. Bu eserinde Arap ve Latin harflerinin Finike alfabesine dayandığını da belirtti (İpek, 2017:26). Ona göre Fenike alfabesi, Beyrut, Sayda, Sur, Yafa ve Cebel-i Lübnan'da yaşayan tüccarların ticareti kolaylaştırmak için yazıya ihtiyaç duymalarından dolayı ortaya çıktı. Fenikeliler, Mısırlıların kullandığı yazıda değişiklikler yaparak kullandılar ve geliştirdiler. Böylece Fenike alfabesi, Asya ve Avrupa'da birçok yazının ortaya çıkmasını da sağladı. Yunan, Arap ve Latin alfabesi, Fenike alfabesinin geliştirilmesiyle ortaya çıktı (Tahsin Ömer, 1923:5-15).

Avram Galanti, *Arabi Harfleri Terakkimize Mâni Değildir* başlıklı eseriyle Latin harflerinin niçin kabul edilmemesi gerektiğini açıklar. Yazara göre, dil sadece bir alfabe değil, kültürdür. Galanti, Latin alfabesiyle okuma yazma oranı artabilir ama ülkenin kültürünü de ortadan kaldırıp ülkenin felaketine neden olacağını düşünüyordu (Avram

Galanti, 1927:9-14). İsmail Şükrü ise *Latin ve Arap alfabelerinden daha iyisini bulalım* yazısıyla her iki alfabenin de kusurlu olduğunu belirtmektedir. Latin alfabesinde sesli harflerin olması, harflerin ayrı yazılması ve kolay okunması öğrenmeyi kolaylaştırırken soldan sağa doğru yazılması zorlaştırıyordu. Latin harfleriyle yazılan bir metin çok fazla yer kaplarken Arap harflerinin yazımı az yer tutuyordu. Arap alfabesinin hızlı okunması üstünlük sağlıyorken sesli harflerin olmayışı büyük bir eksiklikti (Çelik, 2018:34).

Bütün bu çalışmaların yanında araştırmamıza da konu olan İstepan Karayan da *Muaddel Latin Hurûfiyle Elifbâ-yı Türkî Projesi* adıyla bir kitap kaleme aldı. Böylelikle aydınlar arasında başlayan alfabe değişikliği tartışmalarına Karayan da katılmış oluyordu. İstepan Karayan'ın kitabı aynı zamanda teknik bilgilerle dolu olup dilbilgisi özelliğini de taşımaktadır. Karayan'ın eseri incelendiğinde dönemin dil tartışmaları hakkında fikir edinebileceği gibi aslen Ermeni olan bir aydının konu hakkındaki görüşleri de görülebilmektedir. Kitabın incelemesine geçmeden önce harf devrimine giden kilometre taşının nasıl döşendiğini ve dolayısıyla bu devrimin tarihsel gelişimine göz atmakta yarar vardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

II. MEŞRUTİYET DEVRİNDEN SONRA ALFABE

TARTIŞMALARI

II. Meşrutiyet devrinde harfler konusunda ilk resmi çalışma 1909 yılında Maarif Nezaretiminde kurulan İmlâ Komisyonu tarafından yapıldı. Türk eğitim sistemi Batı örneğine göre kurulmaya ve Türk aydınları batı dünyasını bir başka gözle görmeye başladıktan sonra yazının değiştirilmesi veya ıslah edilmesi düşüncesiyle bizzat Maarif Nezaretince de kabul edildi ve bu konuda çalışmalar yapması için bir komisyon kuruldu (Dönmez, 2009:180).

1.1. Islah-ı Hurûf Encümeni ve Latin Alfabetesine İlk Adımlar

Harf tartışmalarının başladığı dönemden itibaren Arap harflerinin ıslah edilmesi veya II. Meşrutiyetten itibaren Latin harflerine geçilmesine dair görüşler ortaya atıldı. Serveti-i Fünûn döneminin yazarları Fransız edebiyatını örnek alarak duygu ve düşüncelerine uygun üslupla anlatmak için pek kullanılmayan Arapça ve Farsça kelimelere başvurdular. Bilinmeyen Arapça ve Farsça tamlamaları kullanarak yeni türetmeler, isim ve sıfat tamlamaları ile birleşik sıfatları kuruldu (Korkmaz, 1974:29). Bu dönemde dil sorununu çözmek için önerileri şöyleydi: Halka seslenen ve İstanbul söyleyişini esas alan bir yazı dilini kullanmak, gereksiz tamlamalardan, süslü anlatımlardan uzak durmak, Türklere has olan kelimelerin Türkçeye çevirmek, dilin anlatım düzenine önem verilmesiydi (Korkmaz, 1974:30). Osmanlıların Arap harflerini kabul edip kullanmasıyla birlikte Farsça'nın da etkisinin görüldüğü fikri yaygındı.. Arapça sesli harflerin az oluşu, yazılışlarına göre bir harfin başta, ortada veya sonda olması öğrenmeyi zorlaştırdığından dolayı okuma yazma bilenlerin sayısı ülkenin nüfusuna göre azdı (İnan,1991:182).

II. Meşrutiyet döneminde Latin harfleri hakkında tartışma konusuydu hatta Dr. Davut Bey tarafından *Islahı Hurûfa Dair* Meclise layiha sunuldu. Burada Arap harflerindeki şekilleri ezberlemenin mecburiyetinden ve Latin harflerini örnekleriyle göstererek kabulünün gerekliliğinden bahsedilmekteydi (İnan, 1991:1829). 1909 yılında Türkçenin Arapça yazısıyla yazmasını kolaylaştırmak için Maarif Nezareti tarafından “İmlâ Komisyonu” kuruldu. Recaizade Mahmut Ekrem’in (1847-1914) öncülüğünde de “İslah-ı Huruf Cemiyeti” oluşturuldu. Arap yazısının öğrenilmesinde ve yazılışındaki zorluklar belirtildi. Bilimsel bir şekilde değişim ve düzeltim yapılmasının ilk işlerinden biri olduğu da belirtilerek ayrıca bir “Encümen-i ilmi” kurulması için de toplantı yapıldı (Merdivenci, 1980:27). II. Meşrutiyet döneminde Hüseyin Cahit (Yalçın) (1875-1957), Celal Nuri (İleri) (1881-1938) ve Kılıçzade Hakkı (1872-1960) gibi aydın kişiler Latin alfabesinin oluşması için çok çaba gösterdiler. Diğer aydınlar ise, Arap harflerinin Allah tarafından gönderilmiş ve o yazıyı kullanmanın din gereği olduğuna, Latin harfi kabul edilirse İslam ile bağımızın büsbütün kopacağına inanmaktaydı. Celal Nuri bu hususla ilgili olarak *Tarih-i Tedenniyat-i Osmaniye- Mukadderat-ı Tarihiye* isimli kitabında Arap harflerinin berbat ve yetersiz olmasından dolayı bir işe yaramadığından bahsetmektedir. Latin harflerinin ise kolaylıkla okunabilmesi nedeniyle gelişme sağlayacağı düşüncesindeydi (Ülkütaşır, 1973:29-30). Tiranlı Arnavutlar 1910 yılında Latin harflerini kullanmak için sadrazamlıktan izin istediler. Fakat bu husus olumlu karşılanmadı. Hüseyin Cahit (Yalçın), *Tanin* gazetesinde *Arnavut Hurûfatı* başlıklı makalesinde kullanılmakta olan harflerin Türklükle ve Müslümanlıkla ilgisi olmadığından, Arap alfabesinin peygamberimiz zamanında kullanılmadığına ve Arnavutların Latin alfabesine geçerse bizi geride bırakacaklarına dair düşüncelerini yazar (Ülkütaşır, 1973:31-32). Islâh-ı Hurûf Encümeni, 1912 yılında Müşir Gazi Ahmet Muhtar (1839-1919) tarafından alfabe sorununa çözüm bulmak ve alfabede ıslâhat yapmak için kuruldu Bu encümen, Darülfünun konferans salonunda toplantı düzenleyerek harflerin ve imlânın ıslâhı için fikir ve tavsiyelerini açıkladı (Ülkütaşır, 1973:34). Encümen, Latin harflerini İslam dünyasına kabul ettirmenin zor olacağından dolayı yeni işaretler ve harflerin ıslâh edilmesi fikrini kabul etti (Sadoğlu, 2003:220). 1912’de Halide Edip (1884-1964)’e göre, İslam yazısının atılması, Türklerin sahip olduğu zengin doğu kültüründen kopartacak ve Türk-İslam birliğinin sonu gelecekti (Buluç, 1981:47). Meşrutiyet dönemindeki alfabe meselesi Birinci Dünya Savaşı’nda tekrar arttı. Ali Nusret (1872-1913), *Tanin*

gazetesinde *Huruf-ı munfasıla*, *Elifbâ meselesi*, *Islah-ı hurûf meselesi* gibi başlıklarla yazılar yayımlayarak imlâ harflerinin kullanımının artması gerekliliğini anlattı. 1913'te Enver Paşa (1881-1922), bu yöntemin kullanılmasına fırsat vererek “Ordu Elifbâsı” ya da “Hattı Cedit” adıyla orduda bir müddet kullanıldı. Orduda yeni kullanılmaya başlanan Huruf munfasılasında harflerin ayrı ayrı yazılmasından dolayı işleri geciktirdiğine dair şikâyet yüzünden vazgeçildi. Şikâyetçi olanlardan birisi de İsmet Paşa (1884-1973)'ydı (Tekin, 1997:121). Savaş başlamadan önce bu girişimi tenkid ettiği için Kâzım Nâmi (Duru) (1876-1967) hırpalandı (Ülkütaşır, 1973; 26). Latin alfabesinin kullanılmasında en önemli adımı Azerbaycan attı. Bakü'de 1922 yılında “Yeni Türk Elifba Komitesi” kurularak Latin alfabesine dayanan Yeni Türk Alfabeti hazırlandı. 22 Temmuz 1922 yılında Azerbaycan Hükümeti Latin harfini kabul etti. Yeni Türk Elifba Komitesi altı yıl sonra da Türkiye'de Türk Dili Encümeni görevini üstlendi. Anadolu'da Yunanlılara karşı Büyük Taarruz hazırlıkları yapılırken Bakü'de de Türk Alfabe Komitesi yeni alfabeği tamamladı (Şimşir, 1991:3) Agam Alioğlu'nun Latin alfabesinin Azerbaycan'da kullanılması düşüncesi üzerine Lenin, bunun şarkta devrim anlamına geleceğini ileri sürer (Menzel, 2017:97). Yeni Türk Elifba Komitesi, Türk harflerinden olan *Yeni Yol* adında gazete çıkarıp basında da yeni yazıya geçti (Şimşir,1992:14). *Yeni Yol* gazetesi Türk tarihinin Latin harfleriyle yazılmış ilk Türk gazetesi olma özelliğine sahiptir (Şimşir, 1991:5). Mustafa Kemal, dil reforma Bursa'da öğretmenlerle bir buluşmasında Türkçeyi Arapçadan kurtarma fikrini savunarak destek verdi (Tekin, 2005:244; Lewis 1970:275).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Bakü'de bulunan temsilcisi Memduh Şevket (Esental) (1883-1952), 21 Nisan 1923 günü Ankara'ya gönderdiği raporda Latin harflerinin kabul edilmesi meselesini Bolşevik Fırkasına mensup olmayan bazı gençler tarafından ileri sürüldüğü ve dili Türkçeleştirerek Rus ve Ermenilerin istilasından kurtarılması gerektiğini yazdı. Ziya Gökalp (1876-1924), Türk lisanına yeni girmiş olan kelimeler, yabancı kelimeler, Arapça ve Acemceden alınanlar olarak sınıflandırır. Bu alınan kelimelerin Türkçe karşılığı bulunup kullanılmalı teklifini sunar. İzmir İktisat Kongresi'nde İzmirli Nazmi ve birkaç arkadaşı tarafından Latin Harflerinin Kabulü ile ilgili önerge sunuldu. Genel Kurulda bu konu gündeme getirilmemiş hatta kongre başkanı Kâzım Karabekir Paşa tarafından demeç verilerek bu olayı kınandı (Canpolat, 1979:30). Kâzım Karabekir Paşa müzakereler sırasında Latin harflerinin İslâm birliğini bozacağı gerekçesiyle toplantıda okunmasına itiraz etti. 5 Mart 1923 tarihli Hakimiyet-i Milliye

gazetesinde Kâzım Karabekir Paşa demecinde Latin alfabesinin kabul edildiği gün ülkenin felakete uğrayacağını ve Arnavudların da pişman olduğunu, felakete sürükleneceğini söyler (Ülkütaşır, 1973:43-44).

1924 yılında Şükrü Saraçoğlu ise Latin harflerini savunarak *Tevhid-i Tedrisat* yasasının Latin harfi sayesinde başarılı olacağını belirtmekteydi (Canpolat, 1979: 30). Dil konusunda Enver Paşa'nın düşüncesi, yazıda her sessiz harfin önüne sesli harf ekleyerek yazmaktı. Ancak hattı-ı munfasıl, hattı-ı cedid, Enver yazısı gibi yazılarında bu yazı türünü denemesine rağmen I. Dünya Savaşı'ndan sonra vazgeçildi (Korkmaz, 1974:53). Cumhuriyet'ten sonra Mustafa Kemal Paşa'ya Hüseyin Cahit (Yalçın) tarafından Latin harflerinin kabulüyle ilgili ilk teklif sunuldu. Fakat bu teklif yazı inkılabının zamanı gelmemesinden dolayı reddedildi (Ertem, 1991:181-182). 25 Şubat 1924'te Şükrü Saraçoğlu tarafından Mecliste Latin harflerinin kabulü ile ilgili konuşmasında tüm hocaların ve memurların gayretine rağmen halkın okuma yazma oranının düşük olduğunu söyledi (Levend, 1972:395).

1920 yılından itibaren Türkiye dışında, Azerbaycan'da Latin harfinin kabulü ile başlayan hareketlilik 1925 yılından sonra bu konu tekrar gündeme geldi. Bakü Kongresi'ne gönderilen heyet harf inkılabına yeterince inanmadı ve Türkiye'nin bu konudaki hakiki ihtiyacını karşılayamadı (Akçuralı, 2009:294). Cumhuriyet Halk Fırkası kesin olarak Latin harflerinin kabulüne dair fikir beyan etmemekteydi. Bakü'de 1926 yılında Uluslararası Türkoloji Kongresi toplandı. Toplantıda yeni yazıdan memnun olduklarını ve Sovyet Türklerine de tavsiye ettiler. Türk alfabesi Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti'nde tüm Türk okullarında okutularak 1927-1928'de yeni harfle öğretim yılı mecburi oldu (Şimşir, 1991:12).

1927 ve 1928 yıllarında şiddetli geçen harf meselesine dair leh ve aleyhte yapılan görüşler oldu. Alfabe ve imlâ ile medeniyet bağlantısı kurulamaz, İngilizlerinde imlası berbat olduğu halde İspanyolları geçtiğine dair görüşler sunulmaktaydı. Japonlar da alfabelerini değiştirmedikleri halde Garp medeniyetini temsil ettiler. Arap harflerimizin ıslahıyla imlâmızın da ıslahının mümkün olacağı iddia edildi. Bu iddialara ise tek tek cevap verildi. Bu cevaplar ise şöyleydi: Medeniyetle yazı arasındaki bağlantı pek azdır. Ancak ortak yazı olmadıkça ilmî, fennî, tarihî ve coğrafi isimleri de öğrenmek mümkün olmayacaktır. Türklerden başka Romanlar da alfabelerini değiştirdiler ve Latin alfabesine geçtiler. Japonlar Latin harfinin ihtiyacını şiddetle hissettiler fakat siyasi iktidar karşı

çıktı. Arap harfleri ıslah edildiği zaman ortaya çıkacak yeni yazı ile eski eserlerin yazılmış olduğu yazılar arasında hiçbir bağlantı kalmayacaktı (Akçuralı, 2009:295- 29).

Azeri aydınlar alfabe ile ilgili gelişmeleri basından yakın takip ederek durumun zor olduğunu tahmin etti. Bin yıllık bir gelenek olan dil ve alfabeyi değiştirmenin zor olduğu açıkça görüldü. Basında sık sık Türkiye’de yeni alfabenin durumunun ağır olduğundan, Arap ve Fars sözlerinden kurulmuş olan İstanbul dilinin de etkili olmasından bahsetti (Elekbeberova, 2007:1116). Dil Heyeti, halk arasında “Alfabe Heyeti” ya da “Dil Encümeni” olarak da biliniyordu (Özerdi, 202:16). Alfabe Heyetinin çalışmalarının devam ettiği sıralarda Yunus Nadi Napalı, gazetelerin belirli sayfasını Arap alfabesiyle diğer kısmını da Latin alfabesiyle yazılmasını, eski ve yeni harflerin bir arada devam etmesini önerdi (İnan, 1991:184). Dr. Rıza Nur, Latin alfabesine şiddetle karşı çıkarak on yıl öncesinde de Latin harfi aleyhine oy verildiğini belirtir (Nur, 2007:207). Azerbaycan’ın aydınları gazetelerinde Latin alfabesini karlı topraklar altındaki buğday tanesine benzetir. Zamanı geldiğinde Latin alfabesine geçileceğini yazar (Elekberova, 2007:1114).

Atatürk’ün dil konusundaki düşünceleri çok eski zamana dayansa da Türk inkılâbı içerisindeki süresi için zaman vardı. İnkılabın yapılması için en uygun zamanı seçmek ve uygulanması için elverişli ortamın hazırlanması amaçlandı (Korkmaz, 2017:730). Meclisin yeni toplantısı, olağan olarak, Mustafa Kemal’in Cumhurbaşkanlığına yeniden seçilmesi ve İsmet Paşa’nın yeniden Başbakanlığa atanmasıyla başladı. Türkiye hukuken ve anayasal olarak, Anayasasında kanunlarında ve emellerinde laik ve modern bir devlet oldu.

29 Ağustos günü Dolmabahçe Sarayı’nda yapılan toplantıda alınan kararlar arasında, milleti cehaletten kurtarmak için Latin alfabesine geçilme zorunluluğu da vardı (Yazı Devriminin 50.Yılı Sergisi).

1.2. Hazırlık Ayları

Muhafazakâr yazarların muhalafeti karşısında yeni alfabe direnerek Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda kendini garantiye aldı (Heid, 2001:18). Mustafa Kemal Atatürk, Erzurum Kongresi’nin sona ereceği gece Mazhar Müfit (Kansu)’ya hatıra defterine yazmasını istediği sorunlardan biri de şuydu: Latin hurûfu kabul edilecek (Eren, 1991: 3). Millî Eğitim Bakanlığı’nda yeni Türk harflerinin kanunu için tasarılar

hazırlanırken Dil Heyeti imlâ sözcüğü üzerinde çalışmalar yapıyordu. Okullarda haftada on iki saat yeni harflerle çalışılacağı bildiriliyordu (Özerdim, 202:24).

Türk basınında Latin harfini destekleyen yazarlar Falif Rıfkı (Atay) (1894-1971), Yunus Nadi (Abalıoğlu) (1879-1945), Mithat Sadullah (Sander) (1890-1931), Celal Nuri (İleri) (1881-1938) idi (Özerdim, 1978:21). Halit Ziya (Uşaklıgil) (1866-1945), Velet Çelebi (İzbudak) (1869-1950), İbrahim Alâeddin (Gövsâ) (1889-1949), Fuad Köprülü (1890-1966) ve Zeki Velidi (Toğan) (1890-1970) Arap yazılarının kalmasını destekledi (TDK, 1962:14).

Bakü Türkoloji Kurultayı kararlarında kurultayın yeni Türk alfabesi hakkındaki kararı: Yeni Türk alfabesinin Arap alfabelerinden ıslah edildi ve teknik olarak da üstünlüğü de dikkate alınmış olduğundan Latin alfabesinin kabulünü ve uygulanma biçimini milletlerin kendi kararına bırakıldı (Mustafa Öner, 2008:456). Mustafa Kemal Atatürk, III. Dönem ikinci toplantılarında harf değişikliğinin gerekliliğini açıkladı. Toplantıda memleketin yükselme mücadelesinde Türk harflerine geçiş büyük bir geçit olacağı söylendi (İnan, 2007:162-163). Mustafa Kemal Paşa, eski Türk kaynaklarına kadar inip eski bir alfabe almak yerine Latin alfabesi almayı uygun gördü. Komisyon 26 Haziran 1928'de çalışmalara başlayarak külfetsiz ve kolay bir alfabe hazırlığı içerisine girdiler. Hazırlanan alfabe raporunda Avrupalıların yazısında bulunan ch, sch, tsch gibi ikili, üçlü veya dörtlü harflere yer vermeyip tek harfli yazı sistemini seçti. Diğer alfabelerden de c, ç, s, j, ğ harfleri alınarak kendi dilimize uygun hale getirip milli alfabe oluşturuldu (Korkmaz, 1974:55).

Batılı yazar olan Kurt Steinhaus, eski harflerin kullanımı devam ettiği sürece Osmanlı'nın kültüründen de kopmanın zor olacağını düşündü (Kurt, 1973:124). 2 Haziran 1928 yılında Amerikan gazetesi harf inkılabı ile ilgili olarak Türklerin Orta çağ İslam uygarlığını terk ederek çağdaşlaşmayı amaçladığını ve yeni Türkiye'nin milli kültür ve temellere dayandığını yazdı (Kılıç, 2001:56). Kudüs İbrani Üniversitesi öğretim kurulu ve İsrail Doğu Kurumu üyesi olan Türkolog Dr. Uriel Heyd (1913-1968), *Türkiye'de Dil Islahatı* adlı kitabında, Türk dil ıslahatının geçmişine toplu bir bakış, Türk dil ıslahatının 1928'den bu yana geçen tarihçesi, Modern Türk dil ıslahatının bazı meseleleri üzerinde durdu. Türk dil ıslahatı, Türkiye'de değişen sosyal ve kültürel yaşamın önemli hadisesidir (Dilaçar, 1982:23). Maarif Vekili olan Dr. Reşit Galip Bey, Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin

başkanı seçildikten sonra Arap ve Fars kelimelerinin dilimize girmesiyle Türkçe'nin ölüm çukuruna sürüklendiğini ifade etti (Birinci Türk Dili Kurultayı, 1933:14-15).

İngiliz gazetesi harf inkılabı ve dil devrimi arasındaki bağlantı için alfabe değişikliğinin dil reformuna zorladığını yazdı (Kılıç, 2001:62). 27 Ağustos 1928 tarihinde yeni Türk alfabesi hakkında yazılan makalede, okuma yazma bilmediği için şikâyet edip karanlıklar içinde kaldığını söyleyen Türk milletinin Arap alfabesinden kurtularak artık medeni bir şekilde Arap yazısının kovulduğunu beyan etti (Paçacıoğlu, 1990:57).

1.3. Dil İnkılabına Karşı Çıkanlar

Dil inkılabına sevinenler olduğu kadar karşı gelenler de olmuştur. Onlar da düşüncelerini gazetelere yansıtarak fikirlerini beyan ettiler. 1926 yılında Akşam gazetesinin açtığı *Latin harflerini Kabul Etmeli mi, Etmemeli mi?* başlıklı anketlerinde verilen yanıtlar şöyleydi:

Hüseyin Suat (Yalçın) (1867-1942), Latin harflerini okumaya çalışmak zaman kaybı olacaktır fikrindeydi. Dr. Abdullah Cevdet, Arap harflerinin Türkçenin gelişmesini engellediğini ve bu harfler yüzünden gelişemediğini savundu. Necip Asım (Yazıksız) (1861-1935), taraftar olmadığını, otuz asırlık kütüphanenin de yok olacağını dile getiriyordu. Avram Galanti (Bodrumlu) da kullanılan harflerin kalması için siyasal zorunluluk olduğunu belirtti. Halid Ziya Uşaklıgil ise resmi ve ilmi hayatta Latin harflerine yer olmadığını belirterek karşı çıktı. Akşam gazetesinin açmış olduğu ankete 16 kişi katılmış olup sadece üç kişi olumlu cevap verdi (Yazı Devriminin 50.Yılı Sergisi). 1316'da 18 yıllık sayılı bir mecmuanın 82'inci cüzünde ve 1701 sayılı sayfalarında "Araplar için Kureyş ne anlam ifade ediyorsa Türkçe için de İstanbul odur", yazıyordu (Atatürk ve Türk Dili Çalışma Grubu, 1997:265).

Gündelik gazete sütunlarında yapmacık, süslü ve terkipli yazı diline karşı sade ve doğal yazıların yazılması daha rağbet gördü. Fakat argo ve bayağı yazılan yazılarda kötü karşılandı (Atatürk ve Türk Dili Çalışma Grubu, 1997:266). Dil inkılabı Türk dilinin sorunlarını Türkçeyle çözmek için yapıldı. Eski kâtip kullandığı yabancı sözcük grubu yerine Türkçe karşılığı olan kökleri ve ekleri kullanarak sorununu çözer (İz, 1989:1828). Zeki Velidi Togan'da yayımladıkları yazılarıyla Latin harflerinin kabulünün yanlış ve hatalı olduğunu dile getirdi (Çiçek, 2017:40) Zeki Velidi Togan, Latin harfinin lisanımıza tatbik edilmesinin imkânsız ve zararlı olduğunu söylemekteydi (Yorulmaz, 1995:237).

Darülfünun Türk Edebiyatı Tarihi müderris olan Köprülüzade Mehmed Fuad Bey, Türk Ocağı Konferansı'nda yaptığı konuşmanın sonunda alkışlar “*Biz Latin harflerini istemezük*” anlamı taşıyordu (Galanti, 1996:46). Avni'da Hayat Mecmuasında yayımladığı yazıda *Latin Harfleri Meselesi*'ni kaleme alarak harf ve imla meselesinin gramere bağlı olduğunu ifade eder. Türkçenin grameri yapılmadıkça ne ıslah edilebilir ne de değiştirme olunabilir. Latin alfabesi ikinci bir alfabe olarak kullanılır ve hangisi daha çok rağbet görürse sorunun ortadan kalkacağını da belirtmekteydi (Ülkütaşır, 1973:55). Bazı yazarlar dil devrimi hakkındaki görüşlerini geçerli nedenleri olmadan dile getirmektedir. Dil devriminin zararlı olduğunu gerekçe bildirmeden eleştirmektedir (Yücel, 1982:46).

1.4. Harf Devrimi Öncesi Olumlu Teklifler

1924 yıllarında Maarif Vekâletine gönderilen çeşitli yazılarda harf değişikliği konusundaki görüşlerini ortaya koyarak teklifler sunuluyordu. Şurâ-yı Devlet'ten emekli Erika (Elif) Efendi'nin harflerin ıslahı hakkında teklifte bulunduğu dair bilgi 22 Mayıs 1924 tarihli belgeden anlaşılmaktadır. Kuleli Askerî Lisesi'nde Türkçe öğretmeni olan Nurettin Bey'de 5 Eylül 1925'te imlâ, harf ve gramer hakkında teklifte bulundu. 1926'da Latin harflerinin Türkçe'ye uygulanması konusunda ciddi teklifler yapıldı. Öğretmen Mithat Sadullah (Sander) (1892-1961), *Latin Harfleriyle Türkçe Elifba Tercümesi* adlı kitap yayımlayarak yirmi dokuz Latin harfinden oluşan Türk alfabeyi önerdi. Arap ve Latin Harfleri adında kitapçık yayımlayan Hidayet İsmail ise otuz beş Latin harfinden oluşan alfabe öneride bulundu (Çiçek, 2017:42).

1.5. Harf İnkılâbının Gerçekleşmesi

Türk harflerinin kabul edilmesine kadar geçen sürede hem tartışmalar hem de gerekli hazırlıklar ciddi bir şekilde yapıldı. Bakanlar Kurulu 20 Mayıs 1928'de “Dil Encümeni” adında bir komisyonun kurulmasına karar verdi. Bu komisyonda Falih Rıfkı, Ruşen Eşref, Yakup Kadri, Mehmet Emin Erişingil, İhsan Sungu, Avni Başman, Ragıp Hulusi Özden, İbrahim Grandi, Ahmet Cevat Emre bulunuyordu. Sonradan Fazıl Ahmet, İbrahim Necmi, Ahmet Rasim, Celal Sahir ve İsmail Hikmet'in de katılmasıyla üye sayısı arttı. Bu komisyon iki rapor hazırlayarak Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e sundu. Bunlardan birisi “Gramer Hakkında Rapor”, diğeri de “Elifba Raporu” idi. Ağustos

1928’de sunulan Elifba Raporu Yeni Türk alfabesi hakkındaki tek resmi ve bilimsel rapor olma özelliğine sahipti. Dil Encümeni’nin kendi arasında seçmiş olduğu üye oluşan Latin Alfabeti Komisyonu’na Başbakan İsmet Paşa’da dâhil oldu. Yeni alfabeye “Türk alfabesi” ismini de kendisi verdi.

Ağustos ayında ülkenin çeşitli yerlerine geziler düzenlenip buralarda halka okuma yazma kursu verildi. Bu geziler esnasında yeni alfabedeki gereksiz görülen işaretler kaldırıldı. Yeni Türk harfleri konusunda Devlet Basımevi’nde elli bin adet basılan alfabe dağıtılarak tanıtımı yapıldı. Bu sayede bazı memurlar yeni Türk harflerini kısa sürede öğrendiler. Dolmabahçe Sarayı’nda profesörler, milletvekilleri, gazeteciler, yazarlar toplanarak alfabe konusu hakkında görüşüldü. Eylül ayında da kurslar devam etmiş, gazete başlıkları, iş yerlerine ait levhalar yeni harfle değiştirildi.

Millî Eğitim Bakanlığı’nın aldığı kararla okullarda Türkçe dersleri yeni harflerle okutulacağı bildirilerek, haftada on iki saatlik ders Türkçe’ye ayrıldı. Öğretmenleri kurstan sonra sınav yapılacağı, başarılı olamayanları öğretmenlikten çıkarılacağı bildirisi yapıldı. Yeni harfle basılan ilk kitabın Ali Canip Yöntem (1887-1967)’e ait olan *Edebiyat* kitabıydı (Tongul; 2004:119-124).

1 Kasım 1928’de resmî gazete de *Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Hakkında Kanun* yayınlanarak yürürlüğe girdi. TBMM’nin üçüncü dönem ikinci toplanma yılında Mustafa Kemal Paşa, her vatandaşın okuma-yazma öğrenmesini kolaylaştırmak için şevk ve gayretle çalışmak gerektiğini, heyecan veren çalışmanın göz kamaştıran bir güneş olduğunu ifade etti (Babacan; 2008:101)

İKİNCİ BÖLÜM

YAZARIN HAYATI VE ESERİNİN DEĞERLENDİRMESİ

2.1. İstefan Karayan'ın Hayatı

Aslen Ermeni olan İstefan Karayan hakkında bugüne kadar biyografik bir çalışma yapılmadığından hakkında bilinenler çok sınırlıdır. Bununla birlikte Atatürk Kitaplığı, Mütferrik Ektrak kısmında 55094 numara ile kayıtlı olan ve Sicil-i Ahval defterlerine atfen (Defter no:4, s. 296) hazırlanan bir belge; Karayan'ın hayatını gün yüzüne çıkarılmasında faydalı olmuştur. Bu belgeden anlaşıldığı üzere İstefan Karayan, tüccardan Kegork Karayan Efendi'nin oğludur. 1849 yılında İstanbul'da doğmuştur. İlk eğitimini Ermeni mektebinde aldıktan sonra Mekteb-i Sultaniye'ye (Galatasaray Lisesi) girmiş ve bir müddet orada okumuştur. Ayrıca hususi surette hukuk tahsil etmiştir. Türkçe, Fransızca, Ermenice konuşabilmekte ve yazabilmektedir.

1875 yılında henüz yirmi beş yaşında iken Hariciye Nezareti Tahrirat-ı Ecnebiye Kalemine stajer olarak girdi. 1879 yılı sonlarında bin beş yüz kuruş maaş ile Hukuk Mektebi İkinci Müdürlüğüne ve Mart 1880'de bin dört yüz yirmi beş kuruş maaş ile Birinci Mahkeme-i Ticaret Azalığı Muavinliğine tayin edildi. Ekim 1880'de ise iki bin kuruş maaşla Mahkeme-i Ticaret-i Bahriye azalığına atanmıştır.

21 Aralık 1882'de beş bin kuruşla birinci Ticaret Mahkemesi azalığına nakil olan Karayan Efendi, 11 Ağustos 1907'de Mahkeme-i Temyiz azalığına terfî etmiştir. II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesiyle icra kılınan tensikatta 25 Ağustos 1909'da dört bin kuruş maaşla Umûr-ı Hukuk Müdüriyetine tayin olunmuştur. 18 Ocak 1911 tarihinde beş bin kuruş maaşla Sûrâ-yı Devlet Tanzimat Dâiresi azalığına ve kısa bir süre sonra, 27 Mayıs 1911 tarihinde de Mahkeme-i Temyiz azalığına nakil olunmuştur.

1880 tarihinde ikinci rütbenin ikinci sınıfı, 15 Nisan 1901 birinci rütbeden ikinci sınıf rütbelerinden madalya sahibi olmuştur. Ayrıca 1870'ta beşinci rütbeden Mecidi, 10 Ocak 1905'te üçüncü rütbeden Osmanlı nişanlarına nâil olmuştur. 1933 yılında ölmüştür.

Atatürk Kitaplığı'nda bulunan bu malumata ilaveten yaptığımız araştırma sonucunda bazı ilave bilgilere de ulaşılması mümkün olmuştur. Söz gelimi, bu çalışma kapsamında transkript edilen eserin kapağında “*Türkiye Cumhuriyeti Dârülfünûnu Hukuk Fakültesi müderrislerinden ve Mahkeme-i Temyiz ve Şûrâ-yı Devlet âza-yı sabıkasından*” olduğu bilgisi yer almaktadır. Ayrıca İstapan Karayan'ın Katolik Ermenilerden olduğu ve ticaret hukuk muallimliği yaptığı tespit edilmiştir (Yörük, 2008:119).

Öte yandan adliye işlerinde memurluk yaparak faydalı kişiler arasında gösterilen İstapan Karayan aynı zamanda Ticaret Birinci Mahkeme üyesiydi. (Çarkçıyan, 2006:143) Galatasaray ve Hukuk Fakültesinden mezun olduktan sonra karma ve temyiz mahkemelerine de üye oldu, Milli Egemenliğin ilanından sonra da mezun olduğu üniversitede Hukuk hocalığına tayin edildi (Çarkçıyan, 2006:174). Osmanlı Devleti'ne matbaanın gelmesinden sonra Ermeni matbaaları çoğalmaya başlamıştı. Bu önemli matbaalardan biri de İstapan Karayan'a ait olan İstapan Matbaası'ydı (Birinci, 2014:3).

Türk- Ermeni Teâli Cemiyeti'nin 21 Temmuz 1923'de Tokatlıyan Han'da İstanbul mebusları için verilen çay partisi gerçekleştirildi. Bu partiye katılan İstapan Karayan, ilk konuşmayı yaparak Türklerle Ermeniler arasındaki ilişkiden ve Ermenilerin sadakatinden, son otuz sene de yaşanan olumsuz olayların ilişkiyi de olumsuz etkilediğinden, bunun sorumlusunun da iç ve dış güçlerin olduğuna dair görüşlerini dile getirdi. Karayan, Türk ordusunun eşsiz bir ordu olduğunu ve büyük bir zaferlerle vatanını kurtardığını söyledi. Lozan Konferansı hakkında ise tüm devletlerin isteklerini hak ve adaletle ilgili değil daha çok güç ve menfaatle ilişkili olduğuna dair görüşünü dile getirdi (Malhasyan, 2005:46).

İstapan Karayan'ın Eserleri

- 1-) Muhterem Osmanlı Müntehinlerine Bir Nida-yı İrşâd (1909)
- 2-) Fenn-i Teşrî ve Fenn-i Kaza (1918)
- 3-) Miftâh-ı Lisân-ı Fransevî
- 4-) İki Yüz Elli Kelime ile Tekellüm ve Sarf-ı Fransevî
- 5-) Rehber-i Tercüme-i Der-lisân-ı Fransevî
- 6-) Nur-ı Seyyidgan İslâm'a Mahsûs Nev-îcâd Elifba-yı Fransevî
- 7-) Usûl-i Muhâkeme-i Medeniye Dersleri (1926)
- 8-) Muaddel Latin hurûfla Elifba-yı Türkî Projesi (1927)

Osmanlı Devleti'nde anayasal sürece hazırlık döneminde meşrutî idareye geçişin uygun olup olmamasına dair tartışmalar yaşanıyor ve bu hususta aydınlar makale hazırlanıyordu. İstefan Karayan da bu konuyla ilgili olarak *Muhterem Osmanlı Müntehinlerine Bir Nida-yı İrşâd* adlı eserinde Osmanlı Devleti'nin Meşrutiyet dönemini (1293-1327 H/1876-1909) anlatmaktadır.

Fenn-i Teşrî ve Fenn-i Kaza adlı eserini (1334 R/1918) yılında kaleme almıştır. Galatasaray ve Hukuk Fakültesi mezunu olan İstefan Karayan, *Usûl-i Muhâkeme-i Medeniye Dersleri* (1926) kitabını İstanbul Hukuk Fakültesi üçüncü sınıf öğrencilerine yazmıştır. Uzun ve verimli meslek yaşamında aynı istek ve azimle çalışarak kıymetli eserler ortaya koymuştur.

Miftâh-ı Lisân-ı Fransevî adlı eseri Fransızca okumanın kolayca öğretilmesini amaçlayan bir eser olup 5 kuruşa satılmıştır. Okul kitapları bölümünde yer almaktadır.

Avrupa'nın en yaygın gazeteleri *İkiYüzElli Kelime ile Tekellüm ve Sarf-ı Fransevî* adlı eserin şimdiye kadar yazılmış kitapların hepsine üstünlük sağladığını yazmaktadır. Bu usulün Olendorf gibi usullerle asla karşılaştırılmayacak derecede öğrenmede kolaylık sağladığı herkes tarafından kabul edilmiştir. Bu eserin iki cildi de 10 kuruşa satılmıştır.

Fransızca ile ilgili olan başka bir eseri de *Rehber-i Tercüme-i Der-lisân-ı Fransevî* olup Fransızca çeviri kitabıdır.

Nur-ı Seyyidgan İslâm'a Mahsûs Nev-îcâd Elifba-yı Fransevî, Osmanlı dilinin konuşma ve okuma kurallarını uygulamak üzere yazılmış Türkçe ve Fransızca bir eserdir.

Dönemin sorunlarına dair uzmanlık alanı hukuk olan İstefan Karayan, eserleriyle Türk kültür hayatına katkı sağlamaktadır. 1927 yılında kaleme aldığı *Muaddel Latin hurûfla Elifba-yı Türkî Projesi* adlı eserini de dönemin sorunlarından biri olan alfabe meselesine eğilmektedir.

2.2. İstefan Karayan'ın Harf Devrimiyle ilgili Eserinin Değerlendirmesi

İstefan Karayan'ın elimizdeki kitabı Türkiye Cumhuriyeti'nin alfabe konusunda nasıl bir yenilik yapılması gerektiğine dair bir tekliftir. Eserin isminde bu durum “proje” kelimesiyle ifade edilmiştir. 1927 yılında tamamlanmış olan eser, alfabe sorununa çözüm bulmaya yönelik bir çabanın sonucu olarak neşredilmiştir. Karayan, bu eserini Latin alfabesi hakkındaki tereddütleri önemli ölçüde gidereceği inancıyla kaleme almıştır.

Henüz devrim yapılmamış olsa da Karayan’a göre hükümet bu konuda çoktan kararını vermişti. O, bu durumu, “*Bu elifba Arap lisanı için mükemmel ad olunsu bile Türk lisanının ihtiyâcâtını tatmine âdem-i kifâyeti ve bir an evvel lüzum-ı ıslahı tecrübeten sabit ve cümlece müttefik-i aliyye olduğu gibi Cumhuriyet hükümetimizce dâhi esasen karargir olmuştur*” sözleriyle ifade etmektedir.

İstapan Karayan, kitabının daha giriş kısmında Osmanlıların kullandığı alfabeye ilgili ıslah çalışmalarına yaklaşık yirmi yıl önce giriştiklerini ifade etmektedir. Kendisinin de o tarihlerde bu konuyla meşgul olduğunu belirtmesi, esasen meselenin çoktan kafasında şekillendiğini göstermesi bakımından kayda değerdir.

Karayan eserinde, öncelikle tüm alfabeler hakkında çok değerli bilgiler vermektedir. Yazarın Ermeni olmasına rağmen milli bir alfabenin mecburiyetinden bahsetmesi şaşırtıcı olabilir. İstapan Karayan’ın bu kitabı aynı zamanda Osmanlı Devleti’nde uzun süreden beri devam eden alfabe tartışmasına tanıklık etmektedir. Ancak Karayan bu tartışmada Osmanlı Devleti tutumunun karşısında durmaktadır. Dolayısıyla onun eserinde Osmanlı Devleti’nin Arap alfabesine olan hassasiyetinden bahsedilmesi beklenemez.

İstapan Karayan’ı böyle bir milli alfabe projesine destek vermeye iten başka neden de kültürel gelişmelerdir. Tanzimat döneminden itibaren öylesine yoğun ve çok boyutlu tartışmaların yaşanması ve devam etmesi giderek önemini daha da arttırmıştır. Ancak Osmanlı Devleti’nde Arap alfabesine olan bağlılıktan dolayı alfabeyi değiştirmekten ziyade noksanlarını düzeltmeye çalışılmıştır. Yazar, dolayısıyla iki alfabeyi de kıyaslayarak Arap alfabesinin hiç de kolay olmadığını ve harflerin yazımı konusunda zorlukları örneklerle açıklamıştır.

Kitabın giriş kısmında her milletin kendine ait mükemmel bir milli alfabenin olmasının hak ve vazife olduğunu belirtmektedir. Mısır, Fenike, İbrani, Arabi ve Yunan alfabeleri hakkında da bilgiler sunmaktadır. Eserde bahsedildiği üzere, Arap harfleri ve Latin harfleri Fenike harflerinden oluşmaktadır ve Fenike alfabesi de kadim Mısır yazısından etkilendi. İstapan Karayan, Mısır Hiyeroglif yazısının resimli hâlinen heceye ve bugünkü alfabeye dönüştüğünü belirtir. Fenike harfleri bu alfabeden etkilenecek geliştirdi, Yunan harfleri ve Latin harfleri meydana gelmiştir. Fenike yazısı, Suriye sahilinden başlayarak Karadeniz’den Kırım’a, Akdeniz’den Cebelitarık’a kadar tüm limanlarda tüccarlar sayesinde dolaşarak yayıldı. Yunanlılar, Fenike alfabesini düzelterek

daha muntazam hâle getirdi ve Yunan alfabesini oluşturdu. Fenike ve Yunanlıların eklemeleri ve düzeltmeleri sayesinde günümüzdeki Latin alfabesi meydana geldi. Arap ve Latin harfleri de Fenikelilerden alınmış olmasından dolayı aynı alfabe kuralına dayanır. İstefan Karayan, Latin harflerinin Mısır, Fenike ve Yunan milletlerine ait yazıların nasıl meydana geldiğini mukayese ederek anlattıktan sonra Fenike alfabesine dayanan Yunan alfabesinden bahseder.

İstefan Karayan, Arap alfabesinin yeterli olmadığını açıklamaya çalışır. Alfabe değişikliği için en önemli nedenlerinden biri de sesli harfin yetersiz oluşuydu. Arapçada sesli harfler; elif, vav, he, ye harfleridir. Mesela: Latin harfinde “a, e” harfini Arap alfabesinde sadece “elif” karşılamaktadır. Kelime ortasında “a” ve “e” harfine ihtiyaç duyulduğunda “he” harfi gelmektedir. “o” ve “u” harfini de ancak “vav” ile yazılabilmektedir. “i” harfi için “ye” harfi ya da elif ile yazmak mümkündür.

Arap alfabesi 28 harftir. Arap alfabesinde sessiz harfler “be, cim, ha, hı, dal, zel, re, sin, şın, sad, dad, tı, zı, ayın, gayın, fe, kaf, kef, lam, mim, nun, vav, he”den oluşmaktadır. Bazı kelimelerde sesli harflerin yazımında ihmal olunduğu için doğru şekilde okunmasına da mâni olmaktadır.

Bunlardan elif, vav, ye harfleri aynı zamanda “vokal” vazifesi görür, bunlara “harf-i med” denir. Kelime anlamı olarak “uzatma harfi” denilmektedir. Hareke, Arapçada “fetha, kesre, zamme” Türkçe’de “üstün, esre, ötrü” denilen işaretlerdir. Bu harekeler bir çeşit vokal hizmeti görür. “Fetha-üstün”, harfin üzerine konularak “e”; kesre-esre”, harfin altına konularak “ı, i”, “zamme –ötrü” ise yine harfin üstüne konularak “o, ö, u, ü” okunacağını bildirir. Sessiz harfler Arap alfabesinde yirmi üç adeddır ve sessiz harflerin altmış beş türlü yazıldığı görülmektedir.

Eserde, kalın sesli harflerin Türkler ve bilhassa İstanbul yerli Türk halkı tarafından inceltildiği hatta bazı durumlarda kalın sesli harflerin kullanılmadığından bahsedilir. İstefan Karayan bu konuyu şu şekilde anlatmaktadır: “Mesela (e) ve ayın hâki seslerini telaffuz ederken ha ve hı hâki seslerini “h” gibi telaffuz ederler. Hatta “ha ve he” harflerini sesli harf varsa tamamen ihmal ederler. Mesela “sabab” kelimesini saba” ve “daha” kelimesini “daa” telaffuz ederler.” Bu da kelimenin yazım şeklini değiştirmektedir.

Yazar, Arap alfabesinde bulunan harfleri tablo halinde göstererek yazı birimlerinin birden çok harfe dönüştüğü ve okunuşlarının da değiştiğini göstermektedir.

Bu bağlamda alfabe tartışmasının olduğu dönem içerisinde de önemli bir yere sahip olmaktadır. Eserde, her harf için bir tek yazının okunup öğrenmesi icab ederken Arap alfabesinde bu harflerin üç dört şeklini öğrenmenin zorunluluğu belirtilmektedir. Karayan, Latin alfabesinin daha az zahmetle öğrenmenin kolay olduğunu belirtmiştir. İstefan Karayan, tek harfli yazı sistemini savunmaktadır. Harfin yazı şekli değiştiğinde onun tüm yazılış şeklini de bilmek mecburi olacağını da belirtmiştir.

Eserde belirtildiği üzere Fransızca veya İngilizce bir kelime Arap alfabesiyle sekiz şekilde yazılabilmektedir ve sözlük olmadan doğru bir şekilde yazılması zordur. Kelimelerin okunuşundaki farkı görmek için bunu bir örnekle açıklayalım: Araplar “kaf” ve “kef” harflerini farklı şekilde telaffuz ederler. Bu farkın sebebi “kaf” ağız ve ve gırtlak açık olarak ve “kef” gırtlak ve çene sıkılarak telaffuz olunmasından ileri gelmektedir. Mesela “kelam” kelimesini Araplar, “kaf” ile yazarlar. Fransız harfuyyla okunacak olursa bu kelime “qalem” şeklinde yazılması gereklidir. Halbuki “kelâm” kelimesi “kef” ile yazılır. Dolayısıyla Fransız alfabesinde bu “kelâm” şeklinde yazılır. Bundan dolayı “kaf” ile “kef” harflerinin yazılışı da yeni alfabede farklı olması gerekmektedir.

Arap alfabesindeki ünlü harflerin yetersizliğinden dolayı kelimeler de belirsizlik ortaya çıkmaktadır. Oysa ki Latin alfabesiyle hem yazılışı kolaydır hem de anlamı öğrenilebilecektir. Karayan’ın bu eserindeki en önemli özellik, harflerin tek tek yazılışını ve okunuşunu mukayese ederek açıklamalı olarak sunmasıdır. Örnek vermek gerekirse “ke” Arap harfi için ayrıca 16 adedli bir yazı şekli oluşturulmuştur. Başka bir örnek ise “istifa” kelimesinin imlâsını ve mânasını öğrenmek için sözlüğe başvurulduğunda, bu kelime “istia”, “astifa”, “isitfa”, “asatfa”, “istiafa”, “istifa”, “istifa” gibi yirmi otuz şekilde yazılabildiğinden her birine ayrı ayrı bakılması zorunludur. Oysa ki Latin alfabesinde buna benzer bir zorluk yoktur. Latin alfabesini beş altı yaşındaki çocuklar dâhi hatasız bir şekilde yazmayı ve okumayı öğrenebileceklerdir. Fransızca, İngilizce ve Almanca dillerini de daha kolay öğreneceklerinden azimle çalışacaklarına şüphe yoktur.

Karayan’ın üzerinde durduğu konulardan birisi de Latin alfabesinde her harfin yazıldığı gibi okunmasıdır. Ancak bazı Avrupa dillerinde kelimelerin her harfi okunmaz. Mesela, Fransızca “prompts” kelimesinin son üç harfi okunmamaktadır. Ancak bu durum Türkçe için geçerli olmadığından bu tür bir zorluk yaşanmayacaktır. Öte yandan yazının rahatlıkla okunup yazılabilmesi okur yazar oranını da arttıracaktır. Arap alfabesinin noksanlığı yüzünden halk cahil kalmaktadır ve en büyük düşman cehalettir.

İstefan Karayan, asırlardan beri Türklerin Arap alfabesini kullandığını ve, artık Türklerin kendine ait alfabesi olması gerektiğini vurgular. Kitabın giriş kısmında uzun zamandır yeni alfabe için çalıştıklarına dair bilgi verilmektedir. Yeni alfabe projesini gerçekleştirmek için encümenler de kuruldu. Çeşitli alfabeler birbirleriyle mukayese edilerek en iyisine karar verilmeye çalışıldı. Yunanlılar dahi alfabelerinde yenilik yaptı. “R” harfini alfabelerine ekleyerek sağdan sola yazma kuralını terk ettiler.

Yazar, Kafkasya ve Azerbaycan Türkleri Latin alfabesine geçmeye hazırlanırken diğer devletlere örnek olmasından ve Türkiye Cumhuriyeti’nin de milli ve mükemmel bir alfabe kullanarak diğer devletlere rehber olması gerektiği düşüncesindedir.

Eserde, Latin alfabesine geçilmesi vatanî görev olarak görülmektedir. Karayan, Cumhuriyet’in ilânıyla birlikte yeni alfabeye kavuşmanın önemli bir fırsat olacağını düşünür. Bu önemli fırsat Türk milleti için de çok önemlidir. Hızlıca ve ihtiyatla davranarak karar alınmalıdır. Alfabe projesini gerçekleştirmek için de komisyonlar kurulmalıdır. Latin alfabesi Türk diline mahsus olmak üzere cihanın en mükemmel ve en basit alfabesidir. Mükemmel olarak görülen Latin alfabesini ancak yeni hükümetin kabul edeceğini ümit etmektedir.

Karayan’a göre Arap alfabesinin yeni alfabeye değişimi Osmanlı hükümetinin geleneklerine aykırı düşmekteydi. Bu nedenle Arap alfabesinin noksanlarını düzeltmek, sadeleştirmek ve Farsça tamlamalardan kurtularak alfabe sorununun çözüleceğine inanılmaktaydı. Bu meselenin çözümü için de gerekli çalışmalar yapıldı, encümenler ve komisyonlar kuruldu. Fakat bu çabalar yeterince başarılı olamadı.

Sonuç olarak İstefan Karayan, milli bir elifbanın gerçekleşmesini yürekten istemektedir ve hükümetten bu konuda ricada bulunmaktadır. Kendisi de uzun süredir

bu konuyla meşgul olan birisi olarak bu sürece katkı vermek ve alfabe devrimi yapılacaksa nasıl yapılması gerektiğine dair bir teklif hazırlamıştır. Alfabe meselesi Cumhuriyetin ilanı ve Gazi Mustafa Kemal’in de milli bir alfabeye olan inancından hareketle bir süre tartışılmış ve Kasım 1928’de sonuçlandırılmıştır. Ancak günümüzde

harf devrimi ve dil tartışmaları halen aktüelliğini korumaktadır. Sıklıkla Türk medyasında ve basınında gündeme gelen harf ve dil tartışmaları; bu mesele ile ilgili yapılacak daha pek çok çalışmanın olduğunu göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MU'ADDEL LATİN HURUFİYLE ELİFBAYI TÜRKÎ PROJESİ
ADLI ESERİN TRANSKRİPSİYON METNİ

MU'ADDEL LATİN HURUFİYLE ELİFBA-YI TÜRKÎ PROJESİ

Mürettibi

Türkiye Cumhuriyeti Dârülfünûnu Hukuk Fakültesi müderrislerinden ve “
Mahkeme-i Temyiz ve Şûrâ-yı Devlet âza-yı sabıkasından

Istapan Karayan

Bu eser hasren Türk lisanına mahsus ve Türk sarfiyyûnun vaz ettiği kavaide muvâfık ve
elsine-i saire elifbâlarının dahi nevâkısından ârî ve cihanın en sade ve tahsili en kolay
ilmî ve amelî bir elifbâ-yı millî projesidir. Kavaid-i azîmesi derûn-i risalede ber-tafsil-i
izah kılınmıştır. Mütealası hasseten tavsiye olunur.

İstanbul

A. Serumçin matbaası

1927

MUKADDİME

Her milletin hasren kendi lisanı için ihdas ve tertîb edilmiş mükemmel¹ bir milli elifbaya mâlik olması tabi'î bir hak ve bir vazifedir. Türk milleti kendi lisanı için asırlardan beri bir Arab elifbasını kullanmaktadır. Bu elifba Arap lisanı için mükemmel add olunsu bile Türk lisanının ihtiyâcâtını tatmine adem-i kifâyeti ve bir an evvel lüzum-ı ıslahı tecrübeten sabit ve cümlece müttetik-i aliye olduğu gibi Cumhuriyet hükümetimizce dahi esasen karargir olmuştur. Binâenaleyh bu fırsattan bil-istifade Türk milletinin dahi kendi lisanı için tertib ve tanzim edilmiş mükemmel bir elifba ihdasına acilen ve şiddetten muhtaç olduğu câ-yı bahis değildir.

Bu hakikat sair emsalimiz gibi bizi dahi böyle bir elifba ihdasına teşvik etmiştir. Bu yeni elifbanın ihdasına bundan takriben yirmi sene evvel teşebbüs ettik. Bu teşebbüsün fevkalâde ehemmiyetini lâıyk olduğu ciddiyetle nazar-ı mülâhazaya alarak evvel-be-evvel ulûm-i lisaniyenin hâl-i hâzır inkişâfında mükemmel bir elifbanın ne gibi hasâisi hâiz ve ne gibi nekâisden ârî olması ta'bir-i aherle ihdasında ne gibi kavâide riayet olunması icab edeceğini ta'yine çalıştık. Bizi en ziyade itâb-ı zihne ve arîz ve amîk tetkîkât ve tettebbuâta sevk eden bilhassa bu kavâidin tesbiti ve ihdas olunacak elifbanın bu kavaide tevfiği olmuştur.

Bu kavâidin evvel-be-evvel ta'yîni diğer bir nokta-i nazardan dahî ehem ve elzem idi. Şöyle ki teşebbüsümüzün tâ bidâyetinde zihnimizi şedîden işgal etmiş olan üç meselenin halli bu kavâidin tesbitine mütevakıf idi. Bu meseleler şunlardır:

Birinci mesele: İhdâs olunacak millî Türk elifbasının hurûf-i Arabiyyeye ta'dilât icrası suretiyle ve kavâid-i mezkûreye tamamen muvâfık olmak şartıyla ihdâs ve tertibi mümkün değil midir?

¹ Ebna-yı beşer için kemal-i mutlak yoktur. "Mükemmel" tabiriinden maksad zaman ve muhite göre idrak-ı mümkün olan kemal-i nisbî derecesidir.

Bu birinci meseleyi sırf zan ve tahmin hatta berâhîn-i mıntika ile değil ihdâsı müsemmem elifbanın ber-vech-i bâla mükemmeliyetini temin edecek kavâidi ta'yin ve şimdiki hurûfumuza ta'dilât icrasıyla kavâid-i mezkûreye tamamıyla muvâfık bir elifba ihdasını fiilen ve maddeten tecrübe ettikten sonra hal etmek icâb eder idi.

Kavâid-i mezkûreyi tesbit ettik² ve bu tecrübeyi kemâl-i hulûs ve samimiyetle yaptık. Muhtelif istikametlerde bir sene kadar çalışıp çabaladıktan sonra kavâid-i mezkûreye muvâfık ve takdir-i ammeye arz ve takdime layık bir elifba tanzimine muvaffak olamadık.

Bizim gibi sair evlâd-ı vatan dahi kemâl-i aşk ve i'timâtla aynı tecrübeyi yaptılar. Onlar dahi harflerimize ta'dilât icrasıyla maksada muvâfık bir elifba meydana getirmediler. (Mukaddimemizin nihayetinde ki (4) numaralı notun mütâlaasını rica ederiz.)

İkinci mesele: Mısır-ı kadîm ve Fenike ve sâir bi'l-cümle elifbâlardan müstağni ve müstakil ve Türk lisanına mahsus bir elifbâ ihdâs tertibi için yeniden yeniye yazıların icadı mı yoksa mevcut elifbâlardan âlem-i medeniyette en ziyade şâyi' olan Latin hurûfenin bazı ilmi ve ameli ta'dilâtla³ kabulü mü münâsib olur?

İkinci şıkkın rüçhânına başlıca isabet-i âtiye mebnî bilâ-tereddüt karar verdik.

Evvela Müslim Türkler Latin hurûfuyla lisan-ı mâderzadlarının hatasız okuyup yazmasını kıyas kabul etmez derecede suhûletle tâ beş altı yaşında öğreneceklerdir. Bundan başka bilhassa mektep talebesi Fransız ve İngiliz ve Alman ve sâir lisanların elifbâlarıyla dahi ülfet payda etmiş olacaklarından bu lisanlardan hiç olmazsa birinin tahsiline şevk ve gayretleri artacaktır. Bu da asrımızın ihtiyâcât-i mübremesi nokta-i nazarından âzim-i ehemmiyeti hâizdir. Saniyen yerli ve ecnebi gayri müslim talebeler ale'l-ekser Latin hurûfunu bildikleri cihetle Türk lisanını bu yeni hurûfla tahsile pek

² Bu kavâid metn-i risalede (Paragraf no: 26) ta'dâd olunmuştur.

³ Bu ta'dilât lâ-bed idi. Zîrâ malum olduğu üzere Latin hurûfu dahi bir vaha-i bâla metn-i risalede ta'dât olunan yedi esaslı kavâidin ancak ikisine muvafıktır ve Türk lisanında mevcut seslerin bir kısmını tek başına eda edecek Latin harfi yoktur.

İstidrâd: Burada bir sual vârid olur, Latin hurûfunun nekâisi müsellemler olduğuna rağmen bunca milel-i mütemeddinece şimdiye kadar ta'dîl ve ıslâhına müsâra'at olunmadığı hâlde bizim hurûfumuzun ıslahı neden lâ-bed görülmüyor. Bunun sebebi zâhirdir. Hurûf-ı Arabiyye bâlâda mezkûr yedi esaslı kaidelerin hiçbirine tevafuk etmez ve başlıca üç noksanı vardır ki metn-i risalede izah kılınmıştır. Bunların biri sâit hurûfun fıkâmı –ikincisi hurûf-i muttasıla usulü- üçüncüsü muhtelif harflerin birbirinden yalnız nokta ile tefrîkidir. Bu üç başlı noksan Latin harflerinde dahi bulunaydı elbette Fransız, İngiliz, Alman ve sâir elifbâlar dahi çoktan mükemmel surette ta'dîl ve ıslâh edilmiş olacaktı. Latin elifbâsının bu üç başlı noksandan ârî olması müsellemler olan nekâisini tahammüle sebep ve ıslahına mâni' olmaktadır.

büyük rağbetle müsâra'at edeceklerdir ve Türk lisanını inanılmayacak derecede suhûletle öğrenmeğe muvaffak olacaklardır. (Paragraf no: 95)

Üçüncü mesele: Fevâid-i âzimesi teslim olunsu dahi Latin hurûfunun Türk lisanına tatbiki Türk halkının hissiyatını rencide etmez mi? Ve hurûf-ı hazırımızla müdevven bunca kıymetli Türkçe âsar-ı milliyemiz heder olmaz mı?

İzahat verilmiştir. İkinci kısmında yeni elifbânın ne gibi esaslara müstenid olduğu ve emr tertibinde ne gibi makâsıd-ı istihdâf edildiği hususa bu elifbânın kabul ve tatbikiyle ne gibi fevâid-i âzime te'min olunacağı ber-tafsîl izah kılınmıştır.

Şimdiden esaslı bir nokta hakkında kârîin-i kirâmın nazâr-ı dikkatini kemâl-i ehemmiyetle celbe müsâra'at ederiz: Latin hurûfuna veyahud diğer bir rayih göre şimdiki harflerimize bazı şekiller ilave etmek suretiyle ta'dilât yapılarak yeni bir elifbâ tertib ve ihdâsı asla ve kat'â Türklerin Arap hurûf ve lisanından istiğnaları mânâsını tazmin etmez (Paragraf no: 88) bundan maksad başlıca ikidir.

Birinci maksad: Müslim ve gayrimüslim yerli ve ecnebi talebelerin birkaç günden nihayet bir aya kadar en çetin ibareleri bu yeni hurûfla hatasız okuyup yazmalarındır ki asr-ı hazırda buna muvaffakiyet Müslim ve gayrimüslim Türk halkı için en mübrem en acil bir ihtiyaçtır. Hurûf-ı hazırımızla bu maksadın husulüne imkân yoktur.

İkinci maksad: Bilhassa Müslim Türk talebelerin bu yeni hurûfla telîf olunacak ders kitapları sayesinde aşırı mertebe suhûletle veledü'l-hacce muallime muhtaç olmayarak ecnebi lisanlarını tahsil edebilmeleridir. Bu da keza ale'l-husus mekâtib-i âliyemiz talebesi için pek mübrem pek acil bir ihtiyaçtır. Hurûf-ı hazırımızla bu maksadın istihsali müstehildir.⁴

Bu iki maksad-ı aslının teminatından başka yeni elifbânın îfâ edeceği hidemât-i fâikesi risalemizde ber-tafsîl ta'dâd olunmuştur. Öyle kıymetdar hidemât ki re'y-i kasranemize göre her biri tek başına hurûfumuzun zaruret-i islâhını ispata kâfidir.⁵

4 Bu hâl-i hurûf Arabiyye için bir nâkisa ad edilemez. Zîrâ hurûf-ı Arabiyye hasren Arab lisanı için ihdâs olunmuştur ve bir gün Türk lisanı için dahi kullanılacağı ihdâs edenlerin hatr ve hayalinden geçmemiştir. - Arab lisanının birçok sesleri Türk lisanında ve Türk lisanından birçok sesleri Arap lisanında yoktur. - Arap lisanı üç harekeye Türk lisanı ise sekiz harekeye muhtaçtır. -Türkçenin kıratine hâkim olan ahenk kaidesi Arapçada yoktur. - Arab lisanının sarf ve kaideleri ile Türk lisanınkileri bâbında büyük farklar vardır. - Velhasıl Arap lisanın ruh ve dahası başka Türk lisanınki başkadır.

⁵ 25 teşrinievvel 1926 perşembe akşamı Türkocağında Dârülfünun Türk Edebiyatı tarihi müderrisi edip Fazıl Köprülüzade Fuad Bey tarafından Türk Dili ve Latin harfleri hakkında bir konferans verilmiştir. (Millet gazetesi 26 teşrini sâni 1926 numara 283)

Hatib-i muhterem bu konferansında bahsimize müteâlik olarak şu yolda beyanatta bulunmuştur: “Şimdiki harflerimiz lisanımızı tesbite kâfi olmadığına göre bazı şekiller ilave etmek suretiyle ta'dilât

Yeni Elifbâ

1- Meramını lisan ile tefhîm nimetine nâil olan efrâd-ı beşerin şifahen teâtî ettikleri tasavvurât ve tefekkürâtı rûsûm ve hutût vasıtasıyla inde'l-hâce tahattur ve mahal-i ba'idede bulunan emsallerine iblâğ ve eslâfdan ahlâfa nakl ve îsâl ve hususa envâ-ı ihtira'ât ve inkişafât-i ilmiyelerini hulûlden vikâye etmek lüzumunu kadîmden beri his etmiş olmaları tabiidir. Filvâki ale'l-husus Asya-yı şarkîde ve Hint ve Çin'de ve Mısır-ı

yaparak eksikleri tamamlamak kâfidir. Hatta bu tarzda çalışarak en ince ve ilmi ihtiyaçları bile temin edilebiliyor. Zaten Latin harflerini alsak bile bir takım ıslahat yapıp Türkçeyi ifade edecek, “Şekil temin etmek zarurî olduğuna göre bu ta'dilât şimdiki harflerimiz üzerinde yapılabilir. *Bunun aksini iddiaya mantiken imkân yoktur.*”

Harflerimizin lisanımızı tesbite kifayetsizliğini tecrübeten sâbit ve müttefik-i âliyye bir hakikattir. Lüzum-ı ıslahı bunun netice-i zaruriyesidir. Bir an evvel Türk lisanına mahsus mümkün mertebe mükemmel bir elifbâ tertibi bir vazife-yi vataniyedir. Fakat bu maksad-ı âliyenin husulü için şimdiki yazılarımıza bazı şekiller ilavesiyle ta'dilât yaparak eksikleri tamamlamak kâfi olduğu hatta bu tarzda çalışarak en ince ve ilmi ihtiyaçları bile temin edilebileceği ve bunun aksini iddiaya mantiken imkân olmadığı hususları zan-i kasrenemize ve tecrübemize göre sırf berâhîn-i mantikiye ile sabit olabilecek hakikatlerden değildir. Hususat-i mezkûreyi tecrübe fiilen ve maddeten isbat etmiştir.

Bâlada arz ettiğimiz mülâhazata mebni evvel ba-evvel asr-ı hazırımızda bir elifbânın mümkün mertebe mükemmel olması başlıca ne gibi kavaide râğbet olunmasına mütevakkıf idüğünü tayininden sonra şimdiki hurûmuza ta'dilât icrası suretiyle bir elifbâ tertibine bir seneden ziyade çalıştık ve bizim gibi başkalarının dâhi çalıştığına şahit olduk. Neticede muvafakkiyet hâsıl olmadı. Bu muvafakkiyetsizlik bizim aczimize uzv edilebilecektir.

Âlim ve fâzıl ve hubb-i vatanî cümlece mesellem olan üstad-i muhterem Fuad Bey Efendiden vesair fuzalâ-i lisanîyûnun ve sarfiyunumuzdan hassaten ve samimiyeten rica ederiz. Tensib ederlerse kendi dairelerine göre mümkün mertebe mükemmel bir elifbânın ne gibi kavâide tâbî' olması icab edeceğini ayrıca kararlaştırarak şimdiki yazılarımıza bazı şekiller ilavesiyle bu kavâide tamamıyla muvaffak ve lisanımızın en ince ve ilmi ihtiyaçlarını temine salih bir elifbâ tertibini fiilen tecrübe etsinler. Muvaffakiyetlerini menfaat-i ilmî namına yürekten temin ederiz. Zira maksadımız müsabakada bir nicelik veyahud icadcılık şöhet kazanmak değildir. Maksadımız ciddi ve samimidir. İzah edelim.

Bugün ber vech-i bâlâ hurûfumuzun lüzum-ı ıslahı cumhuriyet hükümetimizce karargirdir. Böyle vatan ve memlekete nâfi' bir karardan dönmek Cumhuriyet hükümetimizin âdeti değildir. Bu mühim bir fırsattır. Bu fırsatı ganimet bilip ulûm-ı lisanîyenin terki ve inkişafından bil-istifade asrımızın ihtiyacat-ı mübremeseni dahi nazara alarak Türk milletinin mahzâ kendi lisanı için tertip edilmiş. *Mümkün mertebe mükemmel* ve milli bir elifbâ projesini hazırlamak memleketimizin yetiştirdiği erbab-i ihtisas uhdesine müterettib aziz ve acil bir vazife-i vatanidir. *Mümkün mertebe mükemmel* dedik. Zira bir lisanın yazıları sık sık değişebilecek şeylerden değildir. İşte bu son mülâhazaya mebni hükümetimiz yazılarımızın lüzum-ı ıslahı hakkındaki esas kararının tenfizinden bihakkın kemâl-i teennî ve ihtiyatla davranmaktadır. Ağleb-ı ihtimale göre böyle bir elifbânın tertibine ahab-i ihtisası davet ve esbab-ı mucibe layihalarıyla beraber tanzim ve takdim edecekleri elifbâ projelerini maruf-ı erbab-i ihtisasdan mürekkeb bir encümene havale edecek ve bu encümen gerek şimdiki hurûmuza gerek Latin hurûfuna icap eden ta'dilâtın icrasıyla meydana gelen elifbâların hasâis ve nekâisini mahzâ ilm ve menfaat-i âmmeye nâmına mukayese edip içlerinden maksada en muvaffak olanı seçecek ve hükümet dahi bunu mevki'-i tatbiki vaz'ına itminanen-i tammeyle karar verecektir.

İşte kemâl-i şevk ve gayretle hazırladığımız elifbâ projesini esbab-i mucibe lahiyasıyla beraber nazar-ı âmmeye ve makamât-ı âidesine takdime bizi şevk ve teşvik eden bu mülâhazat olmuştur. Arzumuz bir an evvel ber vech-i bâlâ mümkün mertebe mükemmel bir elifbânın hükümetçe kabul ve mevki'-i tatbiki vaz' edileceğini görmektir. Herhalde bu elifbâ bir vesile, bir alettir. İstihdaf ettiğimiz maksad-ı aslı bu elifbâ ile istihsal olunabilecek kıymet takdir olunmaz fevâiddir ki risalemizin gerek mukaddimesinde gerek metninde mücmelen arz ve izah kılınmıştır.

kadîmde bu maksadın husuline bezl-i himmet edildiği indel-müverrihîn müsebbet ve mütehakkıkdır.

Mısır-ı Kadîm Elifbâsı

2- Mısır-ı kadîm ulemâsı bu babda teşebbüslerinin birinci derecesinde her kelime hangi şahsı veya hayvanı veya şeyi ifade ederse onun resmini tasvir tarîkini iltizâm etmişlerdir. Şu ilk muvaffakiyetin fevâid-i hayret-bahşâsından cesaret alarak ikinci devrede ersâm-ı mezkûrede her birini onun temsil ettiği kelimenin ilk hecesine dahi dâlalet etmek ve üçüncü devrede ilk sesine dahi alamet olmak üzere istimaline karar vermişlerdir. Mesela İ'nin baş resmini üç suretle yani birinci devrede aynen demek olan (Elif) kelimesini ve ikinci devrede (Elif) kelimesinin (El) hecesini ve üçüncü devrede (Elif) kelimesinin ilk (E) sesini ifade için kullanmışlardır. Şöyle ki:

(E) sesini edâ için İ'nin baş resmini intihab ve (Elif) tesmiye etmişlerdir. Zira bu ses (İ'nin) demek olan (Elif) kelimesinin ilk sesidir.

(B) sesini edâ için hane resmini intihab ve (Beyt) tesmiye etmişlerdir. Zira bu ses (Hane) demek olan (Beyt) kelimesinin ilk sesidir.

(C) sesini edâ için deveboynu resmini intihab ve (cemel) tesmiye etmişlerdir. Zira bu ses (deve) demek olan (cemel) kelimesinin ilk sesidir.⁶

Mütebâki sesler için dahi aynı kaideyi tatbik ve diğer yazıları ihdas etmişlerdir. (Risale nihayetinde bulunan 1 numaralı levhaya nazar oluna.)

3- Ulema-yı müteehhirîn birinci tarz-ı tahriri “kitabet-i tasvire” (Ecriture ideographique) ve ikinci tarz-ı tahriri “kitabet-i hecaiye” (Ecriture syllabique) ve üçüncü tarz-ı tahriri “kitabet-i savtiye veya elifbâiye” tesmiye etmişlerdir.

4- Bundan anlaşılıyor ki binlerce sene evvel Mısır-ı kadîm uleması yalnız kelimeleri ve heceleri değil tek sesleri dahi temsil için ersam istîmâline yani kitabet-i elifbâiye ihtirâ'a muvaffak olmuşlardır.

Mısır-ı kadîmin bu hurûfunu ihtirâ' eden ulema ruhban sınıfına mensub olmağla lisaniyun bunları (Hieroglyphe) tesmiye etmişlerdir ki “nukuş-ı ruhbanîye” diye tercüme olunabiliyor.

⁶ Bu (C) harfinin Mısır-ı kadîm ve Fenike lisanlarındaki ve hatta öz Arab lisanındaki savb-ı asliyesi Türkçe “Gaga” kelimesindeki (G) sesi olduğu isminin İbrani elifbâsına “gayl” ve Yunan elifbâsına “gama” olarak ve Latin elifbâsına (K) sesiyle geçmiş olmasıyla ve Mısır'da halen (G) sesiyle telaffuz edilmesiyle sabittir.

5- Bu üç tarz-ı tersim Mısır-i kadîmde ale'l-ekser memzûcen kullanıldığından her biri birer muamma teşkil eden kelimat ve ibaretin halli son derece kesb-i su'ubet etmiş idi ve dahi nukuş-i mezkûre başlıca umur-ı dünya ve ruhbanıyeye ve kuyud-i mühimme-i resmiye ve tarihçeye hasr ve tahsis kılınmış olmağla gerçi o zamana göre bir fenn-i kâmil add olunabiliyorsa da ve memalik-i saire şöyle dursun nefs-i Mısır-i kadîmde dahi beyne'l-hak ta'mim ve intişâr etmemiştir.

6- Nev'î beşer için es-esas temeddün-i adîne müstehak olan nukuş-i ruhbanıyenin şan-ı ihtirâ'ı ve fazîlet-i sebk-i Mısır-i kadîm ulemasının uhde-i liyakatlarında mahfuz ve insal-i âtiye kulûbunda ilelebet menkuş kalmağa şayet ise de kitabet-i elifbâiyenin âmme-i ümem ve akvam meyanında doğrudan doğruya ve bi'l-vasıta neşr ve ta'mim-i şerefi Fenikelilere nasip olmuştur.

Fenike Elifbâsı

7- Fenikeliler Mısır-i kadîm ile münasabat-ı ticarileri sayesinde marü'z-zikr nukuş-i ruhbanıyeye yakından kesb-i vukuf etmişler idi ve muamelat-ı ticariyelerinin tesbit ve kaydı ve bilâd-i baide ile muhaberat icrası gibi esbab-ı mübremeye mebni mümkün mertebe sade ve tahsil ve istimali kolay bir üslub-i tahrirî şedîden muhtaç oldukları cihetle bu zaruretin sevkiyle evvel be-evvel kendi lisanlarında müsta'mel muhtelif seslerin yirmi iki adetten ibaret bulunduğunu tesbit ettikten sonra Mısır-i kadîmin üç bini müttecâviz rumuz ve nukuş-i ruhbanıyesinden bu yirmi iki adet seslerin her birini ayrı ayrı mümkün mertebe basit surette edaya salih olanları ittihab etmişlerdir ki sonradan izah olunmuştur ki zîrde izah olunduğu gibi isimleri ve nizam ve tertibleri az çok tebdile uğrayarak başlıca İbrani ve Arabi ve Yunan ve Latin elifbâlarına intikal etmiştir. (Levha 1)

8- İşte Fenikelilerin bu suretle yirmi iki adetten ibaret olarak tertibine mevkuf oldukları elifbâ bir taraftan Aramilere yani kadîm Süryani ve Keldani ve İbranilere ve onlardan Hamirilere ve bunlardan Arablara ve diğer taraftan bahr-i muhit sevâhilindeki milel ve akvama ve bilhassa Yunanîlere ve Romalıları ve onlardan dahi son asırlara kadar ale'l-umum Latin ve Anglo-Sakson ve İslav ırklarına mensup milel-i muhtelifeye intikal edip nev'î beşerin terakki ve temeddüne pekâlâ bir mertebeye hâdim olmuştur. Velhasıl Fenike elifbâsı Mısır-i kadîm elifbâsının bir zübdesidir. Kezalik Süryani ve İbrani ve Arabi ve Yunan ve Latin elifbâları kâffiyeye-i Fenike elifbâsının lisane-i mezkûreye ayrı

ayrı tatbik olmuş birer nüshalarıdır. Tâbir-i aherle bu elifbâların cümlesi bir cedd-i emcedin yani Mısır-i kadîm elifbâsının öz evlad ve ahfadıdır. Bu müttetik-i aliye bir hakikat-i tarihiyedir. (Levha 1)

Bir taraftan İbrani ve Arabi ve diğer taraftan Yunan ve Latin elifbâları
Beyninde mühim ve esaslı bir fark

9- Mısır-i kadîm uleması ve onlara iktidâen Fenike ve sair elsin-i Sâmiye uleması indinde bir lisanı terkib eden seslerin her biri telaffuz olunmak için aid olunduğu lisanın ihtilafıyla muhtelif surette tahrike muhtaçtır. Bu muhtelif suret tahrikler kendileri ses olmayıp bunlar için ayrıca harf ihdasına lüzum yoktur ve her ferd bir lisanın kelimelerini öğrenirken her birini terkib eden seslerin suret-i tahriklerini dahi beraberce öğrenir ve icabında her kelimenin harflerini gördükte suret-i tahriklerini tahmine bulup okuyabiliyor. Mesela Arab lisanında kullanılan sesler üç suretle tahrik olunurlar ki “fetha” ve “kesre” ve “zamme”dir. Bunlara “hareke” denmiştir. Zira sesleri tahrike hizmet ederler. Bu tarz-ı telakkiye göre mesela (a) ve (b) sesleri yalnız eda olunamayıp (a), (i), (ü) ve (b), (bi), (bu) suretlerinden biriyle eda olunurlar. Tabir-i aherle bir ses eda olunmak için diğer bir sesin malumatına muhtaç olmayıp her lisana mahsus suver-i tahrikiyeden biriyle tahrik olunarak telaffuz olunur ve müteaddid sesler bir tek hareke ile telaffuz olunabiliyorlar. Mesela (Darb) şöyle ki Yunan ve Arab sarfiyunun “sâit” tesmiye ettikleri sesler ve yazılar. Mesela Yunan ve Latin lisanlarının a ve i ve o yazıları İbrani ve Arap sarfiyunu indinde birtek yazı olmayıp her biri bir tek ses yani bir tek yazı ile bir harekeden ibarettir. Binaenaleyh a harfi hakikat-i halde (a) veya (ayın) dan ve i harfi “i” veya (ayın)dan ve (O) harfi (u) veya (ayın)dan mürekebbdir. Kezalik Yunan ve Latin lisanlarındaki ba ve bi ve bo heceler her biri ikişer sesden yani ikişer yazıdan mürekkebb olmayıp bir tek b sesinin yani b yazın üç suretle tahrikinden ibarettir. Binaenaleyh a ile b beyninde bu itibarla hiçbir fark yoktur ve hurûf-ı sâit ve sâmit nev’ilerine taksim etmek doğru değildir. Ve sâit namıyla ayrıca yazı ihdasına lüzum yoktur. Bu nazariyenin netice-i zaruriyesi olarak bir kelimeyi doğru okuyabilmek ale’l-ekser keşf ve tahmine ve bu da kelimenin ve hatta cümlelerin manasını bilmeye mütevakıftır.

10- İşte Fenike uleması ber vech-i bâlâ her Fenikelinin Fenike lisanının kelimelerini teşkil eden seslerin yani yazıların muhtelif suret-i tahriklerini lisan-ı mâder-

zâd ile beraber öğrenmiş olacağını nazar-ı mülâhaza olarak Mısır-i kadîm nukuş-i ruhbanîyesinden yalnız 22 adet hurûf-ı sâmiteyi alıp ayrıca hurûf-ı sâite ihdasına lüzum görülmemiştir.

11- Yunan uleması ise elsine-i Sâmiye ulemasının bu nazariyesi ilmen sahîh olsa bile amelen şayan-ı kabul ve tatbik olmadığına bi't-tecrûbe kanaat-i tamme hâsıl edip ber-vech-i zîr (Paragraf no: 24) lisanlarındaki seslerin muhtelif suret-i tahriklerinden herbiri için ayrı ayrı birer harf hasr ve tahsis ve bu harfleri (sesli) ve diğerlerini (beraber sesli) tesmi etmişlerdir. Birinci nev'i garb sarfîyunu fıkınca münferiden telaffuz olunabiliyorlardır. Mesela a ve o – İkinci nev'i mümferiden telaffuz olunamayup mutlaka sesli bir yazının muavenetiyle telaffuz olunabilirdir. Mesela ba ve bo ve ab ve ob ilh... ⁷

12- Bundan da anlaşılıyor ki elsine-i Sâmiye elifbâlarını teşkil eden harfler Yunan ve Latin sarfîyunu indinde cümleten sâmittirler.

İbranî Elifbâ

13- Mukaddema Süryaniler ve bilâhare İbraniler Fenike elifbâsının hurûfunu kendi tertibi yani ebced-i nizamî ve esami-i âsliyesiyle aynen lisanlarına nakl ettikten sonra hicretin üçüncü asrında müstensih İbrani turanlarda kurulduğu üzere ulema-yı İbraniye harekâtı irae için nokta ve bunların memduden okunacağına ihtar için dahi “elif” ve “y” ve “vav” harflerini istimale başlamış ve sair işaret-i mahsusayı ihdas etmişlerdir.

Arabî Elifbâ

14- Arab ulemasına gelince onlar dahi lisanlarını terkiib eden 28 sesleri temsil için ibtidalarda bazı cûzi tadilatla İbranî elifbâsının 22 hurûfıyla iktifa etmişler ve hatta hurûf-ı mezkûrenin nazm ve tertibini Fenike elifbâsının ve ondan iktibasen İbranî elifbânın yani (ebced) tertibinin aynı olmuştur. Bu halde Arabî elifbânın bütün yazıları Fenike

⁷Zîrde görüleceği üzere Yunan uleması hareke makamına kâin olmak üzere ayrıca yazı ihdasına lüzum görmüş ve bunlara “sesli” ve diğerlerini “beraber sesli” אֵלִיף (elif) beraber אֵלִיף (sesli) tesmiye etmiştir. Kezalik buna imtisalen Fransız sarfîyunu dahi birinci nev'ini “sesli” voyelle ve ikinci nev'ini “beraber sesli” *consonne* (con beraber sonne sesli) tesmiye etmişlerdir. İkinci nev'ine Türkçeye “sâmit” diye nakl olunmuştur. Gerçi her harf mutlaka bir sesi temsil için ihdas olunduğu cihetle sessiz harf tasavvur olunamayıp “sâmit” tabiri doğru değilse de buna istimali ale'l-ekser Türkçede teammüm etmiş olmakla risalemizde dahi ibkâ edilmiştir. Herhalde İnşallah yeni hurûfla neşr olunacak kitaplarda *voyelle* mukabilinde “yalnız okunur” ve *consonne* mukabilinde “biraber okunur” tabirleri ıstılah olarak kullanılacaktır.

elifbâsının yazıları gibi “sâmid” olub “sâit” yazısı yoktur ve bu yazıların cümlesi harekât-i saliseden biriyle tahrik olunarak okunur.

15- El sine-i Sâmiyenin ve bilhassa İbranî lisanının kelimeleri gibi Arabî kelimelerde dahi bir yazının harekesi memduden okunursa kelimenin manası değiştiği ma'lumdur. Mesela kitab kâtib – mekâteb ve mekâtib- kitab ve kütüb binaenaleyh memduden okunan harekelere tefrik için Arab sarfiyunu İbranîlere iktidadan üç harekeden her birine en ziyade mütekârib olan yazılı o harekenin memdudiyetini göstermek için kullanmışlardır. Bu suretle fethayı memduden eda için (elif) yazısını ve kesreyi memduden eda için (y) yazısını ve zimme-i memduden eda için (vav) yazısını kullanmışlar ve bu hizmet için kullanılan (elif) harfini “el-elifü'l-memdude” ve “ahtü'l-fetha”⁸ ve (y) harfini “el-ye ü'l-memdude” ve “ahtü'l-kesre” ve (vav) harfini “el vavü'l-memdude” ve “vahtü'l-zamme” tesmiye etmişlerdir.

16- Vakıf halinde bir kelimenin son harfinin müteharrik olduğunu ihtar için ma'badına (h) ilave ve bunu “ha ü'l-sükût” tesmi etmişlerdir. Mesela (elsefine) ve (r) ve “kaf” kelimeleri (elsefine) ve “ra” ve “ka” yazılır ve çünkü bu mukaddime kullanılan (Elif) ve (ye) ve (vav) yazıları ve (Paragraf no:15) ve “h” yazısı yazılır. Fakat okunmaz. Bunlara ne hareke ve ne dahi sükûn işareti vaz' olunmaz ve fetha-i memdude ile kesre-i memdudeyi tefrik için hareke olarak ale'l-ekser eğri bir elif yerine amûdi bir elif kullanılır.

17- Bir kelimenin ilk harfi sâkin olursa bu sâkin harften evvel bir elif yazılır ve bunu ihtar için bir elif üzerine “vasl” veya “salle” işareti konur ve bu makamda kullanılan elif “elif-ü'l-vasl” tesmiye olunur. Şöyle ki bu elif-ü'l-vasl cümleinin başında bulunursa tamamıyla Garb sarfiyunun sâit tâbir ettikleri “a” yazısının vazifesini ifa eder ve vasl işareti yerine fetha harekesini alır. Fakat cümleinin başında bulunmazsa üzerine vasl işareti konur ve kendisi okunmayıp ma'badındaki harf mukabilindeki kelimenin harekesiyle okunur. Mesela el-şems vel-kamer (vav lam) Fransız hurûfuyla [vel]

18- Bundan maada Arab sarfiyunu bir taraftan şekilleri bir taraftan sesleri ayrı yazıları birbirinden tefrik için bunların altına veya üstüne nokta vaz'ı usulünü kabul ve diğer taraftan Arap lisanını terkib eden yirmi sekiz seslerin her birine mahsus birer yazı lüzumunu takdir ve İbrani elifbâsından muktebis yirmi iki adet yazılara se, hı, zel, dad,

⁸ İki hemze bir hemze ve bir elif yanyana tesadûf ettikte (A) şeklinde yazıldığı ve bu şekle “med elif” denildiği ma'lumdur.

zı, ğayın, yazılarının ilavesiyle hurûf-ı Arabiyyenin adedini yirmi sekize iblağ etmişlerdir.⁹

19- Kezalik b, t, s gibi şekilleri bir fakat noktaları ayrı yazıları yan yana dizip İbrani elifbâsından mağhuz “ebced” nizamını terk ve hal-i hazırda mer’i olan elifba tertibini ihdas etmişlerdir. Ancak bu nizam ve tertibde dahi ve vahdet-i tâmmе husûlû mümkün olmamıştır. Mesela kamus tercümesinde ve (*Keşfü’z-zûnun*) da v- h-y tertibi fakat (el-müsbâh) ve sair Arabî kâmuslarda ve sarf kitaplarında h- v- y tertibi kabul olunmuştur. Hatta cizyede ise elif, be, te, se, cim, ha, hı, dal, zel, ra, ze, tı, zı, kef, lam, mim, nun, sad, dad, ayın, gayın, fe, kaf, sin, şın, he, vav, ye tertibi mer’idir. “f” ve “kaf” harflerinin şekli bir olup “f”nin altına ve “kaf”ın üstüne bir tek nokta ve vaz’ıyla tefrik olunurlar:

20- Maruf olan ebced hevvez hutti kelemen safez kareşet sehz Dazı’ nazmı memalik-i berberiyyede şu suretle tebdil edilmiştir. Ebced hevvez hutti kelemen safez kareset sehz zığaş.

21- Hurûf-ı Arabiyye ile kırâat ve kitabetde tâdilât ve ıslahat bu merkezde kalmayıp bir müddet zamme için harfin başına ve fetha için ortasına ve kesre için altına kırmızı mürekkeple bir nokta ve tenvin için iki nokta istimâl edildikten sonra bu usulün kabil-i tatbîk olmadığı tecrübeten sabit oldukça aynı mürekkeble fetha için harfin üstüne ve kesre için altına bir eğri “elif” ve zamme için harfin üstüne bir küçük “vav” yani harekât sülûs işareti ve bunlara ilâveten tenvîn ve sükûn ya cezm ve şedde ve medde ve vasl işaretleri ihdas ve hatta bilhassa sülûs yazılarda noktasız yazıları noktalılarından tefrik için noktasızların altına veya üstüne hurûf ve işaret vaz’ı i’tidâd olunmuştur. Hurûf-ı Arabiyyenin halen cârî eşkâl-i muhtelifesine gelince “kûfi” hurûfu muahharan ta’dil olunup hâlen cârî “nesih”, “sülûs”, “rik’a”, “talik”, “divani” “şukeste” ilh şekiller ihdas olunmuştur.

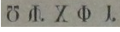
22- Ne çare ki hareke ve sair işaretlerle yazı yazmak ve kitab basmak envâ müşkülât ve teklifâtı dâî olmakla bunların istimâli şâyan-ı ihtiyat mevzulara mesela kitab-ı mukaddeseye ve ders kitaplarına ve levhalara münhasır kalmıştır ve lâ-bed olan iki mahzurun ihvanını ihtiyar zaruriyetine mebni ale’l-umum kitab ve resail ve bilhassa el yazıları harekât ve işaret-ı mezkûreden külliyyen ârî bulunmaktadır.

⁹ Bu sekiz yazının ilavesinden evvel aynı harf birkaç sesi eda için kullanılıyor idi.

23- Harekât ve işarâtın fıkdanından münbais şu müşkülât ve iltibasata bir de “ittisal-i hurûf” usûlu manzum olmuş ve lisan-ı Arabın kıraat ve imlâsının öğrenilmesi bilhassa evlad-ı Arabın gayri için muamma halli derecesinde kesb-i suubet etmiş ve ecnebiler şöyle dursun evlad-ı Arabın bile ekseriyet-i âzimesi kıraat ve kitabet nimetinden mahrum kalmıştır.

Yunan ve Latin Elifbâları

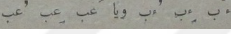
Yunanlılar bidayette Fenike elifbâsını olduğu gibi ebced tertibi ve esâme-i asliyeleri ve sağdan sola kitabet ve kıraat usûlü ile ber-vech-i bâlâ münhasıran hurûf-ı sâmiten ibaret olarak istimâl etmişlerse de bilâhere hurûf sâitenin fıkdanı yüzünden çekilen zahmetten ve bi't-tecrûbe tezâhür eden günâ gün teşevvüşât ve iltibâsâtan mütenebbih olarak ve hususan elsine-i Sâmiyenin gırtlaktan telaffuz olunan ve bir dereceye kadar hurûf-ı sâite vazifesini ifaya hâdim olabilen “he” ve “ayın” seslerinin kendi lisanlarında mevcut olmadığını nazar-ı mülâhazaya alarak Fenike elifbâsının şu noksanını ikmâl için kendi lisanlarındaki seslerin muhtelif suret-i tahriklerini tayin ve bunların her birine ayrı ayrı birer yazı hasr ve tahsis etmişlerdir. Şöyle ki fethe harekesine mukabil Fenike elifbâsının ebced tertibi ile birinci “Elif” A yazısını ve beşinci “he” E yazısını ve kesre harekesine mukabil onuncu “ye” I yazısını ve zamme harekesine mukabil altıncı, “ayın” O yazısını istimâl ve bunları “hurûf-i sâite” tesmiye etmişlerdir. (Paragraf no:11) Şurası şayan-ı dikkattir ki Yunanlılar ve Romalılar dahi Arablar gibi “Elif” yazısının “ahtü'l-fetha” ve “ye” yazısının “ahtü'l-kesre” olduğunu tesbit etmişlerdir.

25- Yunanlılar dahi muahharan lisanların bütün seslerini temsil için beş yani yazı yazılarını ilave ve sağdan sola yazıp okumak usûlünü terkle soldan sağa yazıp okumak usûlünü ihtar etmiştir. (Levha 1)

26- Kezalik Romalılar Yunanlılar gibi elifbâlarını Fenikelilerden iktibas etmişlerse de Fenike elifbâsını sekizinci yani “he” H yazısını sâmit olarak ibkâ ve lisanlarında mevcut bütün sesleri temsil için J, U, V, X, Y, Z yazılarını ilave etmişlerdir.

27- Bu suretle Yunan elifbâsı yirmi dört ve Latin elifbâsı yirmi beş yazıdan mürekkebdır ve Yunan elifbâsı yedi ve Latin elifbâsının altı yazıları “sâit” ve mütebâki “sâmit”dirler.

Mülâhaza: Yunanlılar ve Romalılar bir taraftan hurûf-i sâiteyi ihdas diğer taraftan “ittisal-i hurûf” usulünü tatbikden ictinab etmekle gerek kendi lisanlarına gerek kendilerinden istiarete elifbâlarını tertib eden Avrupalılara ve Amerikalılara pek büyük bir hizmet ifa etmişlerdir.

28- İhtar: Arab lisanında kullanılan üç hareke ile Yunan ve Latin sâit yazıları beyninde bir cihetten müşâhit varsada diğer cihetlerden büyük fark vardır. Harekeler sâit yazılır gibi sâmitlerin nasıl okunacağını gösterirler. Fakat sâitler yazı olup harekeler ise işaretten ibaret olduktan başka her sâit tek başına okunduğu halde harekeler kendileri ayrıca okunmayıp sâmit yazıların nasıl okunacağını gösterirler. Mesela “b” ba ve bi ve “b” bo hecelerinde fetha, kesre, zamme harekelere a ve i ve o sâitleri gibi “b” sâmitinin okunmasına hizmet ederler. Fakat ab ve ib ve ob hecelerde mutlaka “he” veya “ayın” sâmit harflerine muhtaçtırlar.

29- Kezalik Arabide ber vech-i bâlâ (Paragraf no: 15) memduden istimâl olunan elif, ye, vav harfleri ile hurûf-i sâit beyninde zahiren müşâhabat görünürse de hakikat-i halde beynlerinde fark-i külli vardır. Şöyle ki Arabiyede memdud denilen elif, ye, vav yazıları mukabilindeki yazının harekesi memdud olduğunu gösterir ve kelimenin manasını değiştirir. (Paragraf no:16) sâitler ise ancak kelimenin nasıl okunduğunu gösterir ve manasını değiştirmez. Bundan başka sâitler daima sâit olarak kullanılırlar. Elif, ye, vav ise gâh sâkittirler gâh sâir sâmitler gibi okunurlar. Mesela “dur” kelimesinde vav okunmaz (devr) kelimesinde okunur. (Neticesinde “vav” mazmum ikincisinde meftuh)

30- “Ha el-sükût” ve “elifü’l-vasl” ile sâitler beyninde dahi bir cihetten müşâbahat varsa da diğer cihetten fark vardır. Şöyle ki elifü’l-vasl gâh okunur gâh okunmaz. (Paragraf no:17) Sâit ise her zaman okunur. Elifü’l-vasl mutlaka kelimenin başında bulunur. Sâit ise ortasında ve nihayetinde dahi bulunur. Kezalik ha el-sükût mutlaka kelimenin nihayetinde bulunur. Sâit ise her kısmında bulunur. (he) gâh okunmaz gâh okunur sâitler daima okunurlar.

İranî Elifbâ

31- İran’da ba’de’l-İslâm hurûf-i Arabiyye kabul edildiği ma’lumdur. Arap lisanında yalnız üç hareke bulunup sarf ve nahv Arabiyyeyi okunduktan sonra ale’l-ekser ibarenin manasında ise harekelerini kestirmek evlad-ı Arab için nisbeten kolay ise de

lisan-i Farisi’de üçten ziyade hareke bulunduğu ve Farisi kelimelerin manasından hareketleri kestirilemediği hatta Farisi kelimeler harekeli olsa dahi hafif ve şekilleri ve makbuz ve mebsutları tefrik etmek mümkün olmadığı halde İran uleması bu üç hareke ile iktifa etmiş ve bundan mütehassıl müşkülata mümkün mertebe tehvin için Arabiyede müsta’mel “Elif”, “Ye”, “Vav” hurûf-i meddi ve elif ve salle ve ha-yı sukutu ve hatta “He” harfini hurûf-i sâit makamında kullanmağa mecbur olmuşlardır. Mesela bâlâ- bîtât-bud- esb-para-bende-i ilh

32- Kezalik elifbâyı Arabiye’nin “te” ve “he” ve “ze” ilh gibi bazı sesler Farisi kelimelerde bulunmadığı gibi Farsi lisanında bulunan “p”, “ç”, “j”, ve, “kef” seslerini temsil edecek harf dahi Arabiyede yoktur. Binaenaleyh İran uleması Arab elifbâsına p “bâ-yı Farsi” ve ç “cim-i Farsi” ve j “za-yı Farsi” ve k “kâf-ı Farsi” namıyla dört harf ilave etmişlerdir ve bu suretle yazılarının adedi otuz ikiye bâliğ olmuştur. Arabiye mahsus harekât ve işârat-i sâire (Paragraf no:21) ve ittisal-i hurûf usulü, (Paragraf no:23) aynıyla lisan-i Farsiye kabul edilmiş olmağa lisan-ı Arab’ın kıraat ve imlâsındaki müşkülât tamamıyla lisan-ı Farsiye intikal ve kat kat tezâyüd etmiştir.

Türkî Elifbâ

33- Türklerin dahi kâbul-i İslâm’dan sonra lisanlarını hurûf-i Arabiyye ile yazmağa başladıkları mâ’lumdur.

Türk uleması Arabî ve Farsî elifbâlarında bulunmayan iki ses için yani k (kâf-i nûnu) ve k (kâf-i yâyı) namıyla iki harf ihdasına daha doğrusu kâf Arabiyyeye kendi savt-i asliyesinden başka ayrı ayrı iki sesle kullanmışlardır. Bundan başka Türkçe (gaga) ve (gıcık) ve “guguk” kelimelerindeki g sesini ve Türkçe “var” kelimesindeki “v” sesinin eda edecek Arab veya Farsi bir harf yoktur. Gerçi kâf-i Farsi hafif hecelerde (gaga) kelimesindeki (g) gibi telaffuz olunur. Fakat sakil hecelerde “gâh” kelimesindeki “g” yani “Kef, Elif kâ” okunur. Mesela “gaga” kelimesi “kâkâ” yazılırsa “Kef, Elif, Kef, Elif” telaffuz olunur ve bir de “Ğ” harfi Arabiyede Türkçe “Dağ” kelimesindeki “Ğ” gibi okunur ve “vav” harfinin Arabide sesi “vü” dır. Buna rağmen Türk uleması mezkûr seslere mukabil ayrıca yazı ihdasını münasib görmemiştir ve lisan-ı Türki’de hem Arabi ve hem

dahi Farsî kelimeler kullanıldığı için Türk elifbâsının aded-i hurûfu otuz dörde bâliğ olmuştur.¹⁰

Türk uleması dahi hurûf-i Arabiyyeyi Türk lisanına tatbik için İran sarfiyunun duçar olduğu müşkülâta maruz kalmışlardır. Şöyle ki Arabî kelimeler üç hareke ile tahrik edildikleri halde Türkî kelimeler sekiz nev' hareke ile tahrik olunurlar. Tabir-i aherle İran lisanı üç sâite muhtaç iken Türk lisanı sekiz sâite muhtaçtır ve İran sarfiyunu gibi Türk sarfiyunu dahi üç hareke ile iktifa etmişlerdir. Hâlbuki bu üç harekenin sakîlini hafifinden ve mebsutunu makbuzundan ayıran işaret bulunmadığı gibi Türkçe'de "harf-i imlâ" olarak kullanılan "elif", "ye", "vav", "he" harflerini sâmit "elif", "ye", "vav", "he" lerden tefrik eden işaret dahi yoktur. Gerçi son zamanlarda neşr olunan bazı elifbâlarda ve kâmuslarda bu babda ayrıca işaretler kullanılmakta ise de ta'mim ve takarrür etmemişlerdir. Binaenaleyh Türkçe kelimatı velev harekeli olsalarda dahi doğru okumak ve "ahenk" kaidesine riayet etmek (Paragraf no:52) lisan-ı mâderzadı olmak hasebiyle Türkler için bir dereceye kadar mümkün ise de Türk lisanına aşına olmayanlar için müstahildir. Hususan ki Arabî ve Farsî lisanlarında olduğu gibi Lisan-ı Türkide dâhi kitab-ı müdevvenin ekser küsuru ve mahrurât -ı resmi ve gayri resmiyenin ve gazetelerin cümlesi biz-zarure harekât ve işarâtân ârîdir. Esbab-ı mezkûriye mebni bugün lisan-ı Türkinin hurûf Arabiyyeye ile usûl-i kıraat ve imlâsını kavaid mutaraddiyyeye rabt ve irca' etmenin imkân haricinde bir teşebbüs olduğu tecrübeten sabit bir hakikattir. Bu babda bir fikir icmali husulü için (Paragraf no:63) ün mütealası kâfidir. Bunda görüldüğü üzere yeni elifbânın (sekiz) aded sâitleri yani Türk sarfiyunun Türk lisanında vücudunu tesbit ettikleri (sekiz) nev' harekeler hurûf-i Arabiyyeye ile lâ-akall kırk iki türlü ve yeni elifbânın yalnız (sekiz) sâmit yazıları hurûf-ı Arabiyyeye ile (yirmi üç) türlü yazıldığı hülâsa yeni elifbânın (onaltı) yazısı Arabî hurûfla lâ-akall (altmışbes) türlü yazıldığı görülüyor! Bu hâlde Arab ve Acem ve bilhassa Türk lisanlarının kıraat ve imlâsını öğrenmek kaç seneye mütevakkıf olduğuna kâriîn hükm edebilir.¹¹ Şu müşkülât avamı hurûf-i Arabiyyeye ile kıraat ve kitabeti tahsilden men' ettiği gibi havvâs dahi ulûm ve fûnun bir an evvel tahsile hasr edecekleri en kıymetli ve en müsaid zamanlarını kıraat ve imlâ tahsili uğrunda ifnaya mecbur kalmakta ve bilhassa gayri müslim Türk tebasıyla ecnebilerin lisan-ı Türkiyyeyi

¹⁰ Bu adede sâitler dâhil olmayıp cümleten sâmitdirler. Hâlbuki yeni elifba sekiz sâit dâhil olduğu halde otuz iki harften yani yirmi dört sâmitten ibarettir.

¹¹ Ağleb ihtimale göre şu طاقفراسا müşkülâtan mülhem olarak müderrisin-i kirâmın amâk-i kalplerinden müptedillere talim ettikleri ilk dua "Rabbi yessir vela tuassir." olmuştur.

tahsilden aciz bırakmaktadır. Velhasıl hâl-i hazırda Türkçenin imlâsı tabiirin bütün manasıyla fitrata mahkûmdur denilse mübalağa edilmiş olmaz.

İkinci Kısım

Latin elifbâsından istiareten bilhassa Türk lisanına mahsus olmak üzere cihanın en mükemmel en basit ve en sehil el- tahsil elifbâsını ihdas ve tertib için ittihaz ettiğimiz usûl

34- İstidrat: Mukaddimede arz ettiğimiz üzere teşebbüsümüzün tâ bidayetinde üç mesele zihnimizi cidden işgâl etmiştir.

Birinci Mesele: Hurûf-ı Arabiyeye tadilat icrasıyla (Paragraf no:36'da) tağdat olunan kavaide muvaffak ve Türk lisanına mahsus milli bir elifbâ ihdası mümkün değil midir?

İkinci Mesele: Mısır-ı kadîm ve Fenike vesair cümle elifbâlardan müstağni ve müstakil ve Türk lisanına mahsus mükemmel bir elifbâ ihdas ve tertib için yeniden yeni yazılar icadı mı yoksa mevcut elifbâlardan âlim medeniyette en ziyade şâyi' olan Latin hurûfunun ilmî ve amelî tadilatla kabulü mü münasib olur?

Üçüncü mesele: Fevâid âzimesi teslim olursa dahi Latin hurûfunun velev tadilatla olsun Türk lisanına tatbiki Türk halkının hissiyatını rencide etmez mi? İlk iki mesele-i mukaddimemizde üçüncü mesele (Paragraf no:87'de) arz ve izah kılınan esbab ve mülâhazata mebni bazı ilmî ve amelî tadilatla Latin hurûfunun kabule ircâ görülmüştür. Bunların mütelasını kârîîn-i kirâmdan hassaten temenni ederiz.

35- Sadede gelince mukaddimede beyan edildiği üzere yeni elifbânın ihdasında evvel bâ-evvel bir elifbanın idraki memkûn olan mertebe kemal-i vüsulü-için ne gibi kavaide riâyet lâ-bed olduğunu tedkik ettik ve arîz ve amîk tettebbu'ât neticesinde yedi esaslı kaideye riâyet lazım geldiğine kâni' olduk. Bu kaideler şunlardır:

36- Birinci kaide: Her lisanda sâmit hurûfla iktifa olunmayıp sâit hurûf dahi bulunmalıdır.

İkinci kaide: Her ses için yalnız o sese mahsus bir tek yazı yani bir tek şekil bulunmalıdır. Tabir-i aherle her yazının yalnız kendine mahsus bir tek sesi ve bir tek şekli olmalıdır.

Üçüncü Kaide: Yazıların nazım ve tertibinde sâitler sâmitlerden ayrılmalı ve gerek sâitler gerek sâmitler mahreçlerinin mücâneset ve mücavereti itibariyle dizilmelidir.

Dördüncü Kaide: Her yazının isminde ancak o yazının sesi bulunmalıdır. Şu kadar ki sâmitleri tesmiye için bir tek sâit ilavesi zaruridir.

Beşinci kaide: Her yazı okunmak için yazılmalıdır. Tabir-i aherle okunmayan yazı yazılmamalıdır.

Altıncı Kaide: Her yazının kendine mahsus ve diğer yazılardan tefrika hâdim ve nokta ve işaretden ârî bir tek şekli olmalıdır.

Yedinci kaide: Her yazı tam olarak kullanılmalıdır. Yani hiçbir yazı kırpılıb maba'dındaki yazıya yapıştırılmamalıdır.

37- Yunan ve Latin elifbâları ile bunlardan müştak sâir elifbâların cümlesinde bu yedi kaidenin yalnız birincisine riayet olunmuştur. Arab elifbâsında hiçbirine riayet olunmamıştır.

Birinci Kaide: Her lisanı sâmit hurûfla iktifa olunmayıp sâit hurûf dahi bulunmalıdır.¹²

38- Bundan evvel (Paragraf no: 9'dan 12'ye kadar) izah olunduğu üzere elsine-i sâmiyede sâit yazı yoktur ve bu hâle lisan-ı Arabda bir de "ittisal hurûf" ailesi manzum olub (Paragraf no: 23) hurûf-i Arabiyye ile kıraat muamma hâlli derecesinde kesb-i suubet etmiştir. Binaenaleyh evvel bâ-evvel Türk lisanında kullanılan hareketlerin her biri için ayrı ayrı birer sâit ihdası zaruri idi.

39- Arab sarfiyunu Arab lisanının ancak üç harekeye muhtaç olduğunu tespit ve birincisine "fetha" tesmiye etmişlerdir. Zira ses açık "feth" olarak okunur. İkincisi "kesre" tesmiye etmişlerdir. Zira ses kırılarak "kesr" okunur. Üçüncüsü "zamme" tesmiye etmişlerdir. Zira ses toplu "zamm" olarak okunur.

40- Türk sarfiyunun bu üç ana hareketlerden başka lisan-ı Türkînin daha beş cem'an sekiz harekeye muhtaç olduğunu tahkik etmişlerdir.

41- Türk sarfiyunun tespit ettiği bu sekiz nev' hareketin tarz-ı telaffuzu vech-i âtî üzeredir:

- 1- Fetha-i sakîle âbâd kelimesindeki hareketlerin ismidir.
- 2- Fetha-i hafife ebed kelimesindeki hareketlerin ismidir.
- 3- Kesre-i sakîle ilik kelimesindeki hareketlerin ismidir.

¹² Mühim ihtar: Zîrdeki izahatın hakkıyla anlaşılması risalenin nihayetindeki 2 numaralı levhanın göz önünde bulundurulmasına mütevakkıftır. Tekrardan ihtiraz (2 numaralı levha) yerine sadece (levha) tabiri kullanılmıştır.

- 4- Kesre-i hafife ılık kelimelerdeki hareketlerin ismidir.
- 5- Zamme-i sakîle-i makbuze uzun kelimesindeki hareketlerin ismidir.
- 6- Zamme-i hafife-i makbuze uzun kelimesindeki hareketlerin ismidir.
- 7- Zamme-i sakîle-i mebsûta olmak kelimesinin ilk hecesindeki hareketin ismidir.
- 8- Zamme-i hafife-i mebsûta olmak kelimesinin ilk hecesindeki hareketin ismidir.

42- Bâlâda görüldüğü üzere Arab sarfiyunun tesbit ettiği üç ana hareketlerin her birini Türk sarfiyunu ikişer yani “sakîl” ve “hafîf” nev’iler taksim etmişlerdir. Zirâ mesela “âbâd” ve “ılık” ve uzun ve “olmak” kelimelerindeki hareketler Türklerin kulağına diğerlerine nisbetle ağır gelmiş ve “ebed” ve “ılık” ve “uzun” ve “olmak” kelimelerindeki hareketler bilakis hafîf gelmiştir. Kezalik Türk sarfiyunu iki nev’ zammeninin dahi her birini ikişer yani “makbuz” ve “mebsut” nev’ilerine taksi etmişlerdir. Mesela “uzun” kelimesindeki zamme-i sakîleri ve uzun kelimesindeki zamme –i hafifeleri makbuz tesmiye etmişlerdir. Zira bu zammeler dudaklar sıkıştırılarak “kabz” okunurlar. Bunun gibi “olmak” kelimesindeki zamme-i sakîleyi ve “olmak” kelimesindeki zamme-i hafîfeyi “mebsut” tesmiye etmişlerdir. Zira bu zammeler dudaklar yayılarak (bast) telaffuz olunurlar.¹³

43- Bâlâdaki (Paragraf no:36) birinci ve ikinci kaidelere tevfikân sekiz nev’ hareketin (Paragraf no:41) her birine Latin elifbâsından birer sâit harf tahsis etmek lâzım gelir idi. Ne çare ki Latin elifbâsında ancak altı sâit harf vardır ve bunlardan iki adedinin sesi birdir. Bu altı sâit yazılar ve tekabül ettikleri hareketler şunlardır.

44- “a” fetha-i sakîleye – “e” zamme-i hafife-i mebsuteye “î” ve “y” kesre-i hafîfeye- “o” zamme-i sakile-i mebsuteye –“u” zamme-i hafife-i makbuzeye tekabül ederler. Diğer üç hareketin her birine mahsus ayrı ayrı sâit yoktur. Bunların her biri için âle’l-ekser ikişer hatta bazen üçer sâit kullanılıyor ve bu altı sâitin her biri birkaç türlü telaffuz olunur.

Bu hâl Fransız lisanına mahsus değildir. Sâir Latin yazısını kullanan lisanlarda dahi bu altı sâitin tarz-ı telaffuzunda ittihat ve ittirat yoktur. Binaenaleyh bu altı Latin sâitlerini hâl-i asliyeleriyle Latin elifbâlarından Türkçeye nakl etmek asla ve kat’an maksada tevafuk etmez.

¹³ Arab ve Türk sarfiyunun harekât hakkındaki bu ilmî taksimatı garb ulema-yı lisaniyunun hurûf-i sâite hakkındaki taksimat-i ilmiyesine tamamiyla mutabiktir.

45- Mülâhazat mebsutaya mebnî evvel ba-evvel Arab sarfîyunun tesbit ettiğî üç ana harekeye temsil ve biri birinden tefrik için Latin elifbâdan levhadaki 1 ve 3 ve 5 adedli harfler hâl-i asliyelerle alınmıştır. Şöyle ki:

46- Fetha-ı sakîle için Latin elifbâlarında “a” harfi veyahut bu harfin levhadaki 1 adedli şekli kullanıldığından levhadaki bu şekil tercihen alınmıştır. Zira gerçi küçük matbaa yazılarında âlâlade “a” şekli kullanılırsa da gerek küçük matba yazılarının sâir nev’ilerinde gerek küçük el yazılarında levhadaki bir adedli şekli kullanılır. Bu tedbirle ikinci kaideye tevfikân (Paragraf no:36) bir tek ses için yalnız bir tek harf yani bir tek şekil kullanılmış ve mübtedîler bir tek yazıyı iki şekilde öğrenmek mecburiyetinden kurtulmuştur.

47- Kesre-i sakîleyi hakkıyla eda eden yazı Latin elifbâda bulunmadığı için Fransız elifbâsında sesi kesre-i sakîleye ikrab olan “e” harfi yani levhadaki 3 adedli şekli aynıyla alınmıştır.

48- Zammeye gelince bunun gerek sakîlî gerek hafîfi Türk sarfîyunu tarafından iki yani makbuz ve mebsut nev’ilerine münkasım (Paragraf no:42) ve Arapça’da âle’l-umûm ve Türkçede ale’l-ekser makbuz nev’i cârî olmağla bu ilmi taksime tevfikân makbuz nev’i için “O” yazısının bu kapalı şekli yani levhadaki 5 adedli yazı hâl-i asliyesiyle alınmıştır ve mebsut nev’i için mezkûr “O” harfi üst tarafından açılarak “bast” levhadaki 7 adedli yazı ihdas olunmuştur. Şöyle ki:

- 1- Fetha-i sakîleye mukabil levhadaki 1 adedli yazı alınmıştır.
- 2- Kesre-i sakîleye mukabil levhadaki 3 adedli yazı alınmıştır.
- 3- Zamme-i sakile-i makbuzeye mukabil levhadaki 5 adedli yazı alınmıştır.
- 4- Zamme-i sakile-i mebsuteye kabl 7 adedli yazı tadilen ihdas olunmuştur.

49- Dört adedli sakîl harekeyi temsil için bu suretle dört aded sakîl sâitler elde edildikten sonra mütebâkî dört hafîf harekeyi dahi temsil için diğer dört yazının emr-i ihdasında Latin hurûfunun şekli aslîsi ibkâ olunarak Türk sarfîyunun taksimât-ı ilmiyesine ittibaen sakîl harekeleri temsil eden sâitlerden hafîf harekeleri temsil eden sâitlerden tefrik için hafîf sâitlerin nısf daireleri ortalarından kurtulmuştur. Şöyle ki:

- 1 Fetha-yı hafîfeye mukabil levhadaki 2 adedli yazı tadilen ihdas olunmuştur.
- 2 Kesre-i hafîfeye mukabil levhadaki 4 adedli yazı tadilen ihdas olunmuştur.
- 3 Zamme-i hafife-i makbuzeye mukabil levhadaki 6 adedli yazı tadilen ihdas olunmuştur.

4 Zamme-i hafîfe-i mebsuteye mukabil levhadaki 8 adedli yazı tadilen ihdas olunmuştur.

Ve bu suretle 1 adedden 8 adede kadar görülen 8 sâit yazılar hâsıl olmuştur. (Paragraf no:59)

İkinci kaide: Her ses için yalnız o sese mahsus bir tek yazı bulunmalıdır. Tabir-i aherle her yazının kendine mahsus bir tek sesi ve bir tek şekli olmalıdır.

50- Birinci kaideye tefriken sâitlerin aynen kabul veya tadilen ihdasında bu kaideye tamamıyla riayet olunmuştur. Şöyle ki: Her sâit yazının ancak bir tek sesi vardır. Yani şöyle ki hiçbir sâit ses için birden ziyade yazı yani şekil kabul olunmuştur.

51- Sâmitlere gelince Türkçede ayrı ayrı dört sâmit sesler kullanıldığı için 24 sâmit yazıya muhtaçtır. Bu 24 ses şöyledir:

1 ye	5 gayın “gaga”	9 cim	13 ze	17 lam	21 fe
2 he	6 kef “gâh”	10 çe	14 sin	18 ra	22 be
3 ha	7 kaf	11 je	15 dal	19 nun	23 pe
4 gayın “bağ”	8 kef “kâtib”	12 şın	16 te	20 mim	24 vav

Bu yirmi dört sesin her birine Latin elifbâsından bir tek sâmit yazı tahsis etmek lâzım gelir idi. Ne çare ki sâit yazılar hakkında (Paragraf no:44’de) beyan olunan mahzurlar tamamıyla sâmitler hakkında dahi variddir. Şöyle ki: Latin elifbâda ancak on dokuz sâmit yazı vâridir ve bunların meyanında bâlâda ta’dâd olunan yirmi dört âded seslerin bir kısmını eda edecek tek yazı yoktur. Mesela “cim” için “dj” ve “çe” için “tch” ve “ha” için “kh” kullanılır. Bundan maada Latin yazılarını kullanan lisanlar bu on dokuz sâmitin tarz-ı telaffuzunda müttehid değildirler. Binaenaleyh sâitler hakkında ittihaz olunan usûlün sâmitler hakkında dahi tatbiki zarurî görünmüştür. Yani Türk lisanının muhtaç olduğu yirmi dört sâmiti tedarik için levhada görüldüğü üzere hangi ses mukabilinde Latin elifbâda bir tek yazı varsa aynen alınmıştır. Fakat hangi ses için Latin elifbâda bir tek yazı yoksa Latin hurûfunu şekl-i asliyesi mümkün mertebe muhafaza olunarak muaddelen yeni yazı ihdas olunmuştur.

52- Bu yirmi dört sâmit sesleri temsil için aynen alınan veya tâdilen ihdas olunan yazılar şöyledir:

1- (yay) kelimesindeki (y) ve (eğri) kelimesinde (kef) yazılarının Türkçede sesi yoktur. Bu ses için Latin elifbâdan levhadaki 9 adedli yazı aynen alınmıştır.

2- (he) ve (güzel he) yazılarının sesi Türkçede bir olmağla bu ses için Latin elifbâdan levhadaki 10 adedli yazı aynen alınmıştır.

3- (ha) sesi için Latin elifbâda bir tek yazı yoktur. Bu ses en ziyade levhadaki 10 adedli yazının sesine karîb olmağla bu yazının şekli muhafaza olunarak levhadaki 11 adedli yazı ihdas olunmuştur. Bu (ha) harfi elifbâ-yı Arabide bir nokta ilavesiyle ihdas olunduğu gibi yeni elifbâda dahi levhadaki 10 adedli Latin harfine bir nokta el-sakîle ihdas olunmuştur.

4- (bağ) kelimesindeki (gayın) sesi için Latin elifbâda bir tek yazı yoktur. Bu yazının sesi en ziyade levhadaki 13 adedli yazının sesine karîbdir Hatta Arabî kelimelerdeki müteharrik (gayın) Türkçede mezkûr 13 adedli yazı gibi telaffuz olunur. Binaenaleyh Latin harfinin şekli-i asliyesi mümkün mertebe muhafaza olarak levhadaki 12 adedli yazı ihdas olunmuştur ki şekli Arabî (gayın) harfinin şeklini andırır.

5- (gaga) ve (gıcık) ve (guguk) ve (gucuk) kelimelerindeki (gayın) sesi için Latin elifbâda bir tek yazı vardır ki “g” dir. Fakat (Paragraf no: 46’da) izah kılındığı üzere bu “g” şekli dahi “a” şekli gibi yalnız küçük matbaa yazılarının bu nev’inden kullanılır ve diğer nev’ilerinde mesela matbaa yazılarında pek çok kullanılan italik nev’inde ve el yazılarında levhadaki 13 adedli şekli kullanılır. Binaenaleyh bu “gayın” harfi için levhadaki 13 adedli yazı aynen alınmıştır. Bu tedbirle ikinci kaideye tevfiikan bir tek ses için yalnız bir tek şekil kullanılıp mübtediler bir tek yazıyı iki muhtelif şekilde öğrenmek külfetinden kurtulmuş olurlar.

6- Farsî (gâh) ve “gû: sevilan” ve “kuş: kulak” kelimelerindeki “kef” sesi için Latin elifbâda bir tek yazı yoktur. Bu ses en ziyade levhadaki 13 adedli yazının sesine karîb olmağla bu yazının şekli muhafaza olunarak nısf dairesi kurtulmuş ve levhadaki 14 adedli yazı ihdas olunmuştur ve levhadaki 13 adedli şekil ber vech-i bâlâ “gaga” ilh gibi sakîl harekeli Türkçe kelimelere hasr olunup “geldi” ve “girdi” ve “güldü” ve “gördü” gibi hafif harekeli Türkçe kelimeler için bu 14 adedli şekil tahsis edilmiştir.

7- (kaf) sesi için levhadaki 15 adedli “Q” aynen alınmıştır.

8- Arabî “kâtib” ve “kûfi” ve Farsî “kâr” ve “kûh: dağ” kelimelerindeki “kef” sesi için Latin elifbâda bir tek yazı yoktur. Bu ses en ziyade levhadaki 23 Türkçe (var) kelimesindeki “vav” harfinin sesi ile “gökte” kelimesinin ikinci “kef” harfinin ve “kuğa”

kelimesinin “gayın” harfinin sesi Türkçede hep bir olmağla her üçü için Latin elifbâsından levhanın 31 adedli “v” harfi aynen alınmıştır. “f” sesi için Latin elifbâsından levhadaki 32 adedli “f” harfi aynen alınmıştır. (Paragraf no:83)

Üçüncü kaide: Yazıların nizam ve tertibinde sâitler sâmitlerden ayrılmalı ve gerek sâitler gerek sâmitler mahreçlerinin mücaneset ve mücavereti itibarıyla dizilmelidir.

53- Ma’lûmdur ki muhtelif seslerin edasına hâdim olan ağız başlıca halk “gırtlak”-hanın “tavan”-zulk “dil” lesv “diş”-şifa “dudak” gibi aksamadan mürekkekte ve seslerin her biri bu aksamdan başlıca birinin veya birkaçının muavenetiyle eda olunur. Bu sebebe mebni sarfiyun hurûfu hakkı- hangi- zulkî- lesvî şifahi nev’ilere taksim ve genizden telaffuz olunduğu “nun” harfini “enfi” ve ıslık sesini andırdığı için “zel” ve “sin” ve “je” ve “şın” harflerini “sağır” dahi tesmiye etmişlerdir.¹⁴ (Risalenin nihayetindeki 2 numaralı levha) Yeni elifbâda bu kaideye tamamıyla riayet olunmuştur. Yani evvela sâitler sâmitlerden ayrı olarak ve saniyen gerek sâit gerek sâmit yazıların aynı nev’e münasib olanlar yan yana ve gırtlakdan telaffuz olanlardan başlanarak ta dudaklarla telaffuz olanlara kadar sıra ile dizilmiştir. Mevcud elifbâların hiçbirinde bu kaideye riayet olunmamıştır.

Türkî ve Arabî ve Farsî kelimelerde tasrîf ve iştikâk gibi esbapla hurûf-i ârız olan tahvilâtın emr-i izâh ve tâliminde yeni elifbânın bu nizam ve tertibi yani hurûfatın bu ilmi tertîb-i taksîmâtı ziyadesiyle faide-bahş olunacaktır.

Dördüncü kaide: Her yazının isminde ancak o yazının sesi bulunmalıdır. Şu kadar ki sâmitleri tesmiye için bir tek sâit ilavesi zaruridir.

54- Bu kaide pek mühimdir. Yeni usûl-i tedrisde elifbâlar bu kaideye tevfiikan tâlim edilmektedir. Mesela Fransız hurûfu “a”, “be”, “se”, “de” yerine “a”, “bu”, “ku”, “du” isimleriyle ta’lîm edilmektedir. Türkçemizde dahi son zamanlarda harfler bu üslub ile ta’lîm olunmaktadır.

Yeni hurûfun isimlerinde levhada görüldüğü üzere bu şarta riayet edilmiştir. Şöyle ki sâitlerin ismi seslerinden ibarettir. Sâmitlerin isimleri dahi seslerine bir “a” ilavesiyle hâsıl olmuştur. Zira bunların sesi ancak bir sâitin muavenetiyle eda olunabilir.

Beşinci kaide: He yazı okunmak için yazılmalıdır. Ta’bîr-i âherle okunmayan yazı yazılmamalıdır.

¹⁴ Halkı guttural- hangi palatal- zulkî lingual- lesvî dental – şifahî labial – safer siflant – enfi nasal.

55- Bazı Avrupa lisanlarında bilhassa Fransız ve İngiliz lisanlarında birçok kelimelerin yazılarından bir kısmı okunmaz. Mesela Fransızca prompts kelimesinin son üç yazıları ve Scythes kelimesinin ikinci ve son üç yazıları okunmaz ve bu yüzden mübtedildirler. Büyük müşkülâta dûçar olurlar. Yeni elifbâda her yazı kendi tek sesiyle okunduğu için bu müşkülât tamamıyla mürtefi’ olmuştur.

Yine bu kaideye tevfikân Arabî “hemze” ve “ayın” ve “vav” ve “hâh” Farsî kelimelerdeki “vav” harflerine mukabil bir harf ihdasına lüzum görülmemiştir. Zira “hemze” ve “ayın” ve “vav” harflerinin telaffuzu evlad-ı Araba ve “vav” harfinin telaffuzu İranilere mahsus olup Türkçede “hemze” ve “ayın” ve Farsî “vav” telafuz olunmaz ve Arabî “vav” Fransızca “V” gibi telafuz olunur. Hatta bilcümle ecnebi ve bizzât Arab müellifleri bile Arabî kelime ve ibareleri Latin hurûfuyla yazdıklarında bu “hemze” ve “ayın” için yazı kullanmayıp birer küçük işaretle iktifa ederler.

Altıncı kaide: Her yazının kendine mahsus ve diğer yazılardan tefrika hâdim ve nokta ve işaretten ârî bir tek şekli olmalıdır.

56- Bu kaideye en az riayet eden şimdiki hurûfumuzdur. Bir tek şekli mesela “be”, “te”, “se” hâl-i infisalde dört muhtelif yazı için ve hâl-i ittisalde “nun”, “vav”, “ye” dahi dâhil olarak altı muhtelif yazı için kullanılır ve bu altı harf yekdiğerinden ancak noktaların âdedi ve vaziyeti ile tefrik olunurlar. Bu hâlin ne gibi iltibasata meydan verdiği beyandan müstağnidir. (Paragraf no:79)

Yeni elifbâda nokta ve sâir işaretle yazıları birbirinden tefrik etmek usûlünden suret-i mutlaka da ihtiraz olunmuştur ve her harfin kendine mahsus ve diğerlerinden mümkün mertebe farklı bir şekli olmasına itina edilmiştir.

Yedinci Kaide: Her yazı tam olarak kullanılmalıdır. Yani hiçbir yazı kırılıp mâbedindeki yazıya yapıştırılmamalıdır.

57- Hurûf-ı Arabiyye ile kıraat ve kitabetin emr-i tahsilinde mübtedileri en ziyade yıldırان ve ale’l-ekser tahsilden vazgeçiren esbabdan biri ve belki en muasırı bu yedinci kaideye adem-i riayettir. Şöyle ki bidâyette elsine-i Sâmiye hurûfı gibi Arab hurûfı dahi ayrı ayrı ve tam olarak yazıldığı halde muahharan Arab uleması yazıların her birini az çok ucundan kırıp mâba’dındaki yazıya yapıştırmak yani ittisâl-i hurûf usûlünü kabul etmiş ve yalnız “elif”, “dal”, “je”, “ra”, “zel”, “vav” harflerini bu usûlden bil mecburiye müstesna tutmuştur. Zira bunlar kırılırsa diğer yazılardan seçilmelerine imkân

kalmayacak kadar cüsseleri küçüktür. Yeni elifbânın bu yedinci kaideye dahi tamamıyla muvaffak olduğu zahirdir.

58- Bu yedi kaideye toplu olarak göstermek için her birine riayetle temin edilen fevâid ve refi' edilen mahâzîr hakkında icab eden izahatın ayrıca verilmesi tensib edilmiştir. Şöyle ki:

Birinci kaide: Her lisanda sâmit hurûfla iktifa olunmayıp sâit hurûf dahi bulunmalıdır.

59- Bu birinci kaideye tevfikân ber vech-i bâlâ sekiz adet sâit yazıların aynen kabulünde veya tâdilen ihdasında ittihaz olunan usûl mühim fevâid temin etmiştir:

Latin elifbâsının levhadaki 1 ve 3 ve 5 adedli sâitleri zaten bilenlere veyahut yeni öğrenenlere levhadaki diğer 2 ve 4 ve 6 ve 8 adedli sâitlerin muaddel şekilleri yabancı görünmeyecektir. Zira bu beş sâitin cümlesi diğer üç sâitin pek cüz'î surette tadiliyle hâsıl olmuştur. Öyle tadil ki hem Arab ve Türk sarfıyunun taksimat-ı ulemasına müsteniddir ve hem-dahi sade ve hıfzı kolaydır. Filvâki levhadaki 1 ve 3 ve 5 ve 7 adedli sâitler gibi nısf daireleri düz olanlar sakildirler. 2 ve 4 ve 6 ve 8 adedli sâitler gibi kertikli olanlar hafifdirler. Kezâlik sakil olsun hafif olsun zamme harekesini temsil eden “O” harfinin levhadaki 5 ve 6 adedli sâitler gibi kapalı olanlar makbuz ve 7 ve 8 adedli sâitler gibi açık olanlar mebsutdurlar. Velhasıl mübtediler bir taraftan sakil sâitler ile hafif sâitler beynindeki diğer taraftan makbuz sâitler ile mebsut sâitler beynindeki farkı kulakla işittikleri gibi gözle dahi göreceklendir ve her sâitin şeklini bir kere hıfz etmekle sakil veya hafif – makbuz veya mebsut olduğunu dahi hıfz etmiş olacaklardır.

60- Sâitlerin sakillerini hafiflerinden ve makbuzlarını mebsutlarından tefrik etmek ehem ve elzemdir. Zira Türk lisanının hasâis-i bünyevisinden olan “ahenk” kaidesine riayet edebilmek buna mütevakkıftır. Şöyle ki:

61- Ahenk kaidesi ma'lumdur. Türkçe kelimelerde heceler ya kâffeten sakil veya kâffeten hafif olurlar. Hatta Türkçede kullanılan Arab ve sair ecnebi kelimeler Türk kaidesi üzere tasrif edildikte kelimenin son hecesi sakil olursa mâba'dına ilave olunan heceler dahi sakil okunurlar ve hafif olursa hafif okunurlar. Mesela kitap, kitabın, kitaptan kelimeleri Fransız hurûfuyla kitab, kitabın, kitabdan okunur ve kâtip, kâtibin kâtipten Fransız hurûfuyla kiatib, kiatibin, kiatibden okunur.

62- Yine ahenk kaidesi iktizasınca Türkçe veya ecnebi bir kelimenin son hecesi zamme-i sakil olursa Türk kaidesi üzere tasrif edildikten mâba'dındaki hecelerin kesre-i

sakilesi zamme-i sakile-i makbuzeye tahavvül eder. Mesela kitabım Fransız hurûfuyla kitabem okunduğu halde kuşum Fransız hurûfuyla kouchoum okunur. Aynı halde kelimenin son hecesi zamme-i hafife olursa mâba'dındaki hecenin kesre-i hafifesi, zamme-i hafife makbuzeye tahavvül eder. Mesela geldim Fransız hurûfuyla gueldim okunduğu halde güldüm Fransız hurûfuyla güldüm okunur. Bu ahenk kaidesi sankrit lisanında dahi pek vasi mukayesede tatbik olunur. Velhasıl ber vech-i bâlâ Türk sarfiyunun lisan-i Türkî'de tesbit ettikleri sekiz nev harekenin daha doğrusu sekiz nevsâitin her birine mukabil Latin elifbâsından aynen veya muaddelen birer sâit alınıp bu birinci kaideye tamamıyla riayet olunmuştur. Şurası ayrıca şayan-ı dikkattir ki bu sâitlerin emr-i intihab ve ihdasları indî ve keyfî olmayıp Arab ve Türk sarfiyunun harekeler yani sâitler hakkındaki taksimat ve tavsifat ulemalarına ve ahenk kaidesine tevfiikan icra olunmuştur.

İkinci kaide: Her ses için yalnız o sese mahsus bir tek yazı bulunmalıdır. Ta'bir-i aherle her yazının kendine mahsus bir tek sesi ve bir tek şekli olmalıdır.

63- Bu ikinci kaideye en az riayet eden Türk lisanıdır. Şöyle ki:

Evvela zîrde görüldüğü üzere fetha-i sakîle ve fetha-i hafife yani levhadaki 1 ve 2 adedli iki sâit yazı Türkçede hurûf-ı Arabbiye ile yirmi türlü yazılır.

1) Yalnız hareke: Kalp- bereket	11) YE: Şeamet
2) Â: Âbâd – mir'ât	12) YE: Lede'l-kıra'e- irae
3) E: Akreb – ebed velhasıl	13) Ğ: Akrep- memba
4) E: Cür'et	14) AE: Âlem- rabia- meal- memnuniye
5) E: Ârâ	15) Â: Viâ
6) E: Binâen	16) AH: Def'a
7) EA: İ'van – Env'a	17) H: Arada
8) V: Muhharan- müessir	18) V: Salvat
9) VE: Sual	19) Y: Fetva
10) Y: Kıraat	20) YE: İlelebed

Sanîyen zîrde görüldüğü üzere kesre-i sakîle ve kesre-i hafife yani levhadaki 3 ve 4 Adedli iki sâit yazı hurûf-ı Arabiyye ile on üç türlü yazılır. Mesela

1) Yalnız Hareke: Kitab-Kıraât	8) İ: Fedaî
--------------------------------	-------------

2) E: İsm-i Bilfarz İslah	9) A: İlâve
3)İ: İttılaf	10) İ: Dâi
4) İ: İlân	11) He: Ke
5) İ: İsâl	12) Ye: Ki- Kîl
6)İ: Kâim- Ber	13)İ: Filhâl
7) İ: Bâi	

Salisen zîrde görüldüğü üzere dört nev' zamme (Paragraf no: 40) yani levhadaki 5 ve 6 ve 7 ve 8 adedli sâit yazı hurûf-ı Arabiyye ile dokuz türlü yazılır. Mesela;

1)Yalnız hareke: Kerban	6) U: Umk- Mûta
2) E: Ülfeth	7)U: Tâun
3) U: Ulu	8) U: Kurak- Kıyl u kâl
4) U: Rus	9) U: Memnu'
5)U: Mesûl	

Rabian zîrde görüldüğü üzere levhadaki sekiz aded sâmit yazı hurûf-ı Arabiyye ile yirmi bir türlü yazılır. Mesela:

- 1- Levhadaki 9 adedli bir tek “y” iki türlü yazılır. Mesela: yay- ikra
- 2- Levhadaki 10 adedli bir tek “h” iki türlü yazılır. Mesela: hal- heva
- 3- Levhadaki 21 adedli bir tek yazı “z” dört türlü yazılır. Mesela: zar- zat- zabt- zan
- 4- Levhadaki 22 adedli bir tek “s” üç türlü yazılır. Mesela: sal- saç- sar
- 5- Levhadaki 23 adedli bir tek “d” hurûf-ı Arabiyye ile üç türlü yazılır. Mesela: dal-darb-dağ
- 6- Levhadaki 24 adedli bir tek “t” hurûf-ı Arabiyye ile üç türlü yazılır. Mesela: taç- tak- ilaveten
- 7- Levhadaki 27 adedli bir tek “n” hurûf-ı Arabiyye ile üç türlü yazılır. Mesela: nar- sonra- cebren
- 8- Levhadaki 31 adedli bir adedli V hurûf-ı Arabiyye ile üç türlü yazılır. Mesela: vali- könç- koğa

Velhasıl yeni elifbânın sekiz adedi sâit ve sekiz adedi sâmit olmak üzere on altı yazısı hurûf-ı Arabiyye ile altmış beş türlü yazılır. Bu hâle bir de hurûf sâitenin fıkdanı

ve hurûf-i muttasıla usûlü ilave olunursa hurûf-ı Arabiyye ile kıraat ve imlânın ne derece müşkil ve yeni elifbânın hemen kabulü ne mertebe ve icab olduğunu izaha lüzum kalmaz.

64- Bu ikinci kaideye âdem-i riayet hurûf-ı Arabiyye mahsus değildir. Garp lisanlarında kullanılan Latin hurûfunda dahi bu kaideye hakkıyla riayet olunamamıştır. Yani bunlarda dahi hurûf-ı Arabiyye de olduğu kadar değilse de bir tek ses için muhtelif yazılar ve bir tek yazı muhtelif sesler için kullanılır. Yeni elifbâda bu ikinci kaideye tamamıyla riayet olunmuştur. Bu hasise-i saire hiçbir elifbâda yoktur. Bunun fevâid ve mehâsenâtı pek büyüktür. Bu sayede az bir idamenin sonra imlâ ve kıraat hatasına imkân kalmaz denilse mübalağa edilmiş olmaz. Bu münasebetle yeni elifbânın pek kıymetli kaidelerinden birini zikrederim. Ma'lumdur ki gerek ana lisanını ve gerek ecnebi bir lisanı bilhassa ma'lumun gıyabında kolaylıkla öğrenmeğe en ziyade hâdim olan kâmuslardır. İmdi elde olan Türkçe kâmusları yeni hurûfla yapılacak Türkçe kâmuslarla mukayese edelim ve farz edelim ki mübtedi elde olan bu kâmuslarda “istifa” diye işittiği bir kelimenin imlâsını ve mânasını öğrenmek için kâmusu müracaat lüzum görmüştür. Bu kelime Arabî hurûfla ve Türkçe telaffuzuna göre “istifa” ve “iskâ” ve “astifa” ve “istefa” ve “estefa” ve “astifa” ve “isti’fa” ilh ve bu şekillere “istifa” ve “istîfa” ilh ilave olursa yirmi otuz şekilde yazılabiliyor. Mübtedi bu şekillerin hangisiyle kâmusda arayacağını bittabi gösteremez. Bir tek kelime için dahi yirmi otuz şekli ayrı ayrı aramak teklif-i mâ-lâ-yutâktır. Binaenaleyh kâmusdan istifadeden vazgeçer, yeni hurûfla yapılacak kâmuslara gelince aranılan kelime sair her kelime gibi ancak bir tek surette yazılabileceğine yani başka suretle yapılmasına imkân olmadığına mebni aradığı kelimeyi ilk defa da bulacak ve bu “istifa” diye işittiği kelimenin gerek Arabî hurûfla imlâsını isti’akâ ve “istifa” ve “istîfa” ve gerek üçünün dahi ayrı ayrı mânalarını öğrenecek.

Diğer bir misal Fransızcanın ve İngilizcenin imlâsını öğrenmek güç olduğu ma'lumdur. Elde olan Fransız kâmusları ile yeni hurûfla yapılacak kâmusları mukayese edelim ve farz edelim ki mübtedi işittiği Fransızca “mezun” kelimesini mânasını ve imlâsını öğrenmek ister. Bu kelime Fransızcada başlıca “méson” ve “maison” ve “mézon” ve “maizon” yani dört şekilde “é” ve “ai” yerine “ei” vaz’ olursa sekiz şekilde yazılabiliyor. Mübtedi elde olan kamuslarda hiç olmazsa bunların sekiz on şeklini aramadıkça doğrusunu bulamaz. Hâlbuki yeni hurûfla bu kelime ancak bir türlü yazıldığı için mübtedi kolaylıkla bulur ve hizasındaki Fransız hurûfla göreceği “maison”

kelimesinden ve yeni hurûfla yazılan Türkçe izahâtından hem imlâsını hem mânasını öğrenecektir.

65- Hurûf-ı Arabîyye meyanında Türkçe kıraat ve imlâ itibariyle mübtedileri en ziyade izaç ve en ziyade duçar-ı ye'is eden “kef” harfidir. Zîrde izah kılındığı üzere bu yazı Türkçede dört muhtelif sesle okunur. Türk sarfiyunu bu dört muhtelif sesleri yekdiğerinden tefrik için her bir ses mahsus olarak ayrı ayrı isimler ihdas etmişlerdir ki şöyledir: Kâf-i Arabî- Kâf-i Farsî- Kâf-i Nunu- Kâf-i Yei (Paragraf no: 52 numara “1” ve “5” ve “6” ve “7” ve “8”)

Bir tek yazıda dört ses kâfi değil gibi... Her birini dahi icabına göre ikiye ayrılabiliyor. Şöyle ki:

66- Kâf-i Arabî sarf-i Arabî kelimelerde: Araplar “kef” ile “kaf” harflerini ayrı ayrı surette telaffuz ederler. Bu fark Arapları işitmekle takdir olunabiliyor. Bu farkı tarif için denilebilir ki “kaf” ağız ve ve gırtlak açık olarak ve “kef” gırtlak ve çene sıkılarak telaffuz olunur. Daha vazih tâbirle güya “kef” harfi kesre-i hafife ile müteharrik imiş veyahut Fransız hurûfuyla “k” den sonra gizli bir “i” harfi var imiş gibi okunur. Mesela “kalem” kelimesini Araplar Fransız hurûfuyla “kalam” okudukları halde “kelâm” kelimesi Fransızca hurûfuyla “kialam” okurlar.

67- Kâf-i Arabî Türki kelimelerde: Arap lisanında “kâf” ve “kef” sesleri beynindeki farkı mümkün mertebe muhafaza için Türk sarfiyunu Türkçe kelimelerde hecenin harekesi sakil olursa “kaf”, “kef” ve hafif olursa “kef”, “kef” isti'mâlini tensib etmişlerdir. Mesela, “kalmak” ve “kılmak” ve “korkmak ve “komik” kelimeleri “kaf” ile yazılır ve Türkçede “kekelik” ve “kır” ve “gül” ve “kur” kelimeleri “kef” ile yazılır ve Türkçe müsta'mel Arabî kelimelerde “kef”den sonra bir elif-i memdude veya bir vav-i memdude bulunursa Türkler dahi aynıyla Araplar gibi Fransız hurûfla “kia” ve “kiou” okurlar. Mesela “katib” kelimesini “kiatib” ve “kufi” kelimesini “kioufi” okurlar. (Paragraf no:8 ve 52) katib ve koufi okumazlar.

68- Kâf-ı Arabî ve Farsî kelimelerde: İranîler dahi Farsî kelimelerde hece sakil okursa “kaf” ve hafif olursa “kef” kullanırlar ve gerek Arabî ve gerek Farsî kelimelerde “kef” den sonra hurûf-i imlâdan sakil bir “elif” veya “vav” bulunursa mesela “kar: iş” ve “kuvveh: dağ” kelimelerinde “kef” in sakil harekesinden evvel bir kesre-i hafife yani Fransız harfiyle gizli bir “i” var gibi “kialar” ve “kiouh” okurlar. Türkler bu kelimeleri dahi

aynıyla İranîler gibi telaffuz eder (Paragraf no:8 ve 52) işte bu esbaba mebni kef-i Arabî için ayrıca bir yazı ihdas olunmuştur ki levhadaki 16 adedli yazıdır.

69- Ber vech-i bâlâ kef-i Arabînin sakil harekesinden evvel gizli bir kesre-i hafife yani “î” sesi var gibi boğaz ve çene sıkılarak telaffuz olunduğu takdirde ayrı bir heceye teşkil etmeyip kâf-i Arabînin harekesiyle beraber bir tek ses add olunur ve bir tek hece teşkil eder.

İhtar: Türk sarfîyunu istılâhınca yekdiğerine nisbetle “kâf” harfî sakil ve “kef” harfî hafif diye tarif olunabilir. Bu sebebe mebni “kâf” harfî için Latin elifbâsından “q” harfî aynen alınmış ve kâf-i Arabî için “q” harfinin nısf dairesi kırtılıp levhadaki 16 adedli yazı ihdas olunmuştur. Zira yeni yazılarda nısf dairelerinin kırttığı hafif olduklarına delalet eder. (Paragraf no: 59) Hülâsa sakil harekelerde “q” ve hafif harekelerde levhadaki 16 adedli yazı kullanılacaktır. Şu kadar ki sakil harekeden evvel gizli bir kesre-i hafife bulunursa yine marû’z-zikr 16 adedli yazı kullanılacaktır.

70- Kâf-i Farsî: Bu yazının sesi Türk ve Farsî lisanlarına mahsus olup Arap lisanlarında bu sesi eda edecek yazı yoktur. Buna mukabil Araplar muarreb kelimelerde “cim” veya “gayın” harflerini kullanırlar.

71- Sakil harekeli Türkçe “gaga” ve “gıcık” ve “gocuk” ve hafif harekeli “geldi” ve “girdi” ve “gördü” ve “güldü” kelimelerinde “gayın” ve “kef” harflerinin sesi hep birdir. Hatta sair lisanlarda bu ses için bir tek yazı kullanılır. Arabî elifbâda bu sesi eda edecek yazı yoktur. Binaenaleyh İranîler bu sesin en ziyade Arabî “kef” sesine karîb olduğunu düşünerek elifbâlarına kef-i Farsî nâmıyla bir “kef” daha ilave etmişlerdir. (Paragraf no: 32) Ne çare ki bu kef-i Farsînin sesi kef-i Arabînin sesi gibi (Paragraf no: 66) Harekesi sakil olursa “kâh” kelimesindeki “kef” gibi yani Fransızca hurûfuyla “guia” okunur. Türk sarfîyununa gelince bâlâda görüldüğü gibi hafif harekeli kelimeler için kef-i Farsîyi almışlar ve fakat sakil harekeli kelimeler için başka bir yazı aramışlardır. Zîrâ mesela “gaga” kelimesini (gâgâ) yazılabilir. Fransız harekeyle “guiagua” okunacaktı.

Yeni elifbâda bu kef-i Arabî ve kef-i Farsî hakkındaki kaide gayet sade ve muttarib olacaktır. Şöyle ki (Paragraf no: 69’da) izah kılındığı gibi Fransızca hurûfuyla “ka” sesi sakil harekeli kelimelerde levhadaki 15 adedli yazı ve hafif harekeli kelimelerde levhadaki 16 adedli yazı ile yazılacağı gibi Fransız hurûfuyla “kia” okunan ses dahi harekesi sakil olduğu halde yanına bu 16 adedli yazı ile kullanılacaktır.

Kezalik kef-i Farsî için dahi aynı kaide tatbik olunacaktır. Şöyle ki Fransız hurûfuyla “g” sesi sakil harekeli kelimelerde levhadaki 14 adedli yazı ile yazılacağı gibi Fransız hurûfuyla “guia” sesi dahi kezalik 14 adedli yazı ile yazılacaktır.

72- Gerek kef-i Arabînin gerek kef-i Farsînin sakil hareke ile müteharrik olduklarında eda ettikleri “ki” ve “gui” sesleri Türkçe kelimelerde kullanılmadığı cihetle bu iki ses için Türk elifbâsında ayrıca yazı ihdasına lüzum olmadığı varid-i hatr olursa zaten ber vech-i bâlâ “kâf” sesini “kef” Arabî sesinden ve “gayın” sesini kef-i Farsî sesinden tefrîk lüzumu derkâr olduğu gibi Türkler tarafından dahi bu sesler Türkçede kullanılan bunca Arabî ve Farsî kelimelerde aynı surette telaffuz ve tefrîk edildiği cihetle bunlar için yeni elifbâda ayrı ayrı yazı bulunması zaruri görülmüştür. İşte “kâf” ve “kef” yazılarına mukabil yeni elifbâyı Türkîde dört yazı yani levhadaki 13 ve 14 ve 15 ve 16 adedli yazıların kabul ve ihdası bu esbaba müsteniddir ve bu suretle iltibâsâtın ona suretle kat’iyede alınmıştır.

73- Kâf Nunû: Halkî sesler elsine-i Sâmiyede mebzul ise de âle’l-ekser milel-i Garbiye ve bilhassa Türkler indinde pek o kadar mergub değildirler. Türkler bilhassa halkî yazıların iki sâit arasına sıkışmasından asla hoşlanmazlar.

74- “e” ve “ayın” halkî ve sâmit yazılar ise elsine-i Sâmiyede gırtlakdan çatlatılarak derinden “kef” sesine yakın bir sesle telaffuz edildikleri ma’lumdur. Bu yazıların birincisi Garb lisanlarına intikalinde sâit “A” ve ikincisi sâit “O” olmuşlardır. Sâmit ve halkî “h” Yunan elifbâsında sâit “he” ve Latin elifbâsında sâit “E” olmuştur. Yunan elifbâsının halkî “re” harfinin sesi “gayın” veya kef-i Farsî ve halkî “X” harfinin sesi “hı” olduğu halde bunların harekesi hafif fetha veya kesre olursa birinci “ye” gibi okunur ve ikincisi “hı” harfine nisbetle hafif olan “he” gibi okunur.

75- Türk lisanında dahi ale’l-umûm Türkler ve bilhassa İstanbul yerli Türk halkı kalın sesleri mümkün mertebe inceletmeye hatta bazı ahvalde külliye ihmal etmeye fitraten münhemikdirler. Mesela “e” ve “ayın” halkî sesleri telaffuzda külliye ihmal ederler- “ha” ve “hı” halkî sesleri nisbeten hafif olan ve nim-i sâit adl edilen “h” gibi telaffuz ederler. Hatta mükalemede “bu, ha ve he” yazılarını iki sâit arasında bulunurlarsa külliye ihmal ederler. Mesela “sabaha” kelimesini “sabaâ” ve “daha” kelimesini “daâ” telaffuz ederler.

76- Yine bu fitrî ihmilak neticesi olarak Türkçe kelimelerin son harfi kendisi sakîn ve makbulü mütteharrik “kaf” veya “kef” veya “ğayın” olupta tasrif münasebetiyle bu

son harf kendisi dahi müteharrik olursa alelade telaffuz olunmaz. Fakat kendisi veya makbulü sakîn olursa telaffuz olunur. Mesela “bardak” ve “bilek” ve “bağ” kelimelerinin son “kaf” ve “kef” ve “ğayın” harfleri tasrif münasebetiyle “bardağı” ve “bardaga” ve “bileği” ve “bileğe” ve “bağı” ve “bağa” oldukda “bardaâ”- “bardaî”- “bilee”- “bileî”- “baâ”- “baî” telaffuz olunurlar fakat “bardaklar”- “bilekler”- “bağlar” kelimelerinde son “kaf” ve “kef” ve “ğayın” telaffuz olunurlar.

77- Mevzumuz olan kâf-i nunuya gelince mesela asılları “bankâ” veya “banga” “sonra” veya “songra” olan kelimelerde “kef” veya “ğayın” halkî harfler makbülleri sakîn olduğu halde mürur-i zamanla bilhassa İstanbul Türk halkı tarafından ihmal olup mezkûr kelimeler “bana” ve “sonra” telaffuz edilmektedir ve bu suretle kıraat ve imlâ beyinde garib bir zâdit hâsıl olmuştur. Şöyle ki mesela bu ve emsali kelimelerin kıraatinde “nun” sesi i’ mâl ve “kef” sesi ihmal ve imlâda “Kef” harfi i’ mâl ve “nun” harfi ihmal olup “bana” ve “sonra” telaffuz olunurlar ve “bana” ve “sonra” yazılırlar. İmdi bu “nun” ve “kef” veya “ğayın” seslerin her ikisi için bir tek yazı ihdası bâlâda mezkûr ikinci kaideye mugayir olmakla kâf-i nunu için ayrıca bir yazı ihdasına lüzum görmedik. Binaenaleyh kâf-i nunu için ber vech-i bâlâ İstanbul şivesiyle telaffuz olundukta yalnız levhadaki 27 adedli “n” harfinin ve Anadolu şivesiyle telaffuz olundukta bu “n” harfi ile levhadaki 13 adedli levhadaki harfin istimalini tensib ettik.

78- Kâf-i ya’: Kâf-i nunu hakkında (Paragraf no:77’de) verilen izahât tamamıyla bu kâf-i ya’ harfine dâhi tevafuk eder. Şöyle ki asılları “egri” ve bin (be’nin fethi ve ye’nin sukûnuyla) olan kelimelerde halkî “kef” imlâda i’ mâl ve kıraatte ihmal “ye” harfi imlâda ihmal ve kıraatte i’ mâl olup bu kelimeler Fransız hurûfuyla “béy” ve “éyri” okunurlar. Böyle okundukta yalnız levhada 9 adedli “y” harfi “beyg” ve “eygri” okundukta levhadaki 9 ve 13 adedli yazılar kullanılır.

Altıncı kaide: Her yazının kendine mahsus ve diğer yazılardan tefrîka hâdim ve nokta ve işarâtan ârî bir tek şekli olmalıdır.

79- Bu kaideye riayetsizlikden bilhassa hurûf-i muhtelifeyi nokta ile birbirinden tefrikden hâsıl olan mahzurlar pek büyüktür. Şöyle ki:

Hâl-i hazırda elifbâımız 34 yazıdan mürekkebirdir. Bunların ancak 5 adedi “elif-lam-mim-vav-ye” bâlâdaki altıncı kaideye muvâfıkdır. Mütebâkî 29 aded muhtelif

seslerin 25 adedi ancak altında ve üstünde bir veya iki veya üç nokta ile birbirinden tefrik olunurlar. Kalan dört adedi¹⁵ hiçbir işaretle birbirinden tefrik olunmazlar. Mesela:

Be, pe, te, se, nun, ye gibi 6 muhtelif sesleri için yalnız 1 şekil kullanılıyor.

Cim, çe, ha, hı	”	4	”	1	”
Dal, zel	”	2	”	1	”
Ra, zel, je	”	3	”	1	”
Sin, şın	”	2	”	1	”
Sad, dad	”	2	”	1	”
Tı, zı	”	2	”	1	”
Ayn, ğayın	”	2	”	1	”
Fe, kaf	”	2	”	1	”
Kef, kef, kef, kef ¹⁶	”	4	”	1	” ,
Toplam					
		29		10	

Bu hâl dahi ıslah neticesidir. Zîrâ daha evvel nokta ve za’ane lüzum görülmezdi ve kırâat Mısır-i kadîm nukuş-i ruhbanıyesi gibi muahhrine karîb bir fen olmuş idi.

Arab lisanında nokta ve hareke ve işarât saire istimali evâilde ulemâ-i Araptan birinin tabiriyle “Bilâ-fâide” kesret-i zulmet ve sevad hattı müstevcib olmak” töhmediyle ittiham olunmuştur. Meşhur bir hattatın harekât ve işarâtıyla memlû hüsn-i hattı Abdullah bin Tahir’in nazar-ı takdirine arz olundukta müşarûlileyhin “Acep hatt-ı hub ve âbdâr idi. Şu niz-i basyar olmazsa” dediği muhakkaktır.¹⁷

80- Nokta istimalinde husulü muhtemel olan netaiç ve himayeye delil ve ibret olmak üzere tarihten bir misal irad olunmuştur. Şöyle ki:

Cafer mütevekkil mücrimiyeti tehdit ve tehzîr ve belki bunların cedvel ihsâiyatını tanzim sadedinde valilere bir emirname gönderip (ahsa min kablik min el-meznibîn.) ibaresiyle vilayetlerdeki mücrimlerin tescil-i nüfusunu emr etmiştir. Her nasılsa emirnamenin mübeyyiz “ahsa” kelimesinin (h) harfinin üstüne bir nokta yerleştirmiş ve mürsel-ün-ileyhin valilerden biri dahi bu emrin hikmet sudûru müzennibinin inkıtar’ zürriyeti olduğuna zâhib olmuş olmalı ki emirnamenin bu emrini garabetine rağmen

¹⁵ Yani kef-i Arabî ve kef-i Farsî ve kef-i nunu ve kef-i yeyi.

¹⁶ Yani kef-i Arabî ve kef-i Farsî ve kef-i nunu ve kef-i yeyi.

¹⁷ Şu nîzden maksad çörek otu olduğu ma’lûmdur.

noktası noktasına tenfiz ve bedbaht mücrimini ve hassı ve hadim ettirip ekserinin mevatına sebep olmuştur.

Yine nokta ile yazıları tefrik usûlünün mahzuruna imâ-i şair “eli kiriyle evvel bed-i kâtibin ki bir nokta sükûtuyla gözümüzü kör eder” demiştir. (Noktasız göz kelimesinin kör okunduğuna işaretidir.)

Nokta istimalinin mahzurlarından biri dahi sürata mâni olmasıdır. Şöyle ki: Bir kelimeyi asla kalemi kaldırmayarak yazmak için kaç saniye lazımsa nokta ve zamme için o kadar ve ekseriya daha ziyade vakit sarfı icab eder.

Yedinci kaide: Her yazı tam olarak kullanılmalıdır. Yani hiçbir yazı kırılıp mâ’badındaki yazıya yapıştırılmamalıdır.

81- Bu kaidenin dahi ehemmiyeti pek yoktur. Arap lisanlarının cümlesinde ve mevcut lisanların ekserinde bu kaideye riayet olunmuştur. Ve ilelebet riayet olunacağı kaviyyen meczumdur.

Evailde elsine-i Sâmiyede dahi bu kaideye riayetle yazılar ayrı ayrı ve tam olarak yazılmış ise de muharran sair elsine-i Sâmiye uleması gibi Arap uleması dahi ağleb ihtimale göre kelimelerin az yer tutması ve sür’atle yazılması için Hind ulemasından mülhem olarak (Paragraf no:82) yazıları ucundan kırıp mâ’badındaki yazıya yapıştırmak usûlünü ihdas etmişlerdir.

82- Gerçi akdemce Sanskrit elifbâsını ihtirâ’ eden Hind uleması Sanskrit elifbâsına iki veya üç kırılmış ve birbirine yapıştırılmış yazılardan mürekkeb yüzden ziyade yazı kümeleri ilave ve bu usûlün tadbikiyle Sanskrit lisanının kıraat ve kitabetini işgal etmişlerdir. Fakat Araplar kadar ileri gitmemişlerdir.

83- İttisâl-i hurûf usûlü sayesinde kelimeler daha az yer tutar ve daha sür’atle yazılırsa da bu usûlün kabulüyle lisanın okuyup yazması kat kat küçülmüştür.

Zira her ses için bir tek yazının okuyup yazmasını öğrenmek icab ederken ekser hurûfun iki üç hatta dört muhtelif şeklini öğrenmek lazım gelir. Bu hâl birçok heveskâr müptedileri okumakta yazmakta bıktırıp usandırıyor ve muttasıl yazıların az yer tutmasından ve sür’atle yazılmasından intizar olunan fâide heder oluyor.

84- Tıbbât ve kâğıt imâli fenlerinin ihtirâından evvel yazı yazarken mümkün mertebe yer ve vakit kazanmak lüzumuna lisanını mümkün mertebe az zamanda ve az zahmetle öğrenmek lüzumu bir dereceye kadar feda edilebilirdi. Hususan ki o zamanlarda lisanın kıraat ve imlâsı ulûm ve fûnûnun tahsili için bir âlet değil hattı zâtında bir gaye ad

ediliyor idi ve bir de son zamanlara kadar mârufun bir an evvel ve mümkün mertebe suhûletle halk arasında ta'min ve intişarın mergub olmak şöyle dursun muzırr ve tehlikeli add olunur idi. Maalesef hâlen bu fikirde bulunanlar zân olduğu kadar az değildirler.

Asrımız gibi tıbâat ve kâğıt imali ve daktilo arafi ve stenografi fenlerinin bu mertebe-i inbisat ve tekemmül ettiği ve âlelhusus mârufun halk arasında ta'mim ve intişârı Cumhuriyetimizin ehass âmâlî olduğu bir zamanda artık ittisal-i hurûf usûlünün bekâsına hiçbir sebep kalmamıştır. Bilâkis Türk lisan-ı milli ve resmimizi tahsilinden mâni ve matbalarımızı bilâ lüzum pek büyük müşkilat ve masarife duçar eden bu ittisal-i hurûf usûlünden evlad-ı vatani kurtarmak zamanı çoktan hulûl etmiştir.

Şurası dâhi ayrıca şâyan-ı dikkattir ki ittisal-i hurûf usûlü daktilo arafi gibi fâide ve lüzumu müsellemler olan bir fennin lisan-ı Türkîye cidden tadbikine mâni olmaktadır. Yeni elifbâ ise sair lisanların cümlesinden ziyade suhûlet ve besâetle fenn-i mezkûrun lisan-ı Türkîye tatbikini temin edecektir.

85- Hülâsa mine'l-kadim ve hâlen Türkiye'nin Müslim ve bilhassa gayri Müslim ahalisini ve ecnebileri Türk lisanını kıraat ve imlâsını öğrenmekten mâni eden başlıca esbab üçtür: Hurûf-i sâitinin fıkdan-ı ittisal-i hurûf usûlü muhtelif yazıların nokta ile yekdiğerinden tefriki. Yeni elifbâ bu üç başlı nevâkısdan ayrıdır.

86- Hurûf-i hâzıramızın ifâsından suret-i kat'iyede âciz olduğu ve yeni elifbanın bilga-mâ-beliğ ifa edeceği aşırı mertebe kıymetli hidematın bir kısm-i mühimmi sırası düştükçe tevzi kılınmıştır. Gerek bu gerek sair hidematın başlıcaları ayrıca ve mücemmelen zîrde ta'dât olunur:

Evvela zaten Latin hurûfu beyân Müslim ve gayri müslim yerli ve ecnebi her tâlebe bir iki güne zarfında yeni hurûfla Türkî ve Farsî lisanlarının en çetin ibarelerini hatasız okuyacaklar ve yazacaklardır. (12) Latin hurûfunu bilmeyen memurun devlet ve kendi lisanıyla okuyup yazmayan sair bilcümle yerli ve ecnebiler bir haftada ve hiç okuyup yazması olmayanlar bir haftadan bir aya kadar yeni hurûfla yazılan her kelimeyi hatasız okuyabileceklerdir ve istedikleri kelimeleri hatasız yazabileceklerdir. Zira bu yeni hurûfla bir kelimeyi ancak bir türlü okumak bir türlü yazmak mümkündür. Bu hâl bilhassa gayri müslim yerli ve ecnebi milyonlarla talebeleri Türkçeyi öğrenmeye tergib teşvik edecektir. Herhalde Müslim ve gayri müslim mini mini yavrularımız dört beş nihayet altı yaşlarında bu yeni hurûfla kâtib ve gazete ve mektub vesaireyi hatasız okuyabileceklerdir ve istediklerini hatasız yazabileceklerdir.

Sâniye-i yeni hurûfla okuyup yazmasını öğrenenler bu hurûfla telif olunacak elifbâ ve sırf ve maf ve kâmus ve sair ders kitaplarının mâlumatıyla Türkî ve Farsî ve Avrupa lisanlarının hayr tahsis derecede suhûletle ve âle'l-husus muallim ve muhtaç olmayarak öğrenebileceklerdi. Bugün binlerce memurlarımız ve hususa Dârülfünûn talebemizden pek çoklara muallime muhtaç olamayarak bir ecnebi lisanını öğrenmeye müsait kitap neşrini canlarına nimet bileceklerdir. Bir muallim ders alma halleri müsait olmadığından dolayı tahsilden mahrum heveskâranın had ve hesabı yoktur.

Salise-i mukaddimede arz eylediği gibi Sibiryâ ve Asya ve Sitti ve Volga ve Karadeniz'in şimal sevahili (karim vesaire) ve Kafkasya ve İran ve Azerbaycan'da Türkçe lehçeleri hurûf cedide ile hatasız okunup yazılabileceklerdir. (13)

Râbian tarih ve coğrafya ait vesair bilcümle isim hasların kıraat ve imlâsı tesbit olunup hareke külfetinden azade olarak mükemmel coğrafya haritaları tanzim kılınabilecektir. Hurûf haziremi harekeli olsa dahi bu hadimetini hakkıyla ifa edemez.

Hamse-i Avrupa lisanlarından biri ile mahlût olarak yazılacak yazılarda ve tabii olunacak esrelerde hurûf hazire kıraatın müşkilatından dolayı Türkçe nice mühim kitaplardan ekserit istifade edememekte olduğu halde bu kitaplar yeni hurûfla tabii olunup heveskâranın istifadelerin temin edilebilecektir.

Râbian telgraf vesaire hakkında Latin hurûfuyla ihtirah olunmuştur ve olunacak kâfe-i ve sâit yeni hurûfla Türkî ve Farsî lisanlarına dahi tatbik olunabilecektir.

Sâminen âlelulum muamelat ticareye ve bilhassa devâir resmiye için lüzumu derkâr olan yazı makinaları hurûf cedideye vasıtasıyla Türkî ve Farsî lisanlarında dahi ve kemal suhûlet ve besatle tatbik edilebileceklerdir.

Yerli ve ecnebi efrad ahali tarafından bilinmesi devletçe mülazım ve kendilerince dahi müfid ve müktezi olan mesela vergü kuççanları ve nüfus tezkireleri ve resmi ilânat saire ve bilhassa mukaddes hadimet askeriye sit talimat ve tenbihat ve mahkûmlardan gönderilen davetiye ve celbname vesair tebligatnameler yeni hurûfla yazıldıktan milyonlarla alakadara hurûf haziremi okumadan aciz olduklarından dolayı âle'l-ekser maruz kaldıkları zarardan kurtulabileceklerdir. Kezâlik ziraat ve harf ve sanaiye ve hidmet askeriye müteallik hukuk ve vazife-i ve ahalice bilinmesi lâbûd olan ahkâm kanuniye dair aık lisanda neşr olunacak risale ve kitabelerden halk fevkalade istifade edebileceklerdir.

Halkımızın kısm-ı âzami nihayet bir ay zarfında bu yeni hurûfla Türkçe okuyup yazmasını öğrenebilecek ve defter ve hesaplarını bizzaat tutacak ve istiklâl ve kezâ ve ne bir ihtiyacın tatmini ve cumhuriyet hükümetimizin en ziyade elzem ettiği neticelerden birinin husulü demektir.

87- Bu yeni elifbânın tertibine tesbit ettiğimiz ilk zamanlarda üç meselenin zihnimizi işgâl ettiğini ve bunların ikincisini beyan ve izah edip üçüncüsünün tedkik ve hâlini risalemizin nihayetinde tâlik ettiğimizi mukaddimemizde ihtar etmiş idik. Bu üçüncü mesele şu idi: Fevâid-i âzimesi teslim olursa dahi Latin hurûfunun Türk lisanına tatbik-i Türk halkının hissiyatını rencide etmez mi? Ve Arab hurûfla bunca kıymeti âsar milliyemiz heder olmaz mı?

Bu mesele haddi zatında pek basit ise de müteallik olduğu halet-i ruhiyedir. Su-i tefahhum etmiş olmakla şâyan-ı dikkattir. Evvel be-evvel bu su-i tefehhüm izalesi azamidir. Su-i tefahhu şudur: Güya Latin yazılar isital edilmekle yahut mukaddimemizin nihayetindeki 7 numaralı zikr edildiği üzere şimdiki harflerimize bazı şekiller ilave olmak suretiyle tadilat yaparak eksikleri tamamlamakla hurûf-ı Arabiyye külliyyen terk ve ihmal edilecektir!

88- Latin hurûfu yalnız Türkler tarafından değil hatta Araplar tarafından dahi kabul olursa yine hurûf-ı Arabiyye olacaktır. Aksinin farz ve takdiri değil imkânın tasavvuru bile ve mühim mahzûr. Avrupa milil-i mütemaddine uleması kendi lisan-ı mâdurzedelerinden başka kadîm Latin ve Yunan lisanlarını ve bir kısmı hatta Arabî ve İranî ve Sanskrit lisan ve edebiyatına ulûm-ı nakliye ve akliye aşk ve hürmetine kemâl-i tehâlûkle aslilerinde tettebbu ve Darülfünunlarda tedris ettikleri gibi Türk zümre-i uleması dahi medeniyet-i kaideyi İslamiyenin fahr ve şerefini te'yid için her biri birdir. Şâhid nâtık olan asırlardan beri Arab ve Türk ve İranî muellifini tarafından hurûf-ı Arabiyye ile tedvin edilen lâ-büdd ve lâ- his ümmehât âsarı dünya durdukça kezalik Dârülfünunlarda tedris edeceklerdir. Binâenaleyh elifbânın istimali asla ve kat'a hurûf-ı Arabiyyenin terk ve ihmalı manasını tasmin etmez. Yalnız yeni elifbâ hurûf-ı Arabiyye ile en meşhur ve en kıymetli kitabelerin muhtaç olmayarak hatasız okunmasını hıyre bahş derecede teshil eden emin bir alet olacaktır.

89- Latin hurûfenin kabûl ve istimali ile Türk hissiyat-ı milliyesinin rencide olup olmayacağı meselesine gelince bâlâda hülaseten hülâsa olarak temhit edilen tarihçe ile tahkik ettiği üzere Fenike hurûfu demek Mısır-ı kadîmin İranî ve Latin yazıları daima

doğrudan doğruya Fenikenin ve bilvasıta Mısır-ı kadîmin İranî ve Arabî ve Yunan lisanlarında cârî olan seslere mertebe tevfiik edilen sesleri demektir (Paragraf no:8)

90- Elifbâyı inşa için Latin hurûfunu ancak levâzım-ı inşaiye olarak kullandığı levâzım-ı inşaiyenin bir kısmını da aynen değil inşa edeceğimiz binanın ihtiyacına göre ta'dîl ve ıslahattan sonra kullandık. Fakat binamızın sırf Türk milli tarz-ı mimariyesine göre ve Türk lisanın ihtiyacına göre inşa eyledik. Bir binanın levâzım inşâiyesi yabancı mahsûlu olması ne o binanın ve ne dahi tarz-ı mimarisinin milli olmasına mâni olamaz. Bunun helâkı kabl olunursa İranî ve Arab ve Yunan ve Latin ve muasır sair melil-imütemadinenin milli elifbâdan mahrum olduklarını kabul etmek icab eder. Zira cümlesinin kullandığı malzeme yabancı yeni Mısır ve Fenike malzemesi olduğu gibi hal-i hazırda kullandığımız malzeme dahi hakikat halde Arab malzemesi değil Mısır-ı kadîm malzemesidir.

Mısır-ı kadîm levâzım-ı inşâiyesini her millet azıcık isabetle kendi elifbâsının inşasına kullandığı halde biz niçin kendi elifbâmızın inşâiyesini kullanmayalım?

Tecrübeten tahkik eden hata ve noksanlarından bilistifade mevcut elifbâların cümlesine fâik ve mümkün mertebe mükemmel bir elifbâ ihdasına muvafık olmayalım?

Mecazdan sarf -ı nazarla Fenikelilerin Mısır-ı kadîm hurûfunu kendi lisanlarında cârî ve devamlıların ve muasır bunca garb milel mütemadisinin Fenikeliler vasıtasıyla Mısır-ı kadîm hurûfu kendi lisanlarında cârî seslere tevfiik ve tatbik hatları olur da yalnız Türk milletin mi hakkı olmaz? Bu tarz istiarenin hissiyat-ı milliyeleri ile asla ve kat'a alaka ve akvam idrak ederde yalnız Türkler mi idraktan aciz olurlar? Zaten fazl-ı hurûf değil bunları kendi lisanında cârî seslere ve kıraat ve imla kavaid-i ilmi ve amelî surette tatbik edilebilmektedir ki başlıcaları balada (Paragraf no:35) bir-tefsil beyan edilmiştir.

91- Bu babda Sanskrit lisanı mühim bir delil olmak üzere zıkr olunabiliyor. Sanskrit lisanı elsine-i Hindiye ailesinin en mükemmel ve en eskisidir. Takriben 22 asırdan beri zebanzed olmayıp başlıca ulema ve idbâr arasında din ve kanun ve edebiyat ve sair lisanı olarak mütedavildir “Sanskrit” kelimesinin manası “mükemmel”dir. Bundan başka Hind uleması Sanskrit hurûfunu “devanagari” yani “medeniyetallah hurûf-ı tesmiye etmişlerdir. Arab lisanyunun fikrine göre Sanskrit elifbâsı o mertebe hâkimane ve yüksek bir his tahlîl ile yeniden ihdas ve tertib edilmiştir ki bu nokta-i nazardan cihanda nâzırı yoktur. Ne çare ki yazıların eşkali ve telaffuzu ve kümeleri (Paragraf no:73) ve mukabil ve mâbadlarındaki sâit ve sâmitlerin nev'ine göre tahvilleri ve ahenk meselesi o

kadar bitmez umûmi ve hususî kaidelere ve istisnalara tabiidir ki elifbâ mezkûr halkın ihtiyâcât-ı mübremesi itibariyle kabiliyet-i tatbikinden külyen mahrum olmakla Hindistan kıtaat muhtelifesinde sehil eltahsil husûsî elifbâlar ihdas olunmuştur. Hatta suhûlet için birçok kıtalarda Sanskrit lisanı dahi kendine mahsus ber vech-i bâlâ “medeniyetallah” hurûfuyla değil mârru’z-zikr ve âdi hurûfla tahsil olunmaktadır. Bu hâl taassubları maruf olan Hind halkının hissiyatını rencide etmek veyahut Sanskrit hurûfunun terk ve nisyanını mânî olmak şöyle dursun Sanskrit lisanı ber vech-i bâlâ yirmi iki asırdan beri olmadığı halde Hind uleması tarafından min-el-kadîm ve garb milel-i mütemeddine uleması tarafından iki asırdan beri Sanskrit hurûfu tettebbu’ve iktinâ edilmektedir ve dünya durdukça edilecektir. Bu hakikat hurûf-ı Arabiyye hakkında kat kat evveliyatla sabit ve müstehakdır.

92- Mukaddime de dahi olunduğu üzere ulûm-ı lisaniyenin terki ve inkişafı sayesinde bugün Mısır ve Fenike elifbâları dâhil olmak üzere cihanda mevcut elifbâların hiçbirinden istianeye muhtaç olmayarak her lisana mahsus ve münhasır ve ilmen ve amelen mükemmel bir elifbâ tertibi mümkündür. Husâsâ ki kadîm elifbâsından doğrudan doğruya ve bilvasıta iktas edilen elifbâların hiçbirisi esâsât-i ulûmiyye ve aid olduğu lisanın maddi ve manevi ihtiyacına tamamıyla tevfiğ edilmeyip âle’l-ekser hurûf müsteâre lisana değil hurûf müsteâreye tabii tutulmuştur.

93- İşte bu mülâhazata mebni yeni elifbânın ihdasında bilcümle elifbâların sarf-ı nâzırla bir taraftan Türk lisanında hâl-i hazırda cârî sesleri tahlil ve cem’a ve tertib ve diğer taraftan bir elifbânın ilmen mümkün mertebeye tekmili için lazım elriate kavaidi mütehazzsın müellefatından istidlâlen tâyin ve Türk lisanında cârî seslerin tâksimatı ve ahenk kaidesi ve kıraat ve imlâ hakkında Türk meşahir-i sarfiyunun âsârını tettebbu ettik ve bu uğurda âriz ve âmîk tedkikat neticesinde yeni elifbânın tertib ve tanzimine muvaffak olduk. Yazılarının şekillerine gelince bunları dahi yakından yeni ihdas etmek mümkün idi. Fakat ulûm-ı medeniyetin istimal etmekte olduğu Latin hurûfu durup dururken yeniden yeniye indî şekiller ihdasında hiçbir faide lüzum görmeyip bilâkis Latin hurûfunun istimalinde (Paragraf no:86) tâdad olunan maddi ve hakiki fevâidden başka milli yazılarımızla dahi medeniyet âhengine kebi azim bir manevi mülâhaza ettik. Şu kadar ki Latin elifbâsından dahi güne gün nevâkıs ile aynen kabulü mümkün olmadığından Türk lisanında cârî seslere tevfiğ için kısmen tâdili lâ-büdd idi. Bu tadilatı dahi mümkün mertebe ilmi ve amelî surette icraya hitâm ettik. Yeni elifbâların en

kıymetli belki yegâne hususi âlelulum elifbâların tertib ve tanzimine hâkim olması icab eden kavaidin Türk lisanının kıraat ve imlasına tatbikdir. Lisan-ı saire elifbâlarından bir istifademiz varsa o da ancak ve ancak anların nevâkısından ibret alarak yeni elifbâyı bu nevakısdan sıyânet husûlidir.

Hatime

94- Temelinden yıkılmağa yüz tutmuş olan Türkiye Devleti binasının tecdid ve inşasına bir azim ve metanetle müsâraat olunmuştur.

Azamet ve ulu şan ve şerefi tasavvurun fevkinde olan bu “ideal” in bir an evvel hakkıyla kuvveden fa’âle îsâline mâni olabilecek ve hârici ve dâhili düşmanların cümlesine rahmet okutacak en zalim düşman cehalettir.

Unvanını bil-istihtak taşıyan cehalet her zaman ve mekânda nevi beşr için düşmanların en haini en münafıkı en mahlukı olmuştur.

Cehalet her zaman ve mekânda gaddar ve zalim istibdadın en keskin silahı olmuştur.

Cehalet her zaman ve mekânda masum halkı hayrına çalışan ve fedailere karşı tahrik ve isyana ve zararına çalışan hainlere biat ve itaate sevk etmiştir.

Türkiyemizin asırlardan beri uğradığı bunca felaketlerin bunca zaiyatın ser ve sebebi cehalet ancak cehalet olmuştur.

Su uyur düşman uyumaz. Gerek dâhili düşmanımız olan cehalet gerek hârici düşman ve rakiblerimiz mevki tecessüs ve tedrisatta menafık bir sükûn ve sükute fırsat kollamaktadırlar. Ahval ve zurûf dakîka fevtine müsaid değildir. Tedâbirin en acili cehaletin kahr ve tedmiri yani mârufun tamim ve intişarı ve halkın irfanının mertebe-i matlubeye cumhuriyet hükümeti halk hükümetidir. Cumhuriyet’in hayatı kuvvet lâ-yevmit halkın irfanı halkın hayrını şerrinden dostunu düşmanından fark ve temize iktidaridir. Bu uğurda ne derece sür’at iltizam olunursa azdır.

Asrımızda hiçbir devlet bahusus Türk devleti gibi Avrupa ve İtalya’yı yekdiğerlerine rabt eden iki caddenin merkez iltisakında ve dünyanın en zengin ve en menbit kıtalarından birinde birleşmiş ve en haris ve en azgın rakiblerle kuşatılmış. Yegâne müstakil bir Müslim devlet bâki hayat için semiy ve himmetinin tarz ve derecesini vakit ve zamanını keyfe ma yeşa muhtar değildir. Devletler ve milletler beyninde bila- nokta teşdid eden rakib ve müsabakada geç ve geri kalanlar erken davranıp ileri geçelerin

ayakları altında ezilib mahv olurlar. Türkiyemiz için bu rakib ve müsabakada zafere hâdim olacak. En emin âlimlerin biri ulûm ve fûnun ve şurut-i milliyenin mümkün mertebe suhûlet ve sür'atle âl-i inkişafdır. Suhûlet ve sür'at dikkatin iktisadı denktir.

Terkibine takriben bir çarık asırdan beri çalıştığımız yeni elifbânın neşrinden başlıca maksadımız Türk Cumhuriyetimizin milli ve resmi lisanının mümkün mertebe suhulet ve sür'atle tamam ve intişardır.

95- Aziz vatandaşlar! Türk lisanı sarf ve nahivinin besâtet ve mazbutunu ve âlelumum kelimatının iştikakında ve bilhassa isim ve fa'âllerinin tasrif ve terkibindeki intizam ve şûrutı ve ahenk kaidesi itibariyle lisan-i mevcudunun en mükemmellerinden mâduddur. Ulûm-ı şarkiye mütehasşislerinden bir müellif “Türk lisanından öyle bir intizam ve sadelik vardır ki şehir bir akademi tarafından hassaten ihdas edilmiş olmakla varid-i hatr olabiliyor.” demiştir. Meşahirden diğer bir ulu “Türkler mahza kendi tab' selimleri sevkiyle öyle bir lisan meydana getirmişlerdir ki hiçbir encümen-i ilmi bu mertebe muntazam ve berrak ve sade bir lisanın icadına elbette muvaffak olamazdı” demiştir. Böyle bir lisan mahza sırf kendi nefsi için ihdas ve tertib edilmiş bir elifbâsı olmadığından kıraat ve imlâ itibariyle bugün dünyanın en karışık ve en intizamsız lisanlarından biri add edilmektedir. İşte mahzâ Türk lisanı için ihdas ve tertib olunan bu yeni elifbâ bilakis Türk lisanının kıraat ve imlâ itibariyle dünyanın en muntazam ve en sade ve tahsili en kolay lisanı olduğunu isabetle beraber bâlâda tâdad olunan hususunu dahi âlem-i medeniyet tanıyacaktır.

96- Son bir hülâsa: Meşhur (ve amberi)nin dahi teyit ettiği üzere lisan-ı Türkiye'nin muhtelif lehçeleri itibariyle Türkler başlıca beş sınıfa taksim olunabiliyor: Sibirya- Asya vasatî ve Volga- Karadenizin şimâl sevhili (Kırım vesaire) Kafkasya ve İran ve Azerbaycan Türkleri.

Bu beş sınıf Türkler ırk ve din ve lisan gibi üç metin bağ ile yekdiğerlerine bağlıdır.

Bu merbutu dünya durdukça yaşayacak ve kuvvetleştirecek vasıta lisandır.

Binâenaleyh bu beş sınıftan her birinin hiç olmazsa zümre-i münevveranı diğerlerinin lehçelerini mümkün mertebe suhûletle okuyup yazabilmeli ve anlayabilmelidir. Bu maksadın hâsılı için mükâtib âlide bir kürsî tesisi kâfidir. Bu tedbirin ittihazı beş sınıfın her biri için pek mühim ve kökleri pek derin bir vazife-i milliye bu vazifenin ifasıyla bir gün bu lehçelerin birbirinin noksanlarını ikmal ve ihtiyaçlarını

tatmin suretle mükemmel bir tek lisanda tecemmu ve temerküzi temin edilmiş olur. Böyle müteaddid lehçelerin yanı sıra bir tek milli lisanın kabulüne tarihçede çok misal vardır. Ne çare ki bâlada izah kılınan esbaba mebni bu lehçelerden her birinin şimdiki hurûfumuzla doğru okuyup yazmasını öğrenmeğe bilhassa diğer sınıflar için fevkalade müşkil ve belki müstehildir. Bilakis projesini takdim ettiğimiz elifbâ bu lehçelerin nihayet derece suhûlet ve sür'atle okuyup yazmasını öğrenmeye hadım olacaktır. Yalnız bu mülâhaza Türkiye Cumhuriyetimiz için mezkûr projeyi kabul ve bir an evvel neşr ve tamim etmek ve ıslah-ı hurûf gibi mühim bir harekette diğer sınıflara rehber olmak faide-ı vücutbîni isbata kâfidir.

Diğer sınıflara rehber olmak faide ettik. Bu babda fikrimizi arz eyledim.

Bugün Türkiye Cumhuriyeti reis-i ailesinin tarihinde misl ender fedakârlığı ve yılmak bilmeyen şühedat ve azim ve metanet ve sebâtı sayesinde yeryüzünde hakiki manasıyla müstakil olan ve yegâne Türk Müslim devlettir.

Türkiye Cumhuriyeti bu itibarla diğer bilcümle milel-ü akvam-i Müslümanın ve hakiki istiklallerini henüz kazanamayan akvam-ı Müslümanın manen başında bulunur ve onların merkez noktası olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti için bu mümtaz mevki bir hakk-ı sarîh ve mücib-i iftihar bir nimettir. Bu nimet Türkiye Cumhuriyeti'ne o nisbette şerefli bir külfet tahmil eder. Şöyle ki Türkiye Cumhuriyeti terkibi ve medeniyetin bilcümle sahalarında kâffe-i milel ve akvam-ı Müslimeye ibret ve rehber olmalıdır.

İmdi mesmûatımıza göre Kafkasya ve Azerbaycan Türkleri kısmen model Latin hurûfuyla yeni elifbânın kâbul ve tatbîkindeki isabet ve muhassehatı hakkıyla takdir edip kendi lehçeler için böyle bir elifbâ ihdasına hazırlanmaktadırlar.

Sâha maârifte bu derece hâkim ve müfid bir harekette ibret ve rehber olmak Türkiye Cumhuriyeti'nin şanıdadır.

Hûsusa ki şayet marû'z-zikr lehçelerden birinde projemizde bulunmayan bir ses varsa yalnız o ses mahsus bir yazı ihdas olunarak bilcümle lehçeler için bir tek elifbânın ihdası mümkün olur. Bu dahi ânifen arz ettiğimiz gibi bir gün bu lehçelerin yanı sıra bir tek milli ve ırkî lisanın husulünü son derece teshil eder. (14)

Türk müderris ve müelliflerinin bu yazılarıyla yeniden telif veyahut hemen bu yazılara tahvil edecekleri elifbâ ve kıraat ve sarf ve kamus vesair her nev'a ulûm ve fûnuna müteallik ders kitapları aşırı mertebe olacaklardır.

Bilhassa bu yazılarla ve gayet açık ve sade lisanla ve nisbeten neşr olunacak ilmî ve ahlakî ve iktisadî ve sînâ'î Türkçe günlük ve haftalık gazeteler halkımızın en mahvi tabakalarına nüfuz edip kıymet takdir olunmaz. Hidmetler ifasına muvaffak olacaklardır.

Bu babda Avrupa ve Amerika'nın her tarafında görülen Türkiyat başka dile hacet bırakmaz. Hususaki bu yeni yazılarımızla okumak sair milel-i mütemadinenin yazılarıyla okumaktan nisbet kabul etmez derecede kolaydır.

Hata Sevap cedveli

Sahife satır hata sevap

11 8 (necisinde “v” mazmum) (birincisinde “v”nin makbılı
(İkincisinde meftuh) mazmum ikincisinde meftuh)

20 6.sütun 14f 21b

21b 22ç

21b 23v

22v 24f

24 12 olunduğu olunduğu için

24 21 tertib maksadı tertib ve maksadı

24 25 siflant

31 8 istifa istiğkah 45 2

46 12 ya sebeble

51 19 nüfus nüfuz

SONUÇ

Osmanlı'da Arapça ve Farsça kelimelerin etkisi giderek artmıştır. Osmanlı Devleti'nde zamanla Arap alfabesinde görülen eksiklikler ve zorluklar tartışmaların odak noktası hâline gelmiştir. Bu konuda cesurca söylemler yapıldı ancak kararlı adımlar atılmadı. Halifeliğin vermiş olduğu dini gücün etkisiyle de Osmanlı Devleti Arap alfabesini kutsal saymaktaydı. Bundan dolayı Arap alfabesinden vazgeçmek yerine yalnızca noksanlarının düzeltilmesi gerektiği fikri ön plandaydı.

Istapan Karayan'ın araştırmamıza konu olan bu kitabında Arap alfabesi ve Latin alfabesi hakkında detaylar mevcuttur. İki alfabenin de yazılışı ve okunuşu bakımından genellikle farklılıklar vardır. Arap alfabesinde bir harfin çeşitli şekillerde yazıldığını hem örneklerle hem de tablo hâlinde açıklamıştır. Sesli harflerin yazılışındaki zorluklar çokça görülen konulardan olmuştur. Bir harfin çeşitli şekilde yazılması zaman kaybı olmakla birlikte doğru okunuşunu da engellemektedir.

Bu çalışma sonucunda Osmanlı Devleti'nin kullanmış olduğu Arap alfabesinde aynı harfin farklı şekilde var olması ve bunların Latin alfabesine nasıl aktarılması gerektiğine dair eskizler ortaya koyulmuştur. Latin alfabesinde ise her harfin bir defa yazıldığı ve öğrenmenin de kolay olduğu iddasının hangi örneklerle desteklendiği görülmüştür. Bu cümleden olarak Istapan Karayan, Fransız alfabesinden hareketle Arap harfleriyle yazılmış bir kelimenin nasıl Latin harflerine aktarılabilirliğini göstermektedir.

Sonuç olarak da yabancı dil öğrenmek isteyen bir öğrenci Latin alfabesiyle zaman kaybetmeden daha kolay öğreneceğini belirtmektedir. Bir alfabeyi sık sık değiştirmek yerine kusursuz ve milli bir alfabe tercih edilmesi gerektiğini iddia etmektedir. Yeni alfabe projesinde özellikle harfin nasıl yazıldığına dikkat edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Herkesin anlayabileceği ve sözlüğe ihtiyaç duymadan anlamının da bilineceği bir alfabenin zorunluluğundan ifade edilmektedir.

Bu araştırmanın ulaştığı bir diğer sonuç da Tanzimat döneminden itibaren devam eden Türk alfabesi oluşturma tartışmasına bir Ermeni olarak İstepan Karayan da katılmıştır. Alfabe değişikliği konusunda tavsiyeler de bulunarak ciddi bir alfabe projesi hazırlamıştır. İstepan Karayan ve diğer aydınlar, yüksek medeniyet seviyesine ulaşmak ve cehaleti ortadan kaldırmak için alfabe değişikliğini zaruri görmekteydi. Özellikle de okuma ve yazmanın kolay öğrenilebileceği bir alfabenin seçimi çok önemliydi. İstepan Karyan bu kitabında -kelimenin tam anlamıyla- Latin alfabesinin kolay olduğunu ispatlamaya çalışmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

A. Kaynak Eserler ve Araştırmalar

- Akçuralı, Yusuf (2009), *Türk Yılı 1928*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Aktaş, Ayşe (1999), “Kültür Alanındaki İnkılâp Hareketleri”, Temuçin Faik Ertan (Haz./Ed.); Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999
- Atatürk ve Türk Dili 2 Atatürk Devri Yazarlarının Türk Dili Hakkındaki Görüşleri (Gazetelerden Seçmeler) (1997)*, Yayımlayan, Atatürk ve Türk Dili Çalışma Grubu: Ankara.
- Avram Galanti (1927), *Arabi Harfleri Terakkimize Mâni Değildir*. Hüsnü Tabiat Matbaası, İstanbul.
- Birinci Dil Kurultayı (1933), Tezler, Müzakere Zabıtları, Devlet Matbaası, İstanbul.
- Çarkcıyan, Rahip G. (2006), *Türk Devleti Hizmetinde Ermeniler*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Çiçek, Niyazi (2017), *Harf Devrimi'nin Kamu Yönetimine ve Yazışma Geleneğine Etkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Develi, Hayati (2006), *Osmanlı'nın Dili*, 3F Yayınevi, İstanbul.
- Dil ve Alfabe Üzerine Görüşler* (1991), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: Ankara.
- Durmuş, İsmail (1997), “Harf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (c:16, ss. 158-163), Türkiye Diyanet Vakfı: İstanbul.
- Eker, Süer (2003), *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Ertem, Rekin (1991), *Elifbe'den Alfabeye*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Galanti, Avram (1996), *Arabi Harfleri Terakkimize Mâni Değildir*, (Çev. Fethi Kale), Bedir Yayınevi, İstanbul.
- Harf Devriminin 50.yılı Sempozyumu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

- Heid, Uriel (2001), *Türkiye’de Dil Devrimi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- İnan, Afet (1991), *Harf Devrimi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- İnan, Afet (1991), *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- İnan, Afet (2007), *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Türk İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- İz, Fahir (1989), *IX. Türk Tarih Kongresi 3.cilt*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Korkmaz, Zeynep (1963), *Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Korkmaz, Zeynep (1974), *Cumhuriyet Döneminde Türk Dili*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Korkmaz, Zeynep (2017), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar 1-2*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kurt, Stenhaus (1973), *Atatürk Devrimi Sosyolojisi*, (Çev. M. Akkuş), İstanbul: Sander Yayınları.
- Levend, Agah, Sırrı (1972), *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Lewis, Bernard, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, (Çev. Metin Kırıralı), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, (1970).
- Menzel, Theodor, *1926 Bakü I.Türkoloji Kongresi*, (Çev. Selçuk Ünlü), Konya: Palet Yayınları, (2017).
- Merdivenci, Ahmet (1980), *Türk Yazı Devrimi ve Yurt Dışındaki Türklere Yansıması*, Hilâl Matbaacılık, İstanbul.
- Nerimanoğlu, Kâmil, Veli, *1926 Bakü Türkoloj Kurultayı (Tutanaklar)*, (Çev. Mustafa Öner), Ankara: Türk Dil Kurumu, (2000).
- Nur, Rıza (2007), *Cumhuriyet Devrinin Perde Arkası (1923- 1933)*, Örgün Yayınevi, İstanbul.

- Öksüz, Yusuf, Ziya (1995), *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, Ankara
- Özerdim, N. Sami (1962), *Harf Devriminin Öyküsü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özerdim, N. Sami (1978), *Harf Devriminin Öyküsü* (Düzeltilmiş), Ankara.
- Sadoğlu, Hüseyin (2003), *Türkiye’de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Salihoğlu, Mehmet (1966), *Işıklanan Ülke*, Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- Şimşir, Bilal (1991), *Azerbaycan’da Türk Alfabesi Tarihçe*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tahsin Ömer (1923), *İlmi ve Tarihi Esaslara Nazaran Harflerimiz Latin Harflerinin Aynıdır*, Mahmut Bey Matbaası, Ankara.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1959), *Türk Edebiyatında Cereyanlar*, Yeni Türkiye, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul.
- TDK (1962), *Dil Devriminin 30.Yılı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (1952), *Dil Davası*, Ankara.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (1979), *Yazı Devrimi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tekin, Talat (1997), *Tarih Boyuna Türkçenin Yazımı*, Simurg Yayıncılık, İstanbul.
- Tekin, Talat (2005), *Makaleler 3 Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayıncılık, Ankara.
- Timurtaş, K. Faruk, (1969), *İkinci Dil Kongresi ve Akademi*, Fatih Matbaası, İstanbul.
- Tuğlacı, Pars (2009), *Tarih Boyunca Batı Ermenileri (1923- 1966) Cilt IV*, Pars Tuğlacı Yayınları, İstanbul.
- Turan, Şerafettin, (1981), *Atatürk ve Ulusal Dil*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Türkmenoğlu, Turan, (2007), *Türkçe Okunuşlu Osmanlıca Metinler*, Elif Kitabevi, İstanbul.
- Ülkütaşır, M., Şakir (1973), *Atatürk ve Harf Devrimi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Yazı Devriminin 50.yılı Sergisi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Yorulmaz, Hüseyin (1995), *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Alfabe Tartışmaları*, Kitabevi Yayın, İstanbul.

Yücel, Tahsin (1982), *Dil Devrimi ve Sonuçları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

B. Makaleler

Babacan, H. (2008), “Harf İnkılabı’nın Isparta’da Uygulanması”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18), 95-106.

Birinci, A., (2014), “Osmanlı Tıbaat ve Matbuat Hayatında (1567- 1908) Ermeniler”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı- 61, ss.1-22.

Çelik, Seçkin (2018), Harf İnkılabından Önce Alfabe Tartışmalarında Üç Farklı Görüş”, *H.Ü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı- 29, ss. 18-31.

Demir, Nurettin, Yılmaz (2014), *Emine, Bitmeyen Öykü: Alfabe Tartışmaları –Rapor- ,* SFN Televizyon Tanıtım Tasarım Yayıncılık, Ankara.

Elekberova, Kemale (2007), “Atatürk, Türk Dili, Yeni Alfabe ve Azerbaycan’da Aynı Süreçler” [Bildiri], *Altıncı Uluslararası Atatürk Kongresi Bildiriler*, Ankara, ss.1107-1114.

Fevziye Abdullah, Tansel, “Arap Harflerinin İslâhı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler ve Neticeleri (1862-1884)”, *Bellekten*, Cilt: XVII-Sayı:66-Yıl:1953 Nisan.

İpek, Abdulmuttalip, (2017), “Türk Harf Devrimi Öncesi Bir Alfabe Önerisi: İlmî ve Tarihî Esaslara Nazaran Harflerimiz Latin Harflerinin Aynıdır”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, SEFAD*, 37:19-44, Konya.

Paçacıoğlu, Burhan (1990), “Sivas Basınında Harf İnkılâbı”, *Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları*, No:36, Sivas.

Tongul, N. (2004), “Türk Harf İnkılâbı”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (33-34), ss.103-130.

C. Tezler

- Kılıç, Cemil (2001), *Ümmet Sisteminden Ulus Devlete Geçişte Harf İnkılâbının Kültürel Değişim Üstündeki Etkileri*, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Malhasyan, Silvart, *İstanbul'da 1922 Yılında Kurulan Türk- Ermeni Teali Cemiyeti ve Faaliyetleri*, İÜ AİİTE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yenişan, Ayça (2005), *Tarih Boyutu İçinde Alfabe Sorunu ve Türk Harf Devrimi (1839-1929)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Eskişehir.
- Yörük, Ali, Âdem (2008), *Mekteb-i Hukuk'un Kuruluşu ve Faaliyetleri (1878- 1900)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.